TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 32 | Spalių — Gruodis | 1935 m.

Liudytojų vaidmuo ir jų kvalifikacijos senojoje romėnų jus civile.

Liudytojų vaidmuo teisiniame žmonių gyvenime visada buvo ir bus svarbus. Visada teisinius žmonių santykius lydės liudytojų dalyvavimas. Mūsų teisėje liudytojų vaidmuo yra didelis, nes liudytojai atlieka įrodymų funkcijas, o įrodymai teismui yra būtini, norint teisingai konstatuoti faktus, kuriančius teisinius santykius, iš kurių teismas gali padaryti teisingas išvadas. Liudytojai, galima sakyti, yra teismo „akys ir ausys“. Toks pat liųdytojų vaidmuo buvo ir naujesnėje romėnų teisėje, kada atsirado valstybės suorganizuotas teismas, nors ir ne visai tobulas. Visai kitoks liudytojų vaidmuo buvo senojoje romėnų *jus civile*.

Kad aiškiau galėtume suprasti liudytojų vaidmenį ir jų kvalifikacijas senojoje romėnų *jus civile,* pravartu pirmiau susipažinti su tomis aplinkybėmis, kuriomis liudytojai savo funkcijas vykdydavo.

Seniausiais romėnų gyvenimo laikais valstybinio civilinio teismo visai nebuvo; toks teismas atsirado daug vėliau. Visiškai jaunutė Romos valstybė - miestas, kurią romėnai vadino *civitas Romana,* iš pradžių ėmėsi tik vieno, tiesa, labai svarbaus ir didelio uždavinio, būtent, miesto apsaugos. Į vidaus reikalus valstybės organai beveik nesikišo, nes vidaus reikalus tvarkė valstybės pirmatakai: šeima ir gentis. Tad tais laikais *civitas Romana* su atskirais individais santykiaudavo tik per labai tvirtai suorganizuotus socialinius šeimos ir genties jungi-

nius. Tik gerokai vėliau, kada mažutė *civitas Romana* virto pasaulinės reikšmės valstybe, žinoma, tų laikų mastu, ji individą išvadavo iš absoliutinės jo priklausomybės šeimai ir genčiai ir ėmė su juo betarpiškai santykiauti.

Kuriantis Romos valstybei - miestui, jos visuomenę sudarė ne viena šeima ir net ne viena gentis, o mažiausia bent keletas genčių; šeimų gi būta daug daugiau. Apie gentį mes turime daug mažiau žinių, kaip apie šeimą. Apie gentį žinome tik tiek, kad ją sudarė visi tie romėnai, kuriuos jungė bendras pavadinimas (pavardė), rodąs tų romėnų bendrą priklausomybę nuo vieno autoriteto, ir bendras kultas, kuris taip pat rodė bendrą priklausomybę, nes romėnų kulto esmę sudarė garbinimas tos politiškai socialinės grupės mirusiųjų valdovų. Taip pat mes tikrai žinome, kad jei palikėjas neturėdavo *heredes sui* ir *adgnati (agnati)*, tai palikimą gaudavo *gentiles*, nariai[1] tos pačios genties, prie kurios priklausė palikėjas. Tiesa, apie gentį yra susikūrusios kelios teorijos. Naujausioji ir labiausiai imponuojanti teorija yra Ettore de Ruggiero, kurį ypač gerai papildė Pietro Bonfante savo garsiame veikale *Histoire de Droit Romain*, išleistame 1928 m. Bonfante tvirtina, kad gentis buvusi politinis valstybės branduolys, aglomeracija asmenų (šeimų) ir turtų, reikalingų užtektinai stipriam politiniam vienetui sudaryti. Be to, anot Banfante[2], gentis, kaip ir kiekvienas kitas senovės politinis vienetas (politinė organizacija), taip pat buvusi speciali religinė organizacija, pavyzdžiui, *gens Aurelia* garbinusi saulę, *gens Nautia* — Minervą, *gens Julia* — Apoloną, *gens Horatia* — Junoną ir Janusą. Kuriantis Romos valstybei - miestui, genčių buvo daugiau nei viena, tuo metu genties politinis vaidmuo jau buvo beveik išnykęs ir genties narius jungė tik religinis ryšys.

Apie šeimą, kurią romėnai vadindavo *domus* (namai), mes daug daugiau žinome. Mes tikrai žinome, kad šeimos galva buvo *paterfamilias*, kurio valdžia seniau buvo vadinama *manus* (ranka, gal kumštis?), o vėliau ją ėmė vadinti įvairiais terminais. Senuoju *manus* terminu buvo pavadinta tik vyro

---

[1] XII Lentelių, V, 4, 5: *Si intestato moritur, cui suus heres nec escit, adgnatus proximus familiam habeto. Si adgnatus nec escit, gentiles familiam habento.*

[2] P. Bonfante, *Histoire de Droit Romain*, I t., 76—80 p. p.

valdžia žmonai arba uošvio valdžia marčiai; tėvo valdžiai vaikams pavadinti ėmė vartoti terminą *patria potestas;* gi viešpaties valdžia vergams buvo pavadinta *dominica potestas;* pagaliau savininko valdžia (teisė) daiktams buvo pavadinta visai paprastai — *dominium* (nuosavybė). Žinoma, kad čia nurodytoji *paterfamilias* valdžios diferenciacija įvyko ne tik terminologijos (formos) atžvilgiu, bet ir esmės (turinio) atžvilgiu. Senosios romėnų šeimos pagrindą sudarė *paterfamilias* valdžia, o ne kilmė: kas tos valdžios priklausė, tas buvo šeimos narys, o kas jos nepriklausė, tas nebuvo jos narys, nors ir būtų kilęs iš tos šeimos, sakysime, emancipuotas sūnus, ištekėjusi duktė, jei santuoka buvo padaryta *cum manu.* Tik paterfamilias buvo *sui juris persona,* teisiškai savarankis asmuo, gi jo valdiniai buvo *personae alieni juris,* nes jie savarankiškai negalėjo veikti. *Alieni juris personae* teisinių aktų daryti principiniai negalėjo arba jei ir galėjo, tai tik tiek, kiek tai leisdavo jų *paterfamilias* ir tai tik vėlesnėje teisėje. *Alieni juris* asmenų, jei jų veiksmai nepažeisdavo kitos šeimos *paterfamilias* interesų, reikalus spręsdavo jų *paterfamilias,* kuris savo namuose buvo ne tik vyriausias šefas, bet ir vyriausias teisėjas.

Daug sunkesnis dalykas būdavo tais atvejais, kada susidurdavo interesai pačių *paterfamilias,* nes nebūdavo kam kilusių konfliktų spręsti. *Civitas Romana* dar buvo per silpna, ji dar tenkinosi vien krašto gynimo funkcijos vykdymu. Jei gentis tuo metu dar vaidino šiokį tokį politinį vaidmenį, tai, kaip aukščiau matėme, pačių genčių buvo ne viena; todėl nebuvo autoriteto, kuris būtų galėjęs išspręsti ginčus, kilusius tarp asmenų, priklausančių ne prie tos pačios genties. Ši aplinkybė ir sudarė pagrindą ypatingam liudytojų vaidmeniui pasireikšti.

Senojoje romėnų *jus civile* liudytojai vaidino ir teisėjų vaidmenį ir net, mūsiškai tariant, teismo antstolių vaidmenį.

Romėnų civilinio teismo procedūra charakteringa tuo, kad iki pat absoliutinės monarchijos laikų (iki III a. po Kr. pabaigos) kiekviena byla turėdavo pereiti du etapus, pavadintus *in jure* ir *in judicio.* In jure suformuluojamas ginčo klausimas teisės atžvilgiu, o in *judicio* patikrinamos bylos aplinkybės (faktai) ir padaromas sprendimas. *In jure* bylos etapas vykdavo magistratūroje, vadovaujant jos atstovui, kuris ne tik teisiškai suformuluodavo ginčo klausimą, bet ir padėdavo šalims iš-

sirinkti teisėją jų bylai išspręsti. Magistratūros atstovas, kurio vaidmuo sprendžiant civilines bylas nuolat augo, ėmė kištis į šalių civilinius ginčus tik tada, kada *civitas Romana* virto, palyginti, stipria politine organizacija, kuri išdrįso ir rado reikalo kištis į jos narių (gyventojų) civilinius ginčus, nustatydama bendrąsias procedūros taisykles ir žiūrėdama, kad tos taisyklės būtų vykdomos. Procedūra *in judicio*, kuri išnyko tik pamažu įgyvendinus vadinamąjį ekstraordinarinį procesą *(cognitio extra ordinem)*, matyti, buvo daug senesnė už procedūrą *in jure*. Ji, reikia manyti, buvo senesnė net už pačią Romą; gali būti, kad ji, kaip ir visa eilė kitų teisės institutų, sakysime, *mancipatio, nexum* ir k., romėnų buvo atsinešta į Romą.

Procedūra *in judicio* būdavo vadovaujama pačių šalių pasirinktų teisėjų. Teisėjai nebūdavo iš anksto numatyti, bet ad hoc kviečiami asmenys. Kad pasirinktieji teisėjai galėtų teisingai išspręsti šalių ginčą, jie turėdavo gerai žinoti visas ginčo aplinkybes. O ginčo aplinkybes geriausiai galėdavo žinoti tie asmenys, kurie patys būdavo dalyviais sudarant aktą, dėl kurio vėliau kildavo ginčas. Todėl seniausiais Romos laikais bylas spręsdavo liudytojai, kurie būdavo dalyvavę sudarant aktus, dėl kurių vėliau iškildavo ginčai. Daugelis teisinių civilinių aktų šalims nesukurdavo tokių prievolių, dėl kurių vėliau galėtų kilti ginčai. Tai buvo dėl to, kad civiliniais aktais sukuriamos prievolės būdavo čia pat betarpiškai vykdomos. Pavyzdžiui paimsime *mancipatio*, senausiąjį romėnų pirkimo—pardavimo aktą. Pirkėjas, sakydamas nustatytą formulę[1], jau laikydavo savo rankose perkamąjį daiktą arba simbolinę jo dalį, o tuo pačiu jau būdavo įvykdoma pardavėjo prievolė perduoti daiktą. Savo rėžtu pirkėjas čia pat įteikdavo svarstyklininkui *(libripens)* sulygtą kainą, varį, kurį libripens, patikrinęs kvantiteto ir kvaliteto atžvilgiais, perduodavo pardavėjui. Pasibaigus aktui, šalių teisiniai santykiai nutrūkdavo, nes abi šalys jau būdavo įvykdžiusios savo prievoles[2]. Tais atvejais,

---

[1]) Gajaus žodžiais sakant, būdavusi vartojama ši formulė: *Hunc ego hominem (*arba *rem) ex jure Quiritium meum esse aio isque mihi emptus esto hoc aere aeneaque libra.*

[2]) *Actio auctoritatis* ir *actio de modo agri* buvo baudžiamojo pobūdžio skundai, todėl apie šituodu skundu negalima kalbėti, kaip apie mancipacijos akto prievoles.

kada civiliniai aktai sukurdavo tam tikras prievoles, vykdytinas vėliau, pavyzdžiui, *nexum, legatum per damnationem,* teismo sprendimas būdavo skelbiamas jau sudarant patį aktą, nes šių aktų formulėse būdavo vartojami iškilmingi nuteisimo žodžiai „*damnas esto*". Vadinasi, čia pat liudytojams atsistojant ir aktyviai dalyvaujant, būdavo skelbiami teismo sprendimai, kuriuos vėliau, suėjus terminui, jau vykdydavo *per manus injectionem, kuri* suteikdavo kreditoriui teisę paimti debitorių į savo namų kalėjimą ir, išlaikius nustatytą laiką ir įvykdžius tam tikras skelbimo sąlygas, parduoti *trans Tiberim* arba užmušti. Kitokio teismo sprendimo visai nereikėdavo. Tik Romos gyvenimo penktojo amžiaus viduryje *lex Poetelia Papiria* pareikalavo, kad visais atvejais pirmiau kreditorius kreiptųsi į valstybės teismą ir gautų jo sprendimą.

Kadangi senojoje Romoje valstybė nebuvo suorganizavusi teismo sprendimo vykdymo, nebuvo tam tikrų valstybės organų, kurie tą darbą atliktų, tai tas funkcijas, mūsiškai tariant, teismo antstolių funkcijas, tekdavo atlikti patiems liudytojams—teisėjams. Liudytojai turėdavo sudaryti tą moralinę ir fizinę jėgą, kuria teisėtoji akto šalis galėdavo pasinaudoti kovoje su neteisėtąja ir užsispyrusiąja šalimi.

Visi senosios romėnų teisės pripažinti civiliniai, teisiniai aktai būdavo daromi dalyvaujant liudytojams: *mancipatio, nexum, coemptio, conferreatio, testamentum.* Liudytojai būdavo aktyvūs akto dalyviai, kurie savo dalyvavimu akto šalims garantuodavo, kad aktu apsiimtos prievolės bus įvykdytos. Liudytojai sudarydavo būtiną paties akto elementą, be kurio pats aktas nesukurdavo jokių teisinių padarinių; pavyzdžiui, jei vėliau paaiškėdavo, kad bent vienas liudytojas sudarant aktą buvo *intestabilis,* tai visas aktas turėdavo būti pripažintas niekingu aktu.

Čia trumpai nurodytas liudytojų vaidmuo, žinoma, reikalavo iš liudytojų specialių kvalifikacijų.

Kad liudytojas galėtų atlikti teisėjo funkcijas, jis turėdavo visų pirmiausia būti teisingas ir drąsus teisingumo gynėjas. Jis turėdavo išspręsti ginčą taip, kaip šalys savo aktu būdavo sukūrusios tarpusavio teisinius santykius. Liudytojas turėdavo teisingą sprendimą išdrįsti padaryti ir jį paskelbti, nepaisydamas jokių nemalonumų, kuriuos jam nuteistoji šalis galėtų

padaryti. Trumpai sakant, liudytojas turėdavo būti tikras teisingumo riteris. Liudytojas, kuris būdavo neteisingas arba kuris teisingumo nedrįsdavo paskelbti ir reikale to teisingumo negindavo, būdavo *intestabilis*. *Intestabilitas* Romoje buvo tam tikra bausmė, aprėžianti asmens garbę. Ši bausmė senojoje Romoje turėjo būti labai didelė, nes ji nusikaltėlį netiesiogiai eliminuodavo iš civilinės apyvartos. Asmuo, kuris būdavo intestabilis, negalėdavo būti liudytoju. Be to, toks asmuo negalėdavo pasinaudoti liudytojų pagalba, kitaip sakant, negalėdavo daryti visų tų teisinių aktų, kuriems sudaryti būdavo reikalingi liudytojai[1]. Kadangi senoji romėnų teisė žinojo tik aktus, sudaromus dalyvaujant liudytojams, tai *intestabilis,* nors jo *capitis deminutio* ir neįvykdavo, netiesiogiai buvo išstumiamas iš teisinio gyvenimo.

Liudytojo-teisėjo ir liudytojo-teismo sprendimo vykdytojo funkcijoms atlikti senovės Romoje būdavo reikalingas didelis liudytojo moralinis autoritetas. Liudytojas, kuris tokio autoriteto neturėdavo, būdavo menkas liudytojas, nes ginčo šalys mažai paisydavo tokio liudytojo-teisėjo nuomonės. Liudytojų autoritetas gal dar daugiau būdavo reikalingas tam, kad jis imponuotų ne tik ginčo šalims, bet ypač tai visuomenei, prie kurios priklausydavo ginčo šalys. Visuomenės pasitikėjimas liudytojo-teisėjo autoritetu turėdavo sudaryti tą vox populi, kuris ir labiausiai užsispyrusį bylininką galėtų priversti respektuoti jo atžvilgiu padarytą sprendimą, tam sprendimui pasiduoti ir jį įvykdyti.

Liudytojas teismo sprendimo vykdytojas, be moralinio autoriteto, turėdavo turėti užtektinai ir fizinių jėgų, kurios būdavo reikalingos tais atvejais, kada ginčo šalis nepasiduodavo vien moralinei presijai ir kada reikėdavo pavartoti fizinę jėgą: kumštį arba net ginklą. Reikalu sudaryti pakankamą moralinę ir fizinę pajėgą, mano nuomone, galima išaiškinti ir tą, palyginti, didelį liudytojų skaičių, kuris Romoje būdavo reikalaujamas, sudarant pagrindinius romėnų civilinius aktus, pavyzdžiui, *mancipatio* ir *nexum* aktams sudaryti būdavo reikalau-

---

1) Pavyzdžiui, Gajus, kalbėdamas apie tai, kas gali daryti testamentą, *D.*, 28, 1, *Qui testamenta facere possunt*, 26, sako: *Cum lege quis intestabilis jubetur esse, eo pertinet, ne ejus testimonium recipiatur et eo amplius, ut quidam putant, neve ipsi dicantur testimonium.*

jama mažiausiai penkių liudytojų[1], o galėdavo būti ir paprastai būdavo daugiau; *confarreatio* aktui sudaryti būdavo reikalinga dešimt liudytojų, o sudarant senuosius testamentus — *testamentum calatis comitiis* ir *testamentum in procinctu,* — net visa tauta per savo atstovus arba visi kariai tos kariuomenės dalies, kurioje tarnaudavo testatorius, dalyvaudavo liudytojais.

Liudytojas - sutarties aktingas dalyvis turėdavo turėti *jus commercii,* nes šios teisės neturintieji asmenys iš viso negalėdavo daryti romėniškų civilinių aktų.

Liudytojais galėdavo būti tik romėnai, bet ne peregrinai, nes peregrinai principialiai būdavo laikomi ir vadinami *hostes,* seniau *porduelles*[2], kurie Romoje galėdavo gyventi, tik pasiduodami romėno permanentinei globai, kurią romėnai vadindavo *jus applicationis,* arba būdami laikini romėnų svečiai — *hospitium privatum.* Peregrinai negalėdavo būti liudytojais, sudarant romėnų civilinius aktus, dėl to, kad romėnų akyse priešininkai negalėdavo įgyti tokio autoriteto, kokį, kaip aukščiau matėme, turėdavo turėti liudytojai. Be to, romėnų ambicija neleido, kad juos jų pačių tėvynėje teistų jų globojami *peregrini-hostes.* Pagaliau, romėnai niekada neleisdavo savo priešams pavartoti prieš romėnus fizinės jėgos, kurią liudytojams kada-ne-kada tekdavo pavartoti prieš užsispyrusią ginčo šalį. Čia pat reikia nurodyti tas faktas, kad peregrinai, veikiant Romoje senajai *jus civile,* neturėjo *jus commercii,* kuri būdavo reikalaujama civiliniams aktams daryti.

Nors principialiai buvo reikalaujama, kad liudytojais būtų tik romėnai, vis dėlto iš šio principo buvo padaryta išimtis latinams, su kuriais romėnai buvo kraujo giminės ir kurių tuo pežoratyviniu vardu *hostes* romėnai nevadino. Tačiau, kalbant apie latinus, kurie galėdavo dalyvauti liudytojais sudarant romėnų civilinius aktus, čia pat reikia pabrėžti, kad tas kvalifikacijas turėjo tik vadinamieji *latini prisci, veteres,* tai yra senieji Latiumo gyventojai ir vėliau jų teises įgijusieji *latini*

---

1) Gajus, *Inst.*, 1, 119, kalbėdamas apie mancipacijos formalumus, sako: „...*adhibitis non minus quam quinque testibus civibus Romanis puberibus*".

2) Gajus *D.*, 50, 16, *De verborum significatione*, 234, pr.: *Quos nos hostes appellamus, eos veteres „perduelles" appellabant, per eam adjectionem indicantes cum quibus bellum esset.*

coloniarii, bet ne *latini Juniani,* kurių kvalifikacijas įgydavo įstatymu *Junia* (tūlas romanistas tvirtina, kad šis įstatymas turįs būti pavadintas *lex Junia Norbana)* neformaliai išvaduoti vergai. *Latini prisci* galėdavo būti liudytojais dėl to, kad jiems buvo suteikta *jus commercii, k*uri leido daryti civilinius romėnų aktus, nors ir šie latinai neturėjo svarbiausių viešųjų teisių, pavyzdžiui, *jus honorum.*

Jei liudytojais negalėdavo būti paregrinai ir dalis latinų, tai žinoma, dar labiau liudytojais negalėjo būti vergai; jie iš viso negalėjo būti teisės objektais, nes *servus nullum caput habet;* romėnų teisės jie tebuvo laikomi teisės objektais, daiktais, nes *servi res sunt.*

Nurodžius tą dėsnį, kuris reikalavo, kad sudarant civilinius aktus liudytojais turėdavo būti romėnai, dar reikia nurodyti, kad ne kievienas romėnas tas kvalifikacijas turėjo. Jau aukščiau buvo nurodyta, kad *intestabilitas* romėno kvalifikacijos būti liudytoju panaikindavo arba bent tik paraližuodavo. Bet ir be šitos priežasties senoji romėnų *jus civile* numatė dar visą eilę priežasčių, dėl kurių net romėnai negalėdavo būt liudytojais.

Visų pirmiausia čia turiu nurodyti vadinamąsias *capitis deminutiones: maxima, media* ir *minima. Capitis deminutio maxima* įvykdavo dėl laisvės praradimo, o laisvę romėnai prarasdavo patekdami į priešų karo nelaisvę, už kai kuriuos didžiuosius nusikaltimus, parduodant *trans Tiberim* (į verguvę) debitorių, kuris nesumokėdavo savo skolos, pačiam romėnui parsiduodant į verguvę *pretii participandi causa.* Dėl čia nurodytų priežasčių romėnai teisiškai numirdavo; tik jei romėnas prarasdavo laisvę patekdamas į karo nelaisvę, tai jis dar galėdavo iš numirusiųjų atsikelti, pasinaudojęs *postliminii* fikcija[1]. Vadinasi, *postliminium* leido romėnams atgauti prarastas kvalifikacijas, reikalingas ludytojui. *Capitis deminutio media* įvykdavo dėl pilietybės teisių praradimo, o tai atsitikdavo tais atvėjais, kada už didžiuosius nusikaltimus romėnus baus-

[1] *Postliminium* buvo tokia teisinė fikcija, kuria patekęs į karo nelaisvę romėnas, bet iš jos grįžęs, buvo laikomas romėnu, nepraradusiu laisvės; gi nelaisvėje žuvęs romėnas, ta pačia teisine fikcija, buvo laikomas romėnu, žuvusiu prieš pateksiant į nelaisvę, kitaip sakant, laisvuoju.

davo ištrėmimu. Nubaustasis ištrėmimu, nors ir Romoje pasilikdavo gyventi, būdavo laikomas bausmės peregrinu *(peregrinus poenae)* ir, žinoma, šitoks paregrinas negalėdavo turėti liudytojams reikalingų kvalifikacijų daugiau už paprastuosius peregrinus. *Capitis deminutio minima* įvykdavo praradus vadinamąjį *status familiae;* tai atsitikdavo tais atvejais, kada *sui juris* (teisiškai savarankis) romėnas virsdavo *alieni juris* asmenimi, kuris patekdavo į kito romėno valdžią, pavyzdžiui, *sui juris* asmuo būdavo įsūnijamas kito asmens (įsūnytojo), *sui juris* moteris ištekėdavo *cum manu. Alieni juris* asmuo negalėdavo būti liudytoju dėl to, kad jis, nors ir turėdavo *jus commercii,* teisiškai negalėdavo veikti, nes jo teisėms neleisdavo pasireikšti *paterfamilias* autoritetas, kuris, lyg koks kiautas, slėpdavo nuo išorės visus jo valdžioje esančius asmenis. O tokie asmenys, kurie išorei lyg ir neegzistavo, žinoma, negalėjo turėti to didelio autoriteto, kuris buvo reikalingas liudytojams.

Toliau reikia pasakyti, kad dar ne visi romėnai, kurių teisių nebuvo palietusios nurodytosios *capitis deminutiones,* turėjo liudytojams reikalingas kvalifikacijas. Jau aukščiau vienoje išnašoje aš pacitavau Gajaus žodžius, pasakytus apie liudytojus, būtent: *„...adhibitis non minus quam quinque testibus civibus Romanis puberibus“.* Čia žodis *„puberibus“ (puber, pubertas)* įsakmiai reikalauja, kad liudytojai, mūsiškai sakant, būtų pilnamečiai. Nepilnamečiai *(impuberes),* nors jie ir būdavo *sui juris* asmenys, teisiškai savarankiški asmenys, vis dėlto negalėjo būti liudytojais. Liudytojais jie negalėdavo būti, matyti, dėl to, kad jie patys būdavo dar reikalingi globėjo arba rūpintojo autoriteto globos. Globėjo ir rūpintojo autoritetas, žinoma, slopindavo arba net mažindavo globojamųjų ir rūpinamųjų asmenų autoritetą, kuris taip reikalingas liudytojams. Ypač šiuo atžvilgiu prisimintinas yra senosios *jus civile* globos pobūdis. Senosios romėnų teisės *tutela* (globa), iš dalies ir *cura (rūpa),* buvo sukurta ne globojamojo arba rūpinamojo asmens, bet globėjo *(tutor)* ir rūpintojo *(curator)* interesams ginti. Šitą senosios romėnų globos pobūdį aiškiai įrodo dar XII Lentelių įstatymo vartojamas globos turiniui išreikšti terminas *„potestas“*[1]. Nors čia kalbama tik apie bepročio

---

[1] XII Lentelių, V, 7a: *Si furiosus escit, ast ei custos nec escit, adgnatum gentiliumque in eo pecuniaque eius potestas esto.*

globą, bet tai tinka ir nepilnamečio globai, nes senoji romėnų *jus civile* principialiai bepročio globos neskyrė nuo globos, kuriamos mažamečiams ir nepilnamečiams globoti. Tik Respublikos periodo pabaigoje jau gerokai suhumaniškėjusi romėnų teisė pakeitė savo pažiūrą į globą. Tų laikų teisininkas Servius Sulpicius apie globą jau tvirtina: „...*ad tuendum eum qui se defendere nequit*“[1] (rūpintis tuo, kuris negali pats savęs aprūpinti, apginti. Justiniano teisėje, kurią randame jo garsiose kompiliacijose, XII amžiuje pavadintose *Corpus Juris Civilis*, globa jau vadinama *personale munus*[2]; čia globėjui jau uždedama našta, pareiga. Kol globa ir rūpa buvo tik *potestas tutoris* ir *curatoris*, tol globojamasis ir rūpinamasis negalėjo turėti autoriteto, pagrįsto asmens visiška neprikausomybe, kuris buvo reikalingas liudytojui.

Čia vos tik nurodytoji priežastis, dėl kurios ne visi *sui juris* asmenys galėdavo turėti liudytojų kvalifikacijas, nors čia ir buvo kalbama veik išimtinai apie *impuberes* (nepilnamečius), veikė ir daugelį kitų *sui juris* asmenų kvalifikacijas. Ši priežastis sudarydavo pagrindą neleisti dalyvauti liudytojais bepročių, o iš dalies turto eikvotojams ir moterims, nors pastarųjų globa ir buvo kiek kitokia: moterys galėdavo savo globėjus pašalinti ir pasirinkti kitą *(tutoris optio)*, tuo tarpu nepilnamečiai, bepročiai ir turto eikvotojai to padaryti negalėdavo

Įdomus klausimas — tai moterų teisė būti liudytojais. Tikrai žinoma, kad senąja romėnų *jus civile* moterys, sudarant romėniškuosius civilinius aktus, negalėdavo būti liudytojais, nes jos neturėjo liudytojams reikalingų kvalifikacijų. Bet labai sunku pasakyti, dėl ko moterys tų kvalifikacijų neturėjo. R. Jheringas tvirtina, kad moterys negalėdavusios būti liudytojais dėl to, kad jos neturinčios užtektinai fizinės jėgos, reikalingos teismo sprendimams vykdyti, nors pasitikėjimo atžvilgiu moterys ir nesančios menkesnės vertės už vyrus[3]. S. Muromcevas, prisidėdamas prie čia nurodytos Jheringo nuomonės, nors

---

[1]) Lenel, *Palingenesia Juris Civilis,* II t., Servius Sulpicius, *Loci incerti.*

[2]) *D.*, 50, 4, *De muneribus et honoribus,* 1, 4: *Aeque personale munus est tutela, cura adulti juriosive, item prodigi, muti etiam ventris...*

[3]) R. Jhering, *Geist des römischen Rechts auf den verschiedenen Stufen seiner Entwicklung, siebente und achte Auflage, Erster Teil,* 144—145 p.p.

ir nekalba apie moterų pasitikėjimą, taip pat teigia, kad moterys negalėdavusios senoje Romoje būti liudytojais vien dėl to, kad jos neturinčios fizinių jėgų[1]. Jei vien fizinės jėgos liudytojams būtų buvusios reikalingos, tai vyrai, sulaukę 17 metų amžiaus, būtų galėję būti liudytojais, nes tų metų sulaukę vyrai jau galėdavo ir turėdavo pradėti karo tarnybą, vadinasi, nešioti ginklą, kuris jiems suteikdavo užtektinai reikalingų fizinių jėgų. Gi, kaip jau matėme, Gajus expressis verbis tvirtina, kad liudytojai turėdavo būti *puberes*, pilnamečiai, mažiausiai 25-rių metų amžiaus. *Alieni juris* vyrai, nors ir *puberes*, negalėdavo, kaip jau aukščiau buvo nurodyta, būti liudytojais. Iš čia reikia padaryti išvadą, kad moterys negalėdavo būti liudytojais ne vien dėl to, kad jos neturėjo užtektinai fizinių jėgų, kurių tūla moteris galėjo ir gali turėti daugiau už dažną vyrą, bet ypač dėl to, kad moterys, senovės romėnų pažiūromis, neturėjo užtektino autoriteto, kurio pagrindą Romoje sudarė *potestas*. Moterys tos *potestas* niekada Romoje neturėjo ir negalėjo turėti jau vien dėl to, kad romėnų šeima buvo grynai patriarchinė šeima, pagrįsta *patris (familias)* valdžia, kuria buvo pagrįsta taip pat giminystė *(agnatio)*. Dėl ko Romoje įsigalėjo grynasis patriarchatas, gana sunku pasakyti. Galimas dalykas, jog patriarchatas įsigalėjo ir dėl to, kad vyras moterį pavergė vien savo fizine jėga. Jei čia nurodytoji patriarchato įsigalėjimo priežastis būtų tikra, tai ji netiesioginiu būdu paremtų ir aukščiau nurodytąją Jheringo ir Muromcevo pažiūrą apie moterų kvalifikacijas būti liudytojais.

Mums gali atrodyti keistas dalykas, kad senoji *jus civile* nedarė jokių kliūčių giminėms: net artimiausi agnatai galėdavo būti liudytojais sudarant romėniškuosius civilinius aktus. Tuo tarpu mūsų teisė į tai kreipia dėmesį ir artimus gimines nepripažįsta tinkamais liudytojais, pav., Civ. Proc. Įst. 86 str. 1 p. sako: „Priešingosios šalies pareiškimu turi būti nušalinti liudytojai: 1. tiesioginės eilės giminaičiai visų laipsnių, o šalutinės — giminaičiai pirmųjų trijų laipsnių, gentys pirmųjų dviejų laipsnių ir vyras ar žmona to liudininko, kuris jais remiasi;..." Senoji romėnų *jus civile* giminystės kliūties nepripažino, mano nuomone, dėl šių priežasčių: 1. Romėnų civiliniams aktams sudaryti, kaip jau matėme, reikėdavo, palyginti,

---

1) S. Muromcew, *Graždanskoje pravo drevniago Rima*, 1883 m., 66 p.

daug liudytojų. Toks reikalavimas dar labiau būtų apsunkinęs sudarymą civilinių aktų, kurių sudarymas ir be to jau buvo gana sunkus. 2. Pati primityviška romėnų ūkio santvarka, kuri geroka dalimi dar buvo vadinamojo natūralinio ūkio santvarka, jungė tik palyginti nedidelio rato asmenis, kurie galėjo turėti interesų ir žinių apie įvykstančius teisės padėties pakitėjimus. Kadangi senojoje Romoje liudytojas būdavo drauge ir aktyvus teisinio akto dalyvis - garantuotojas, tai reikėdavo liudytojais imti asmenis, kuriuos interesuotų daromasis teisinis aktas. 3. Gal pati svarbiausia priežastis, dėl kurios giminės *(agnati)* galėdavo būti liudytojais, buvo ta, kad pati giminystė *(agnatio)* buvo visai kitokio pobūdžio, negu vadinamoji kraujo giminystė *(cognatio)*, kuri tik daug vėliau įsigalėjo Romoje ir kurią pripažįsta mūsų teisė. *Agnationis* pagrindą sudarė vien formalinė *potestas*, o *cognationis* — natūralinė kilmė. Tik tiek agnatus riša giminystė, kiek yra stiprus atminimas kadaise juos rišusios, bet dabar jau faktiškai neberišančios *potestatis*, arba tik tiek, kiek yra dabar neberealaus galimumo būti vienoje valdžioje, jei būtų gyvas tos valdžios turėtojas, kuris faktiškai jau yra miręs. Todėl aš manau, kad senoji romėnų *jus civile* agnatus pripažino tinkamais liudytojais dėl to, jog juos rišo tik nerealūs ryšiai, kurie kadaise yra buvę, bet jau išnykę, arba iš viso tik nerealiu galimumu yra pagrįsti. Vadinasi, agnatai faktiškai lyg ir nebuvo giminės.

Užbaigdamas šį rašinį, aš noriu dar trumpai pabrėžti, kad čia nurodytasis liudytojų vaidmuo ir su juo susijusios liudytojų kvalifikacijos nejučiomis susidarė ir pasikeitė taip, kaip beveik visi romėnų teisės institutai, kurių atidus studijavimas davė pagrindą garsiajam istoriškosios teisės mokyklos įkūrėjui K. Savigny pasakyti, kad teisė nejučiomis ir be skausmo auganti, kaip lauko žolė.

A. Tamošaitis.

Bylos dėl spaudos lietuvių raidėmis.

V*)

Antroji spaudos byla, kuri buvo laimėta ir kuri įnešė tam tikro aiškumo į įstatymo interpretacijos reikalą, buvo Povilo Višinskio, kaltinto Bausmių Įst. 29 str.

1. POLICIJOS BYLA.

P. Višinskis buvo įtariamas davęs išlipdyti Juozui Brijūnui lietuvių kalba spausdintus skelbimus apie tai, kad Mintaujos mieste 1900. VII. 23 d. lietuvių artistai vaidins komediją: „Velnias Spąstuose". O kalbamasis J. Brijūnas išlipdęs Joniškу tuos skelbimus telegrafo stulpuose.

Paklaustas Panevėžio apskrities 2 nuovados policijos nuovados viršininko, P. Višinskis paaiškino, kad jis iš tikrųjų davęs birželio mėn. Brijūnui 3 afišas, bet tose afišose buvęs policijos leidimas jas spausdinti, tad tuo pat leista afišos ir paskelbti, vadinas, ir išlipdyti, o nesant įstatymo, kuris reikalautų tam tikro leidimo afišos išlipdyti, jis, P. Višinskis, taręsis galįs duoti afišas išlipdyti.

2. ŠIAULIŲ TAIKOS TEISMO BYLA.

Šiaulių Taikos Teisėjas išrado, kad kalbamosios afišos buvo išspausdintos lietuvių kalba, lotynų - lenkų raidėmis, kad 1866 metų įstatymo uždrausta panašius spaudinius Lietuvoje laikyti bei platinti, kad, jei Mintaujos Policmeisterio ir duotas leidimas, tai turėta galvoje Mintaujos miestas, bet ne kitos vietos, kurios jam nepriklauso. — Teisėjas šitais sumetimais, P. Višinskiui neatvykus į teismą, bylos svarstymo dieną, 1900. X. 20, už akių nusprendė kaltinamąjį Višinskį nubausti trimis rubliais baudos, pakeitus, jam neišsigalint sumokėti, trimis paromis arešto.

Paduotame į sprendimą už akių atsišaukime P. Višinskis nurodė, kad nei Cenzūros Įst. 41 str., nei Bausm. Įst. 29 str., nei 1866 metų aktas jo neliečia, o teisme jis dar pridūrė, kad

---

*) Pradžia „Teisės" 31 numery.

nėra tiesioginio įstatymo, kuris draustų spausdinti lietuvių kalba lietuviškomis raidėmis.

Bet Taikos Teisėjas nesutiko su P. Višinskio įrodymais ir išrado, kad kaltinamas įrodytas, nes platinimas lietuvių kalba spaudinių, spausdintų lotynų - lenkų raidėmis, Lietuvoje uždraustas 1866 metų įstatymu, ir Mintaujos Policmeisterio leidimas spausdinti tokias afišas negali išsiplėsti į Kauno guberniją (afišos išlipdytos buvo Jonišky, buv. Kauno gub.).

Taikos Teisėjas nubaudė P. Višinskį 16 rublių bauda, o neišsigalint sumokėti 4 paromis arešto.

3. ŠIAULIŲ APSKR. TAIKOS TEISĖJŲ SUVAŽIAVIMO BYLA.

Nepatenkintas sprendimu, P. Višinskis padavė apeliacinį skundą, kuriame jis paaiškino, kad tiek Taikos Teisėjas, tiek Policija nurodo į 1866 metų įstatymą, kuris draudžia Lietuvoje („Šiaurės Vakarų Krašte") platinti lietuvių kalba leidinius, spausdintus lotynų - lenkų raidėmis, tačiau tokio įstatymo nėra. 1866 metais buvo išleistas aktas, kuris turėjo įstatymo pobūdį lietuvių žemaičių leidiniams, bet jis lietė tik vieną lietuviškų leidinių rūšį, valstybinius leidinius lietuvių kalba, kurie turi būti spausdinami rusų raidėmis; tokius veikalus draudžiama spausdinti valstybės lėšomis lotynų raidėmis.

Šis aktas negali būti išplėstas į lietuviškų afišų išlipdymą, nes tuomet būtų pasinaudota išplečiamuoju aiškinimo metodu, kurs šiuo atsitikimu neleistinas, nes pats aktas, kaip aprėžiąs teises, negali būti interpretuojamas kalbamuoju metodu. Negali būti afišos aiškinamos kaip valstybiniai leidiniai, nes jos nėra spausdintos iždo lėšomis.

Be to, tarp kitų pasiteisinimų, P. Višinskis nurodė, kad teisėjas nenustatė, kodėl jis mano, jog afišos yra spausdintos lotynų - lenkų raidėmis. O nustatyti tat jis turėjo iš vienos pusės dėl to, kad lotynų - lenkų raidės tokios pat, kaip ir čekų, iš antros pusės, kad grafinis lietuvių žemaičių kalbos garsų žymėjimas lotynų - lenkų raidėmis, neišreiškiančiomis kalbamųjų garsų, neįmanomas. Šis grafinis lietuvių žemaičių kalbos garsų išreiškimas yra lotynų raidžių ir tam tikrų ženklų kompozicija, kurie tinka šios kalbos ypatybėms.

Taikos Teisėjų Suvažiavimas sumažino 16 rublių baudą iki 3 rublių, bet vis dėlto visai neišteisino.

4. SENATO BAUDŽIAMOJO KASACINIO DEPARTAMENTO BYLA.

Povilas Višinskis padavė kasacinį skundą, pažymėdamas, kad 1866 m. aktas nebuvo paskelbtas, kad policija negalėjo reikalauti jo pildymo.

Visomis kalbomis literatūros veikalai draudžiami, jei jie neatitinka cenzūros reikalavimų turinio atžvilgiu, o išreiškimo forma ir grafinis tam tikros kalbos garsų išreiškimas, pripažįstami, jei jie tiktai nešifruoti, indiferentišku dalyku. Iš bendro principo kiekvienas išskyrimas bus naujas įstatymas. — O įstatymo, kuris draustų tradicinę lietuvių kalbos transkripciją lotynų raidėmis, nėra.

Ginčijant tatai paprastai nurodoma į du Caro įsakymu: 1) 1866 m. įsakymas, kuris kalbamais metais sausio mėnesyje Lenkų Karalystei reikalų Stats - Sekretoriaus N. A. Miliutino buvo perduotas Vidaus Reikalų Ministeriui ir 2) 1880. IV. 22 d. įsakymas. Tačiau:

1. Šie aktai negali panaikinti teisės naudotis lietuvių lotynų transkripcija, nes šioji teisė remiasi Cenzūros Įstatais.

2. Tuose Įsakymuose nepasakyta, kad jie tiktai papildo ir aiškina įstatymą (Pagrin. Įst. 61 str. 1 p. ir 55 str.).

3. 1866 m. Caro įsakymas, kuris laikomas pagrindiniu, sprendžiant iš formos, negali būti pripažintas įgalioto asmens paskelbtas (Pagrin. Įst. 55 str. ir past. raidė B.).

4. Pirmasis įsakymas liepia naudotis rusų transkripcija spausdinant valstybinius leidinius, „kaip tat jau yra priimta ne tiktai valstybiniams, bet ir privatiniams leidiniams". Antrasis įsakymas leidžia Mokslų Akademijai leisti lietuvių mokslo veikalus lotynų transkripcija.

5. Jei abu Caro įsakymai yra tokiame tarpusavio santykyje, kaip bendra taisyklė su išimtimi, ir jei pirmajame (1866 m.), kaip bendroje taisyklėje, kalbama tiktai apie įsakymą lietuvių kalbos veikalus spausdinti valstybiniuose leidiniuose rusų transkripcija, tai, aišku, paskutinis įsakymas (1880 m.) sudaro išimtį iš bendros taisyklės akademiniams darbams, kurie vals-

tybės lėšomis yra leidžiami (XI. t. I d. Moksl. Įst. 204 str. Santr.) ir tiktai ta prasme jis yra išimtis.

6. Būtų atvirkščiai, jei pirmajame įsakyme būtų uždrausta lotynų transkripcija ir privačiuose leidiniuose ir jei Mokslų Akademija būtų privati įstaiga; bet tokio uždraudimo jame nėra ir Mokslų Akademija nėra privati įstaiga (XI t. 109, 204 ir 386 str.), todėl negalima kalbėti apie išimtį, kai nėra priešingos jai bendros taisyklės.

7. Tie Caro įsakymai nėra bendros taisyklės ir išimties santykyje, nes Mokslų Akademijos įstatais (XII. d. 105 §, 113 ir 153 str. past.), mokslo darbai, bendra taisykle, turi būti spausdinami rusų kalba; tad Caro įsakymas, gautas XI. t. I d. 109 str. sudaro išimtį iš šios pagrindinės taisyklės, o ne nukrypimą nuo taisyklės, kurios visai nėra.

8. Šiuose Caro įsakymuose nėra ne tik lotynų transkripcijos uždraudimo, bet nėra aplamai ir teisinės (Baudž. Kas. Dep. Sprendim. 1890 Nr. 10, 1888 Nr. 28 ir 1894 Nr. 13) normos — nei įsakymo valdiniams (I t. I d. 63 str.), nei įsakymo priklausančio valdymo valdžios organams, nei teisinių santykių nustatymo vieno valdinio su kitu arba su valdžia (ten pat 80 str.).

Lietuvių transkripcija privačiuose leidiniuose nėra uždrausta, kaip, pav., nėra uždrausta kitoks graikų etos ištarimas negu praėjusiame šimtmetyje penktojo dešimtmečio vidury buvo įsakyta rusų Caro, arba, pav., neuždrausta spausdinti pasaulinio turinio knygas bažnytinės slavų kalbos raidėmis (kirilica), nors Caro Petro I buvo įsakyta spausdinti civilinėmis raidėmis (graždanka) ir t.t.

Pagaliau kasatorius dar nurodo, kad Vidaus Reikalų Ministerio 1865. IX. 13 d. Nr. 141 aplinkraštis, uždraudęs spausdinti lenkų - lotynų raidėmis ir padėjęs pagrindą nuomonei apie privalomumą išskirtinai rusiškos transkripcijos.

Mat, kalbamasis Viršininkas „laikė reikalingu uždrausti krašte spausdinimą lietuvių ir žemaičių tarmėmis leidinių lotynų - lenkų raidėmis.“

Šios teisės buvo jam suteiktos, bet praėjus įgaliojimo laikui, ir įstatymo leidžiamajam organui nepatvirtinus šio pavedimo toliau, kaip paaiškino vėliau rusų Senato 78/62 kas. b. sprend., Šiaurės Vakarų krašto Viršininko priemones reikia laikyti nustojusias galios.

Išaiškinimu 74/478, 87/14, 90/34 kas. b. sprend. ir 92/9 Vis. Sus. nutarimu, Ministerių aplinkraščiai yra privalomi su sąlyga, kad jie sutinka su įstatymu, o uždraudimas lotynų transkripcijos negali būti pagrįstas įstatymu (Ministr. Sutv. I t. I d. 51 ir 54 str.).

Pagaliau kasatorius nurodė, kad inkriminuojama afiša buvo išspausdinta ne lotynų - lenkų raidėmis, bet tam tikra transkripcija, kuri yra savotiška kompozicija lotynų raidžių ir tam tikrų ženklų, kurie tinka lietuvių kalbos garsams (žiūr. Brokgauzo Enciklopedijos žodyną, 34 pustomis, 812 pusl., taipjau Vyskupo Baranausko pastabas apie lietuvių kalbą ir žodyną, Mokslų Akademijos leid.); tačiau Šiaulių Suvažiavimas nepatvirtino, kad jis pats turi lingvistikos žinių ir nepatikrino savo pareiškimo Baudž. Proc. Įst. 112 str. (sulygink XI t. I d. II skyr. 102 str.) nurodyto ir net nesvarstęs apeliacijoj iškelto tuo klausimu reikalavimo (Baudž. Proc. Įst. 130 str.) pripažino, kad afišos spausdintos lotynų - lenkų raidėmis ir nesuteikė tiems sumetimams pateisinimų.

Tenka pažymėti, kad šioje kasacijoje kiek paliestas klausimas apie tai, kad lietuvių spauda buvo uždrausta Šiaurės Vakarų Krašto Viršininko aplinkraščiu. Bet kadangi bylos iškėlimo metu šis uždraudimas jau nebegaliojo, tai šis klausimas nebuvo rusų teismuose išplėtotas ir svarstytas, bet tam tikru momentu anksčiau jis galėjo turėti didelės reikšmės.

Grįžtant prie bylos svarstymo kasacinėje instancijoje, tenka pažymėti, kad Baudž. Kasacinio Departamento bylon patenka įdomi *Vidaus Reikalų Ministerio nuomonė:*

Kaip daug kartų Senatas aiškino, 29 str. daro kaltuosius atsakingus ne dėl pačiame įstatyme glūdančio įsakymo ar draudimo, bet dėl pagrįsto tokiu įstatymu policijos reikalavimo (1871/551, 1595, 1873/450 ir kit.).

Be to, Senato buvo išspręsta, kad veiksmas gali būti pripažintas neklausymu (oslušaniem) tik tuo atsitikimu, jei tasai uždraudimas buvo jam pareikštas arba buvo žinomas kaltinamajam, arba bent nustatytu keliu paskelbtas (1871/276).

Todėl slapti aplinkraščiai ir Caro 1866 m. įsakymas, kaip nepaskelbtas, „jokiu būdu negali būti pagrindu patraukti tieson 29 str., o toliau, ne be prieštaravimo tam, kas aukščiau pasakyta, kalbamojoj nuomonėj, pažymėta, kad „Višinskio byla neduoda pagrindo nuspręsti iš esmės iškeltą kasaciniame skunde

Senatui klausimą apie pritaikinimą 1866 m. Caro įsakymo privatiems lietuvių kalba leidiniams".

Kad 1866 m. Caro įsakymas nėra paskelbtas, tas Vidaus Reikalų Ministeriui buvo aišku; tad tektų prieiti išvadą, kad jis ir neturi galios privatiems asmenims, bet Ministeris vengia atsakyti į klausimą, ar galima aplamai Caro 1866 m. įsakymą taikinti privatiems lietuvių kalba leidiniams, tvirtindamas, kad šiai tiktai bylai kalbamasis įsakymas netaikintinas.

Šią Baudžiamojo Kasacinio Departamento Senato 1903. V. 13. d. bylą *gynė* prisiekusio advokato padėjėjas *M. Ganfmanas*, kuris, kaip jau matėm, buvo paruošęs ankstyvesnę spaudos bylą p. inž. Maciejauskio.

Buvo stengtasi, kad iškelti klausimai būtų iš esmės Senato išspręsti ir kad dėl formalių priežasčių neliktų neapsvarstyta uždraudimo pagrindan padėta įstatyminė medžiaga.

M. Ganfmanas sako, kad tiktai laimingo atsitikimo dėliai ši byla pateko į Senatą; aplamai, vietos administracinės valdžios atstovai administraciniu keliu uždėdavo sunkias bausmes (kalėjimą, ištrėmimą), o tat neleisdavo kelti klausimo dėl represijų teisėtumo.

Vietinė valdžia, sako gynėjas, energingai taikindavo uždraudžiančias spaudą priemones, žiūrėjo į uždraudimą, kaip į vietinės administracjos kūrybos aktą, bet toli gražu ne kaip į įstatymą, kuriam suteikta Caro valdžios sankcija. — Tai matyt iš to, kad gr. M. Muravjovo valdžios Lietuvoje paveldėtojai, Kaufmanas, Potapovas, tarėsi turį teisės savo nuožiūra stiprinti ir silpninti represijos priemones; pav., gener. Potapovas leisdavo apyvarton tikybinio turinio knygas, kurias Kaufmanas naikindavo.

Administracinė praktika draudė lotynų raides lietuvių raštijai, ir šis draudimas egzistuoja 40 metų, tuo tarpu šių priemonių teisėtumo klausimas pirmą kartą pasiekė Senatą. Tai toli gražu nereiškia, kad nebuvo šio uždraudimo pažeidimo. Atvirkščiai, jų buvo daug; ant to pagrindo išaugo visa naujoji tautinė lietuvių literatūra. Bausmių buvo daug ir jos buvo nelengvos. Bet visa tai įvykdavo be teismo. Kvota buvo daroma, kaip už valstybinius nusikaltimus pagal B. Proc. Įst. 1035 str.

Posėdyje dalyvavo Senato oberprokuroras *J. Ščeglovitovas*, įstatymų žinovas, bet nemažiau žinomas kaip reakcinės rusų visuomenės dalies atstovas.

Į kilusį Senate klausimą dėl lietuvių spaudos uždraudimo teisėtumo J. Ščėglovitovas tiesiog atsakė, kad nuostatai, kuriais baudžiamas teisiamasis, kad turėtų privalomos reikšmės, turi būti jam, arba bent visuomenės žiniai paskelbti. Kai dėl P. Višinskio bylos, tai dėl aktų galios oberprokuroras sutinka su kasacijos nuomone. Visi aktai konfidencialūs, ir negali būti iškeltas kaltinimas iš 29 str., tad visą bylą tenka nutraukti nesant nusikaltimo sąstato.

Baudžiamasis Kasacinis Departamentas nurodė, kaip ir Vidaus Reikalų Ministeris, kad 29 str. literaline reikšme ir daugkartiniais Senato išaiškinimais įstatymas daro atsakingą nusikaltusį neišpildymu valdžios įstatyminių kaltinamajam reikalavimų, arba privalomų, pagrįstų įstatymais, valdžios nutarimų, tačiau tai neišsiplečia į kokius nors įstatymo pažeidimus, kad ir užtraukiančio ant privačių asmenų tam tikras pareigas.

Kadangi policijos P. Višinskiui jokių reikalavimų nebuvo iškelta, tai jis negalėjo būti dėl to atsakingas 29 str.

Be to, P. Višinskio veiksmuose aplamai nėra kokio įstatymo pažeidimo, nes Caro 1866 m. įsakymas, kaip nepaskelbtas nustatyta tvarka, neturi įstatymo galios, o kitų įstatymų, kurie draustų spausdinti afišas lotynų—lenkų raidėmis, nėra.

Šiais sumetimais Senatas nusprendė, remdamasis Įst. apie bausm. I str. ir B. Pr. Įst. 1 str. Šiaulių suvažiavimo sprendimą panaikinti su visais išdaviniais ir apie tai kalbamam Suvažiavimui pasiųsti įsakymą (ukaz).

Tokiu būdu pirmos bylos apie lietuvių spaudos uždraudimą buvo laimingai pravestos advokatų M. Ganfmano ir prof. Kaminkos.

Abu gynėjai priklausė žydų tautai, kuri daugiau, negu lietuvių, rusų biurokratijos buvo skriaudžiama. Tad jiems gerai buvo suprantami lietuvių tautos pažaisti jausmai, ir ta lietuvių draugų nuotaika pasireiškė jų kalbose.

Iš Prof. A. Kaminkos lūpų girdime posakį: „Nuo tokio ar kitokio iškelto šioje byloje klausimo sprendimo pareina milijoninės tautos interesai, suvaržytos net melstis iš maldaknygių, iš kurių šimtmečiais meldėsi jų pranokėjai“.

M. Ganfmanas savo kalboje trumpai formulavo ir išdėstė lietuvių spaudos represijų istoriją. Administracinė praktika uždraudė naudotis lotynų raidėmis. Bausmės, kurių buvo daug

ir dažnai sunkios (kalėjimas, ištrėmimas), uždedamos administraciniu keliu ir nepasiekdavo teismų, kur vien galima būtų reikalauti patikrinti represijų teisėtumą. — Administracija savavališkai sustiprindavo represijas arba suminkštindavo, pav., vienas viršininkas uždrausdavo leisti naudotis maldaknygėmis, kitas juos naikindavo.

Galima manyti, kad ir Mokslų Akademija palaikydavo teisingus lietuvių reikalavimus, nors neišreiškė to savo kovoje dėl spaudos lietuvių raidėmis. Galima manyti, kad M. Akademijos formalūs sumetimai, išreikšti jos raštuose taktikos dėliai, išreiškia labai rezervuotai savo reikalavimus, kad negalima būtų primesti jai vienašališkumo ir kad juo stipriau atrodytų jų reikalavimas leisti spausdinti knygas lietuvių raidėmis.

Visai teisingu nepriklausomumo principu sukonstruuotas rusų teismas pasirodė toje pavydėtinoje aukštumoje, kad nebijodamas nukentėti išsprendė lietuvių spaudos uždraudimo bylą, laisvai operuodamas ir nuodugniai išžiūrėdamas spaudos uždraudimo normas: Ministerių ir net Caro įsakymus, taikindamas aukštesnės kritikos metodus.

Tik gerai ir aukštais principais besivadovaudamas, organizuotas rusų teismas įgalino mus laimėti šias didžiai reikšmingas mums bylas.

Šio straipsnio šaltiniai:

1. Senatoriaus A. Markovičiaus Povilo Višinskio byloje pranešimas, Hum. Moksl. Fak. Muziejus Nr. 1860 serija D.
2. Senato 1902. XII. 14 d. sprendimas byloje Maciejauskio su kn. Šachovskiu.
3. Povilo Višinskio Kasacinis Skundas, Hum. Mok. Fak. Muziejus 1560 Nr. ser. D.
4. 1903. V. 13 d. kas. sprendimas Povilo Višinskio byloje, Hum. Moks. Fakul. Muziejus Nr. 1560 ser. D.
5. Prof. A. Kaminkos 1935. II. 7 d. laiškas K. Šalkauskiui.
6. Inž. J. Maciejauskio bylos aprašymas, žurnalas „Pravo“ 1903 m. Nr. 1.
7. Povilo Višinskio bylos aprašymas, — „Pravo“ 1903 m. 23 Nr.
8. Biržiška Vaclovas: Kaip buvo uždrausta ir atkovota lietuvių spauda.

K. Šalkauskis.

Sunkenybės kodifikuoti Lenkijoj santuokos asmens teisę.

Tų sunkenybių šaltinis yra sudėtingas santuokos teisės pobūdis: būdama privatinės teisės institutas, ji turi ir viešosios teisės elementų; būdama teisės institutas, ji turi ir etinių elementų. Lenkija negali pasinaudoti Italijos pavyzdžiu, nes Italija yra tikybiniu atžvilgiu monolitinis kraštas, o Lenkija yra daugelio konfesijų kraštas. Katalikų Bažnyčia sau reikalauja ekskliuzyvinės jurisdikcijos santuokos asmens teisėj. Liūdni 15-os nepriklausomybės metų prityrimai sukelia didelių abejonių dėl galimumo patenkinti Bažnyčios reikalavimus. Beje, rezultatai, prie kurių privestų Bažnyčios dezideratų išpildymas, būtų priešingi jos siekimams. Visiems gerai žinomas faktas, kad visokios santuokinės suktybės lengviau įvykdyti toj Lenkijos dalyje, kur ji priklauso dvasiškai jurisdikcijai. Pageidaujama, kad būsimoji santuokos asmens teisė būtų teise, o ne įstatymų leidėjo postulatu, kurį lengvai galima būtų apeiti priklausomai nuo asmens valios ir momentinės fantazijos.

Priėmimas bažnytinės išimtinės jurisdikcijos privestų prie šių neigiamų pasekmių:

1. Pirmas rezultatas būtų santuokos teisės pliuralizmas: kiek tikybų, tiek teisių. Valstybės uždavinys būtų tiktai paskelbti Įstatymų Rinkiny visų pripažintų tikybų nuostatus ir be to dar leisti savo įstatymus asmenims, nepriklausantiems prie jokių tikybų, arba priklausantiems prie nepripažintų tikybų. Tokia santvarka vestų prie fatališkų pasekmių. Pirmiausia, kiekvienoj bažnytinės santuokos teisėj yra normų, kurių valstybė negali pripažinti, pav., Corpus juris canonici praplečia savo kompetenciją ir nekatalikams (Can. 1016, 1038, 1040, 1041, 1099, 1960, 1961 ir kit.), kas yra nesuderinama su konstitucijos nuostatais, liečiančiais sąžinės ir tikybų laisvę. Antra, nors santuokoj yra religinių elementų, tačiau, iš esmės ji yra teisinis institutas, į kurį valstybė privalo turėti savo pažiūrą ir bent pagrindiniuose to instituto klausimuose turi būti vienodumas. Negali valstybė toleruoti, kad klausimo išsprendimas, kuris tinka vienai bažnyčiai, tiktų tik jai vienai, o netiktų kitai. Lygiagretis kelių konfesinių teisių privalomumas vienos ir tos pačios valstybės plote priveda prie fatališkų reiš-

kinių visais atžvilgiais, o ypač tikybiniu. Autorius čia turi omenyje tikybos keitimą su tikslu pasiduoti normoms tos santuokos teisės, kuri yra patogiausia šiuo momentu asmeniui, keičiančiam tikybą. Ne taip svarbu, kad čia asmuo daro peiktiną darbą, svarbu yra ta vieša pagunda, kurią sukelia panaši apostazija. Trečia, lygiagretis įvairių tikybinių nuostatų veikimas turi sukelti įstatyminius konfliktus, nes esti atsitikimų, kad kyla abejonės, kokia tikybinė teisė turi būti pritaikyta. Tokių atsitikimų yra trys: *a.* kai santuoka sudaroma asmenų, priklausančių skirtingoms tikyboms, *b.* kai santuokai esant vienas iš susituokusių keičia tikybą, *d.* kai santuokai esant abu susituokę keičia tikybą. Visais šiais atvejais bent dvi tikybos pretenduotų į išimtiną jurisdikciją. Kreipimasis konkrečiais atsitikimais į vieną iš dviejų jurisdikcijų priklausytų nuo suinteresuoto asmens valios, kas yra nepageidaujama viešosios teisės atžvilgiu. Dar blogiau būtų, jeigu dėl to pat ginčo abi suinteresuotos šalys kreiptųsi į skirtingas bažnytines jurisdikcijas, kurios priešingai spręstų tą patį ginčą. Šiems konfliktams pašalinti reikėtų išleisti *valstybės* įstatymą tarptikybiniams konfliktams spręsti, tačiau šis įstatymas liktų lettre morte, nes atskiros bažnyčios vadovautųsi *savo* kolizinėmis normomis. Kiltų chaosas ir anarchija santuokos teisėje, ką įrodo dabartinė padėtis Lenkijoj: kas pasiryžta pakeisti tikybą arba persikelti (tikrai arba fiktyviai) į buv. Rusijos dalį, gali savo santuokos santykiuose sukelti tas konsekvencijas, kurios jam yra pageidaujamos.

2. Bet, gal būt, santuokos asmens teisę palikti tik Katalikų Bažnyčiai katalikų atžvilgiu, kitų gi asmenų atžvilgiu atiduoti Valstybei: (santuokos teisės dualizmas)? Tačiau tokiam klausimo išsprendimui prieštarauja teisių lygybė. Be to, čia kiltų, nors šiek tiek sumažėjusios, tos pačios sunkenybės, kurios kyla teisės pluralizmo sistemoj.

3. Kitas klausimo išsprendimas būtų toks: Valstybė suteikia santuokos teisės srity valdžią didesniam tikybų skaičiui, bet tuo pat laiku pati leidžia nuostatus, kurie tiksliai normuoja dvasinių organų veikimą ir nustato jam tam tikras ribas. Šiuose nuostatuose turi būti numatytos atitinkamos sankcijos, užtikrinančios tų nuostatų vykdymą ir darančios negalimą jų apėjimą. Tokiomis sankcijomis galėtų būti ne baudžiamosios sankcijos dvasininkams, nepildantiems valstybės įstatymų, o

vien tik pripažinimas niekingais aktų, padarytų neprisilaikant Valstybės įstatymų. Valstybės organų kontrolė bažnytinių organų atžvilgiu būtų būtinas reikalas; jis turėtų pasireikšti ir dvasininkams duodant šliūbą ir jiems perskiriant susituokusius. Kalbant apie šios kontrolės organizaciją, išeinama iš šių premisų: valstybė atiduoda santuokos teisių jurisdikciją kelioms didesnėms tikyboms, valstybė pripažįsta jų santuokos teisę, valstybė leidžia tarptikybinę teisę, sutampančią su atskirų tikybų tarptikybine teise. Neišvengiamas valstybės įstatymų sulaužymas, jeigu byloje nebūtų tarptikybinės teisės klausimų. Šiuo atveju tasai sulaužymas pasireikštų savo kompetencijos praplėtime kitų bažnyčių kompetencijos sąskaiton. Persiskyrimo bylose valstybės kontrolė pasireikštų tuo, kad kiekvieno dvasinio teismo sprendimas reikalautų e x e q u a t u r iš valstybės teismo pusės, kuris žiūrėtų bylą sumarine tvarka, šalims dalyvaujant, vien tik kompetencijos atžvilgiu. Mutatis mutandis turėtų pasireikšti valstybės kontrolė santuokos aktuose (patikrinimas kompetencijos atžvilgiu dvasininkų surašytų aktų ir to akto įtraukimas į civilinio stovio knygas). Tačiau praktikoj ta prima facie užtenkama kontrolė pasirodo nepatenkinama; tuo lengva įsitikinti iš šio paprasto pavyzdžio. A ir B — abu katalikai — susituokė pas katalikų dvasininką. Metams praslinkus, abudu pereina į pravoslavų tikybą, ir pravoslavų dvasinis teismas pripažįsta jų pirmą santuoką negaliojančią. Šis sprendimas nebus patvirtintas valstybės teismo, nes pravoslavų teismas nebuvo kompetentingas perskirti katalikų bažnyčios sudarytą santuoką. Po dvejų metų A ateina su pravoslave C pas pravoslavų dvasininką ir prašo suteikti jiems santuoką, kuris su tuo sutinka esant pravoslavų dvasinio teismo sprendimo (valstybiškai negaliojančio), panaikinusiam santuoką tarp A ir B. Po to A ir C kreipiasi į civilinio stovio valdininką, prašydami jį įtraukti aktą į metrikacijos knygą, kuris negali atsisakyti tą santuoką registruoti, nes ratione materiae pravoslavų dvasininkas buvo tam aktui kompetentingas. Bet ar galima bus panaikinti šią santuoką, be abejo, prieštaraujančią valstybės įstatymui (impedimentum vinculi)? Ne, nes tokiai bylai bus pagal tarptikybines normas kompetentingas pravoslavų teismas, iš kurio negalima laukti tokio sprendimo. Santuoka neteisėta, bet galiojanti! Padidinti valstybės kontrolę negalima. Negalima pavesti valstybės teismams tikrinti dvasinių teismų spren-

dimus iš esmės, nes valstybė negali viena ranka pavesti jurisdikciją dvasiniams teismams, kita gi ją atmesti. Be to, tokia tvarka vestų prie bylų užvilkinimo, nes esminis patikrinimas turėtų eiti visose instancijose. Taip pat negalima būtų pavesti metrikaciją valdininkui ir tikrinti iš esmės, ar galėjo būti santuoka sudaryta ir ar yra išlaikytos jai reikalingos formos. Šis valdininkas įgytų teismo funkcijas (visam pasaulyje tik teismai gali pasisakyti dėl santuokos galiojimo), ir bent turėtų būti leisti skundai administraciniu keliu, kas turėtų sukelti ilgam laikui netikrumą, ar santuoka, bažnyčios sudaryta, turi valstybinės galios, ar ne.

4. Didelių sunkenybių sukelia tarptikybinės teisės pritaikymas. Šiuose teisės nuostatuose Valstybė nustato, kokios bažnyčios įstatymai yra taikomi šiuo ar kitu atsitikimu. Jeigu įstatymas nustato, kad atitinkamam konfliktui spręsti tenka vadovautis katalikų materialine teise, tai atrodytų, kad tuo pačiu norima pasakyti, jog klausimas sprendžiamas katalikų jurisdikcijos. Praktikoj bus visai kitaip. Katalikas A ir evangelikė B sudaro santuoką. Pagal tarptikybinę teisę asmens kvalifikacijos santuokai sudaryti įvertinamos pagal kiekvieno asmens tikybos nuostatus, ergo A — pagal katalikų, B — pagal evangelikų tikybos nuostatus. Kuris gi dvasininkas spręs šį klausimą? Katalikų? Evangelikų? O gal abudu? Paimsime tuos pačius asmenis, jau susituokusius ir norinčius persiskirti, remiantis stoka sugebėjimo susituokti iš abiejų pusių. Čia vėl teks taikyti dviejų tikybų teisę. Kurios gi tikybos teismas turi spręsti šį ginčą? Dar sunkiau yra spręsti klausimus, kylančius ryšium su tikybos keitimu po susituokimo. Pavyzdys: du protestantai susituokė pas protestantų dvasininką, paskui jie abu perėjo į katalikų tikybą ir po to kelia bylą dėl santuokos negaliojimo. Kur kreiptis? Be abejo, kad šiuo atveju *ratione materiae* turi būti pritaikyta protestantų santuokos teisė, *ratione personae* šie asmenys priklauso katalikų bažnyčiai. Būtų teisinga pavesti bylą katalikų teismui spręsti pagal protestantų materialę teisę, tačiau aišku, kad nė vienos tikybos dvasininkas (teisėjas) kitos tikybos nuostatų netaikys. Tokiu būdu nėra išėjimo iš padėties! Visas sunkenybes, kylančias iš tarptikybinės teisės pritaikimo, galima būtų pašalinti, pavedus visas šios rūšies bylas valstybės teismams.

5. Kyla klausimas, ar negalima būtų pasinaudoti Lenkijoj *Italijos* eksperimentu. Trumpai suglaudus, Italijos 1929 m. santuokos teisė yra pagrįsta šiais principais: Kiekvienas asmuo gali pasirinkti arba dvasišką arba pasaulietišką santuokos formą; katalikų dvasininko aktas įgyja galios jį itraukus į civilinio stovio aktus; civilinio stovio valdininkas turi tam tikrose ribose kontrolės teisę katalikų dvasininkų sudarytiems aktams; katalikiškų santuokų galiojimo arba negaliojimo klausimus sprendžia dvasiniai teismai, kurių galiai valstybei reikalinga Apeliacinių Rūmų nutarimo, tvirtinančio, kad santuoka priklauso dvasinei jurisdikcijai; iš nekatalikų tik tų tikybų dvasininkai turi teisę santuokos sritỳ, kuriems tatai yra pripažinta įstatymu; tačiau jiems valstybės organų kontrolė yra didesnė ir, be to, jurisdikcija yra tik valstybės teismų.

Autorius mano, kad Lenkijai ši sistema netinka dėl šių sumetimų: tarptautinės ir konstitucinės teisės atžvilgiu yra didelis skirtumas tarp Italijos ir Lenkijos. Pagal Laterano sutartį katalikų Bažnyčia yra Italijoj vienintėlė valstybinė tikyba, Lenkijoj gi mažumų sutartis neleidžia daryti tokio skirtumo. Be to, ir Lenkijos konstitucija, nors pripažįsta ir laiko vyriausia tikyba katalikų, tačiau tarp lygiateisių kitų tikybų. Pagaliau, nekatalikų skaičius Italijoj yra nežymus, tuo tarpu Lenkijoj jis yra labai didelis. Toliau reikia priminti aukščiau išdėstytus prieštaravimus prieš santuokos teisės pluralizmą ir net dualizmą. Italai galėjo tą dualizmą priimti, nes ir valstybės ir kanonų teisė nežino persiskyrimo. Esant dviem santuokos teisinėm sistemom, Italijoj egzistuoja vienas santuokos tipas. Jeigu Lenkija norėtų eiti Italijos keliais, tai valstybė turėtų pripažinti kanonišką santuokos teisę valstybine teise katalikams, o visoms kitoms santuokoms turėtų sudaryti antrą teisės sistemą, kuri turėtų ir savo santuokos tipu skirtis nuo katalikiško. Priėmus Italijos principą apie šalių teisę pasirinkti kanonišką ar valstybinę santuoką, tatai reikštų, kad šalys gali laisvai pasirinkti tą santuokos tipą, kuris jiems patinka. Tačiau tokio rezultato niekas nenori. Pagaliau, Italija mechaniškai išsprendė tarptikybines kolizijas. Jos yra priimtas principas: ta valdžia sprendžia dėl santuokos galiojimo, kuri sutuokė, ir ji vadovaujasi savo materialine teise. Leiskime, kad katalikai sudarė katalikišką santuoką ir paskui pakeitė tikybą ir tik po to iškelia klausimą dėl to santuokos galiojimo. Tam būtų kompeten-

tingas katalikų dvasinis teismas; Lenkijoj toks klausimo išsprendimas prieštarautų konstituciniam principui — sąžinės ir tikybos laisvei.

6. Profesoriaus *Lisowskio* ir *Jaglarzo* santuokos įstatymo projektai principiniai palaiko tikybinę santuokos formą su tam tikrais, kartais ir svarbiais, rezervais, todėl jie neranda autoriaus pritarimo. Pagaliau svarstoma galimybė suderinti obligatorinę arba fakultatyvinę santuokos bažnytinę formą su išimtine valstybės teismų jurisdikcija šioj srity. Autorius tokiam klausimo išsprendimui pritaria, nes valstybės teismų praktika (kartu su būtinu reikalingumu įtraukti dvasininkų sudarytus aktus į civilinio stovio rejestrą) būtų užtenkama kontrolė dvasinei valdžiai, pašauktai dalyvauti aktų sudaryme. Antra vertus, visoj valstybėj galėtų veikti vieninga santuokos teisė, rezervuojant nežymius atitolimus atskiroms tikyboms.

7. Autorius išvadoj formuluoja savo postulatus:

a. Lenkijos santuokos teisė turi būti vieninga, privaloma visiems piliečiams, nepareinamai nuo jų tikybos.

b. Santuokos sudarymo forma gali būti bažnytinė obligatorinė (su rezervu evantualinių civilinių santuokų) arba fakultatyvinė.

c. Jurisdikcija santuokos bylose turi priklausyti išimtinai valstybės teismams.

d. Santuokos teisės materialinė teisė turi būti sureguliuota atsižvelgiant į nusistatymą ir įsitikinimą gyventojų daugumos ir į visas aplinkybes, galinčias paveikti deciziją.

(*Jan Gwiazdomorski,* Trudności kodifikacji osobowego prawa malżeńskiego w Polsce, Czasopismo Prawnicze, 1935, 174—223 p. p.).

J. Robinzonas.

Už kokią sumą gali ipotekinis kreditorius prašyti palikti jam ipotekine skola apsunkintą turtą, antroms varžytinėms neįvykus.

Šis klausimas iškėlė daug ginčų Suvalkijos teismuose. Konkrečiai klausimas šiaip gali būti suformuluotas: ar gali būti Civ. Proc. Įst. 1187 straipsnio pakeitimas (Vyr. Žin. Nr. 408) taikomas įpotekiniam kreditoriui, ar ne, t. y., ar gali Suvalkijoj įpotekinis kreditorius, antroms varžytynėms neįvykus, prašyti ipotekine skola apsunkintą turtą palikti jam už pusę įkainotos sumos ar už pilną šią sumą?

Marijampolės Apygardos Teismas (1935-V 24/31 d. spr. c. b. II st. Nr. 2309/35 Geno ir kt.) net taip toli nuėjo, kad tvirtino, jog „Civ. Proc. Įst. 1187 str. neveikė Suvalkijoj anksčiau, todėl neveikia jis ir naujoje redakcijoje (Vyr. Žin. Nr. 408)". Šita nuomonė yra visai klaidinga.

a) Civ. Proc. Įst. 1187 ir 1068 str. str. visiškai suderinami su Civ. Proc. Įst. 1586 str., o todėl jie pagal Civ. Proc. Įst. 1556 str. Suvalkijoj veikia. Tokios nuomonės, pav., yra Suvalkijos Įstatymų komentatorius B. S. Stavskis, o jeigu 1187 str. Suvalkijoj veikė, tad, žinoma, veikia ir jo dabartinis tekstas (6 str.).

Civ. Proc. Įst. 1187 str. pakeitimas Kaunijoje tetaikomas įkaitiniam kreditoriui, ir tiktai įkaitinis kreditorius, antroms varžytynėms neįvykus, gali prašyti palikti jam įkeistą turtą už pusę įkainotosios sumos.

Išanalizuokime šitą Civ. Proc. Įst. pakeitimą. Kaikurie teisininkai paviršutinai galvodami mano, jog čia yra tik įkaitinio kreditoriaus privilegija. Mano nuomone tačiau, čia yra greičiau kreditoriaus apsunkinimas.

Senas įstatymas buvo taikomas normaliam ekonominiam gyvenimui; kainos buvo normuojamos paklausa, dėl ko nebuvo pavojaus, kad turtas bus pigiai parduodamas. Kas kita yra dabar. Ekonominei suirutei esant, kiekvienas turtas gali būti pusdykiai parduotas iš varžytynių, nes piliečiai dabar neturi pinigų bei noro turtus įsigyti. Tad gyviems *debitoriaus* interesams apsaugoti ir buvo išleistas Civ. Proc. Įst. 1187 straipsnio pakeitimas. Apskritai, Civ. Proc. Įst. 1187 straipsnis nėra

koki nors išimtis; jis planingai suderintas su materialine teise, būtent, su Civ. Įst. (X t. 1 d.) 1649[1] str. Šis darnumas pasiliko ir Civ. Proc. Įst. 1187 str. pakeitime. Pagal seną įstatymą ieškotojas, įkaitinis kreditorius, galėjo įsigyti įkeistą turtą ne už bet kurią kainą, kaip kad kitas pašalinis įgijėjas, o tiktai už kainą nemažesnę, kaip visa įkaito suma. Pagal naują Civ. Proc. Įst. 1187 str. tekstą įkaitinis kreditorius, antroms varžytynėms neįvykus, gali turtą paimti už pusę įkainotosios sumos. Kad čia nėra vien tik kreditoriaus privilegija, o greičiau debitoriaus interesų gynimas, įsitikinsime lengvai: jei pasirodys, kad įkaito suma mažesnė, negu pusė kainotosios sumos, tai įkaitinis kreditorius, pagal seną įstatymą neturėjęs nieko primokėti, dabar, pagal naują įstatymo tekstą, turėsiąs primokėti skirtumą, pav.: jei įkaito suma yra 50.000.— lt., o turtas įkainotas 150.000,— lt., tai pagal seną įstatymą kreditorius galėjo pasiimti įkeistą turtą, niekam iš varžytynių jo nenupirkus, vien tik už 50.000.— lt.; gi pagal naują įstatymą jis tą turtą gali paimta už 75.000.— lt., t. y., jis turi dar primokėti 25.000.— lt.

Aišku, jei įstatymas gina debitoriaus interesus nuo įkaitinio kreditoriaus, kurio daiktinės teisės griežtai susietos vien tik su įkeistuoju turtu, tad tuo labiau jis gina juos nuo obligatorinio kreditoriaus, kurio pretenzija susieta su debitoriaus asmenim, kitaip sakant, neįkaitiniam kreditoriui Civ. Proc. Įst. 1187 str. pakeitimas jokiu būdu negali būti taikomas.

b) ar gali šita teise Suvalkijoj pasinaudoti ipotekinis kreditorius? Į šitą klausimą tenka atsakyti neigiamai štai dėl ko. Ipotekinis kreditorius nėra įkaitinis kreditorius Civ. Proc. Įst. 1187 str. prasme. Šis straipsnis tekalba apie įkaitinius kreditorius; jame ipotekinis kreditorius visiškai neminimas. Neleistina todėl būtų jį ekstenzyviai interpretuoti ir ipotekinių kreditorių atžvilgiu.

Įkaitas ir ipoteka yra dvi teisės institucijos, išoriniai panašios, bet esminiai skirtingos.

a) *įkaitas* — yra grynai daiktinė, per visą civ. teisės sistemą išlaikyta, teisė; tatai ypač pabrėžia X t. 1 d. 1649[1] str.

Ipoteka — yra daiktiniai nudažyta, daiktiniai aprengta obligatorinė teisė, ką aiškiai rodo Ip. Įst. 11 ir 68 str. (paaišk. Sen. IX. Dep. spr. 25/1842).

b) *Įkaitas:* civilinės teisės sistemoje dar yra normos, praktikoje, tiesa, retai tetaikomos, kurios visiškai išlaiko įkaito seną

fiduciarinį pobūdį, būtent: X t. 1 d. 1388 str., kuris draudžia įkeistąjį turtą parduoti; X t. 1 d. 1630 str. 2 p., kuris leidžia tiktai vieną įkeitimą ir t. t.

Ipoteka: ipoteka apsunkintą turtą savininkas gali laisvai disponuoti; leidžiama daryti kiek norint įpotekinių skolų.

c) *Įkaitas:* gali būti tiktai sutartinis (Civ. Įst. X t. 1 d. 1642 str., Šerševičiaus vad. I t. 436 psl.).

Pastaba: Jeigu sutikti su teze, kad įkaitinis turto apsunkinimas yra lygus ipotekiniam turto apsunkinimui, tai, nuosekliai juridiniai galvojant, išeitų, jog aptikrinta pas Vyresnįjį Notarą draudimu ieškoma suma taip pat bus lygi įkaitinei skolai.

Ipoteka: gali būti sutartinė (hipoteka umowna), teisminė (hipoteka sądowa) ir įstatyminė (hipoteka prawna) — Ip. Įst. 49 str.

d) *Įkaitas:* jei įkaitinis debitorius nemoka, kreditorius gali įkeistąjį turtą pagal Civ. Proc. Įst. 1129 str. paimti valdyti be jokios atskaitomybės.

Ipoteka: ipotekinis kreditorius tos teisės neturi.

Šitų ryškių pavyzdžių iš abiejų civilinių teisių (Kaunijos ir Suvalkijos) sistemų pakanka, kad įsitikintų, jog šitos dvi teisės institucijos (įkaitas bei ipoteka) visai neidentiškos ir niekad įstatymų leidėjas negalvojo jas tokias padaryti.

Šiuo klausimu buvo jau ginčų ir Rusų Senate (1910/101 Nr.), tačiau Senatas principiniai nieko nepasakė. 1910.XII-8 d. sprendime c. b. Nr. 110, Liachmanienės Ch., Senatas tarp kitko minėtas dvi institucijas išlygino, bet tas sprendimas yra ad hoc pobūdžio; jis buvo padarytas atsitiktinai, vien tik įrodymui, kad Civ. Proc. Įst. 1175 str. taikomas taip pat ir įpotekai, kas visiškai atitinka tikrenybę ir suderinta su mūsų duotąja teze bei analizė. Suvalkijos teisės sistemoje Kaunijos įkaitui atitinka užstatas (Zastav), ką aiškiai rodo tos teisės institucijos apibrėžimas Ip. Įst. 43 str.; jis pasiliko inscriptio obligationis de fakto.

Taip galvojo ir Civilinio Proceso Įstatymo autoriai bei jo komentatoriai. Tatai galima matyti iš paties įstatymo: straipsnius, kuriuose kalbama apie įkaitą, Procesas nurodo Suvalkijoje neveikiančius arba nurodo kitus straipsnius, kuriuose kalbama

apie užstatą, pav.: 1168 str. ir 1576 str.; 1183 bei kt. str. str. ir 1585 str. bei kt. str. str., 1215 str. ir kt.

Tuo būdu, Kaunijos įkaitas juridiniai yra artimas Suvalkijos užstatui, o ne ipotekiniam apsunkinimui, ir jei taikyti analogiją, tai tiktai užstatui gali būti taikoma įkaitą tvarkančios procesualinės normos, jų tarpe ir Civ. Proc. Įst. 1187 str. pakeitimas.

Prieiname tokiu būdu išvadą, kad ipotekinis kreditorius nėra įkaitinis (užstatinis) kreditorius ir jam todėl Civ. Proc. Įst. 1187 straipsnio pakeitimas jokiu būdu negali būti taikomas.

Dabar kyla klausimas: už kokią sumą gali ipotekinis kreditorius paimti ipotekine skola apsunkintą turtą, antroms varžytynėms neįvykus, kitaip sakant, kokios procesualinės normos jam gali būti tokiu atsitikimu taikomos?

Civ. Proc. Įst. pakeitimas palietė daug procese normų bei straipsnių, bet nepalietė Civ. Proc. Įst. 1171, 1175 str. str., t. y., kaip šiuo klausimu pasisakė Vyriausiasis Tribunolas, šitie straipsniai Lietuvoje veikė, veikia ir jie turi būti taikomi. Ir mūsų atsitikimu, kaip aukščiau jau buvo trumpai paminėta, taikytini Civ. Proc. Įst. 1171 ir 1175 str. str. nuostatai.

Gi šitie nuostatai, kurie kalba apie varžytynių pradinę kainą, turi galvoje tiktai visą įkainojimą. Tatai visiškai suderinama su Civ. Proc. Įst. 1182 str. pakeitimu (V. Ž. Nr. 408), kur kalbama apie „įkainotąją sumą“ ir apie 50% šitos sumos. Vadinasi, įstatymas ir čia turi galvoje varžytynių pradinę kainą — visą įkainojimą. Tuo būdu, kiekvienas kitas, ne įkaitinis, kreditorius gali, antroms varžytynėms neįvykus, prašyti jam palikti jo debitoriaus parduodamą iš varžytynių turtą už visą įkainojimą; vadinasi, jei turtas buvo, pav., įkainotas 150.000 lt., tai tik už šitą sumą kreditorius gali prašyti jam tą turtą palikti.

Jei į šį klausimą įsigilinti, tai čia nebus ir išoriniai atrodančio logiško prieštaravimo, esą, tas pats kredtorius gali iš antrųjų varžytynių tą turtą nupirkti už 50% įkainojimo, o šioms varžytynėms neįvykus, paimti tą turtą tiktai už visą įkainojimą. Tas principas yra visiškai suderintas su visu varžytynių kompleksu bei jų griežtumu.

Kad iš tikrųjų neįkaitinis kreditorius gali prašyti palikti jam debitoriaus turtą *tiktai* už visą įkainojimą, išaiškino jau

Vyriausiasis Tribunolas 1935 m. birželio mėn. 14 d. Margauskienės su Glombiene civ. b. Nr. 413/35 m.

Tuo būdu, prieiname galutinę išvadą, kad ipotekinis kreditorius gali, antroms varžytynėms neįvykus, prašyti palikti jam ipotekine skola apsunkintą turtą tiktai *už visą įkainotą sumą*.

Šis klausimas yra perduotas Vyriausiojo Tribunolo visuotiniam susirinkimui spręsti.

L. Veržbavičius.

Dėl vekselių ir čekių įstatymų projektų.

Vekselių materija šiandien mūsų valstybėje yra tvarkoma trijų atskirų įstatymų: 1) Suvalkijoje — Napoleono prekybos kodeksas, 2) Klaipėdoje — vokiečių vekselių įstatymas ir 3) likusioje Lietuvos dalyje — 1902 m. rusų vekselių įstatai. Tas įstatyminių normų įvairumas pačios materijos atžvilgiu neigiamai atsiliepia mūsų ekonominiam gyvenimui, sunkindamas eiliniam piliečiui naudotis vekseliais, sudarydamas teisės normų konfliktus ir netiesiogiai varžydamas vekselių cirkuliaciją.

Čekių srityje mes, išskyrus Klaipėdos kraštą, gyvename visiškai be čekių įstatymo. Čekiai pas mus yra vartojami, papročių titulu, taikant iš analogijos atitinkamas vekselių įstatymų normas. Rašyto čekių įstatymo nebuvimas daro čekio institutą neaiškų, nes mūsų palyginti trumpo laiko praktika nėra išdirbusi griežtai visų čekio rekvizitų. Tatai kliudė čekio vartojimą išplėsti, supopuliarinti. Būtinumas turėti čekių įstatymą ir vienodą visam kraštui vekselių įstatymą buvo aiškus. Lietuvių, Estų ir Latvių juristų biūro susitarimas dėl vienodo vekselių ir čekių įstatymų projekto šiuo atveju mums padės pašalinti tas spragas ir netikslumus.

Bet tuomet gali kilti klausimas, kodėl Lietuvos organai neišleido tų įstatymų normalia vidaus įstatymų tvarka, bet pasirinko tarptautinės konvencijos kelią? Juk tarptautine konvencija valstybė susiriša su svetimomis valstybėmis tam tikrais pasižadėjimais? Norėdama išlaikyti tokį tarptautinį pasižadėjimą, ji nėra laisva, bent laiko atžvilgiu, keisti tuos įstatymus, kada ir kaip tinkama. Svarbiausius motyvus šitokiam valstybės

organo veiksmui galima lengvai atspėti. Tiek vekselis, tiek čekis, pirmas kaipo kredito instrumentas, antras kaipo mokėjimo instrumentas lydi kredito, prekybos ir mokėjimo operacijas. Šių dienų Europos vakarų civilizacijos valstybės, ypačiai pasiekusios aukštesnį ekonominį lygį, nepajėgia visas prekybos, kredito ir mokėjimo operacijas sutalpinti savo valstybės ribose. Nemaža tų operacijų dalis vyksta su užsieniu, o kartu su jomis vyksta į užsienį arba iš ten atvyksta vekseliai ir čekiai. Esant nevienodiems įstatymams, kurie reguliuoja tą sritį, atsiranda sunkumų ir įvairių konfliktų, kurie kliudo gerai ekonominių santykių raidai. Tuos sunkumus galima pašalinti tik įvedus kiek galima platesniu mastu vienodus vekselių ir čekių įstatymus. Žinoma, įvedus bendrus įstatymų tekstus, dar nebus pasiekta absoliutinio suvienodinimo, nes ilgainiui teismai, interpretuodami tuos įstatymus, nueis savais keliais, kaip kad įvyko skirtumai su Napoleono Kodeksu Prancūzijos teismų interpretacijoje ir Rusijos Senato interpretacijoje. Bet suvienodinimo linkme, įvedus vienodus įstatymų tekstus, yra nužengiamas didelis žingsnis priekin. Be to, vekseliai ir čekiai yra tokia materija, kurios sutarptautinimas mažiausiai pažeidžia įstatymų nacionalinį veiksnį, kuris kituose įstatymuose pasireiškia stipriau, negu vekselių ir čekių srityje.

Tokiam suvienodinimui yra ir ribos. Čekių ir vekselių institutas nėra autonominiai ir pirminiai institutai, bet antriniai, išvestiniai. Jie remiasi ir priklauso civilinės teisės principų. Suvienodinimas gali būti padarytas tik tarp tų valstybių, kurių piliečių tarpusavių santykių pagrinde yra tie patys civilinės teisės principai.

Be šitų motyvų, kurie yra glaudžiai susiję su paties vekselio ir čekio esme, yra dar visa eilė politinių motyvų, dėl kurių, reikia spėti, buvo linkstama sudaryti Pabaltijo valstybėms vienodus vekselių ir čekių įstatymus. Latvija ir Estija mūsų mokamajam balanse užima toli gražu ne pirmą vietą, lygiai kaip ir mes — jųjų mokamajam balanse ne pirmoje vietoje stovime. Bet čia nusvėrė, reikia manyti, politinis veiksnys, ypačiai po 1934 m. rugsėjo mėn. 12 d., sudarius Lietuvai, Latvijai ir Estijai Entantės ir Bendradarbiavimo sutartį, kuria buvo sudaryta pradžia Pabaltijo valstybių sąjungos. Nuo tos datos Pabaltijo valstybių sąjungai susidarė palanki dirva priimti vienodus čekių ir vekselių įstatymus, lygiai kaip ir visai eilei kitų bend-

rų įstatymų trijų Pabaltijo valstybių juridinei santvarkai suvienodinti ir suartinti.

Dėl tų motyvų mūsų kalbamų įstatymų gravitacijos centras buvo Pabaltijys.

Pirmoji iniciatyva suvienodinti vekselių ir čekių įstatymus kilo Pabaltijo valstybių teisininkų kongrese 1931 m. gegužės 21—23 d. Kaune (žiūr. kongreso rezoliucijas „Teisės“ 19 Nr.). Vėliau tas klausimas buvo svarstomas Pabaltijo valst. teisininkų biure (Rygoje, 1931 m. spalių 12 ir 13 d.)*, paskui Lietuvos, Latvijos ir Estijos užsienių reikalų ministerių konferencijoje, įvykusioje Rygoje 1934 m. gruodžio mėn. Buvo nutarta pavesti tų trijų valstybių juristų biurui paruošti vekselių ir čekių vienodų įstatymų projektus. Lietuvai teko ruošti čekių įstatymo projektą, vekselių projektas teko Latvijai ruošti. Šių metų kovo 28—30 d. įvykusioje Lietuvos, Latvijos ir Estijos juristų biuro konferencijoje Taline tie projektai jau buvo svarstomi. Pagrindan buvo padėti Tautų Sąjungos vad. Ženevos projektai. Mūsų kaimyninės valstybės yra pasirašiusios Ženevos vekselių ir čekių konvencijas. Tie Ženevos projektai numato projekto tekstą, kurio tam tikrus nuostatus leidžiama pakeisti arba ir visai išleisti iš teksto. Tai yra vadinamieji rezervai. Taline ir buvo tartasi, kuriuos tų rezervų bendrai panaudoti. Lietuvos juristų biuras, tiek ruošdamas čekių įstatymo projektą, tiek vėliau diskusijose laikėsi principo panaudoti kaip galint mažiau rezervų, likti arčiau pagrindinio Ženevos teksto. Tuo keliu ėjo taip pat ir Vokietija, priimdama Ženevos vekselių ir čekių įstatymų pagrindinius projektus su minimaliais pakeitimais. Tuo atžvilgiu mums buvo naudinga labai nesiskirti nuo Vokietijos. Dėl čekių įstatymo projekto susitarti buvo nesunku. Kiek kitaip buvo su vekselių įstatymo projektu, nes Latvijos delegacija patiekė tokį projektą, pagal kurį prie Ženevos konvencijos galima būtų prisidėti tik dėl įsakytinių vekselių.

1935 metų lapkričio 14—16 d. d. juristų biuro konferencijoje Kaune buvo priimtos galutinės vekselių ir čekių vienodų įstatymų redakcijos, sunaudojant Talino Konferencijoje nustatytus rezervus. Be to, buvo susitarta priimti vienodoje re-

---

*) Posėdžių protokolas, „Teisė“ Nr. 20.

dakcijoje ir tokius dalykus, kuriuos Ženevos konvencijos palieka tvarkyti kiekvienai valstybei savarankiškai.

Dabar paliesiu vekselių ir čekių įstatymų projektus kiekvieną atskirai jų turinio atžvilgiu, nurodydamas svarbesnes jų žymes ir ypačiai skirtumus su dabar veikiančiais įstatymų nuostatais ar praktika.

Ženevos vekselių įstatymo projektas, kuris buvo padėtas pagrindan, yra kiek modifikuotas 1910—12 metų Hagos vekselių įstatymų projektas, kurio svarbiausiu redaktoriumi buvo šį rudenį miręs Prancūzijos pilietis, garsus vekselių srities žinovas Lyon - Caen, bet projekte struktūros atžvilgiu rasime didelę vokiečių vekselių įstatymo įtaką. Hagoje užbaigus projektą, buvo nutarta per 5 metus vėl susirinkti ir padaryti gyvenimo iškeltus reikalingus pakeitimus. Tų 5 metų terminas supuolė su Didžiuoju Karu ir taip konferencija įvykti negalėjo. Įsteigus Tautų Sąjungą, pastaroji ėmėsi iniciatyvos tęsti šį darbą toliau. Ženevoje paruoštas Tautų Sąjungos vekselių projektas turi daug bendro su rusų 1902 metų vekselių įstatais, veikiančiais Lietuvoj, bet yra ir esminių skirtumų.

1902 metų vekselių įstatuose pagrindan padėti paprastieji vekseliai ir tik atatinkami nuostatai taikomi įsakytiniams vekseliams. Ženevos ir Kauno konferencijos priimto projekto pagrinde padėtas įsakytinis vekselis, kaip aktas, kuris tikrai turi kreditinio sandėrio rekvizitus; paprastasis vekselis yra tik skolos pasižadėjimas, padarytas vekseline forma. Tobulėjant bendros prievolės normuojantiems institutams, šiam panaudojimui paprastųjų vekselių yra lemta išnykti. Priimtu projektu paprastiems vekseliams pilno teksto neduota, o tik adresuojama į atatinkamus įsakytinio vekselio nuostatus. Šį greičiau mechanišką darbą gyvenimo reikalams sudaryti paprastojo vekselio įstatymo tekstą galės atlikti privatūs asmenys, ar net ir pati valstybė, išleisdama tokį tekstą įstatymo formoje.

Projekte nėra bendrų nuostatų, kaip pav. dėl asmens veiksnumo; tatai palikta nustatyti bendriems krašto įstatymams.

Yra pakeitimų vekselio turinio atžvilgiu. Pagal 1902 metų įstatų 14 str., vekselis turi būti užpildytas, kitaip jis nėra vekselis, ir tik senato aiškinimais buvo toleruojami blankiniai vekseliai. Pagal projektą, blankiniai vekseliai nėra taip kategoriškai draudžiami.

Suma leidžiama rašyti skaitmenimis. 1902 m. įstatų 4 str. to neleisdavo.

Leidžiama rašyti sutarimą dėl nuošimčių terminuotuose vekseliuose ar per tam tikrą laiką nuo pristatymo. 1902 metų įstatymas 12 str. to neleisdavo.

Norint vykdyti laikytojo teises dėl nesumokėjimo arba dėl neakceptavimo, vekselio davėjas, indosantas arba laiduotojas, gali atleisti nuo prievolės protestuoti, įrašydamas pastabą „be protesto“ arba „grąžinti be išlaidų“.

Jeigu vis major trunka daugiau kaip 30 dienų po vekselio termino, tai laikytojas gali kelti savo reikalavimus irgi nepadaręs protesto.

Priimtas projektas leidžia mokėti svetima valiuta, jeigu vekselyje yra apie tai padaryta pastaba. Tokios pastabos gali netekti galios, jeigu vyriausybė randa, kad krašte yra tokių aplinkybių, kurios gali veikti pinigų kursą, leidus efektyvinį mokėjimą. Efektyvinio mokėjimo klauzulė buvo įrašyta jau Hagoje, vokiečių delegacijai pareikalavus, nes jai dar nebuvo išdilę įspūdžiai to atsitikimo, kai Venecuela, artinantis terminui mokėti vokiečių bendrovėms dideles sumas, numušė savo pinigų aukso vertę. Veikiančiuose 1902 m. įstatuose nebuvo leista daryti tokią pastabą.

Sąryšyje su vekselių įstatymu reformuojama ir protesto tvarka. Svarbiausias pakeitimas tas, kad protesto aktas bus daromas ne atskirame lape, bet ant paties vekselio arba prie jo prilipdytame lape.

Teisė kelti reikalavimus iš vekselio prieš vekselio davėją, ar akceptuoti įsiseni per 3 metus. 1902 m. įstatuose tokiam įsisenėjimui buvo nustatyta 5 metai.

Indosantų ieškiniai vieni prieš kitus nėra aprėžti 3 metų laiku, kaip 1902 m. 25 str. numatyta.

1902 m. įstatais, pametęs vekselį gali tik tuo atveju atgauti pinigus, jei vekselio davėjas panori sudėti pinigus teismo depozitan. Pagal projektą teismas ieškovui prašant gali priversti vekselio davėją arba įsakytinio vekselio akceptantą sudėti vekselio sumą, jo terminui suėjus, teismo depozitan. Jei ieškovas sudeda garantiją, tai tie pinigai gali būti jam išduoti.

Kas yra gavęs sprendimą apie pripažinimą dingusio vekselio negaliojančiu, turi teisę vykdyti savo teises iš vekselio prieš tuos, kurie yra dingusiu vekseliu pasižadėję.

Paruoštame projekte yra nuostatas apie nepagrįstą praturtėjimą. Tuo atveju, kai vekselio davėjo ar akceptanto vekselinė prievolė yra panaikinta dėl įsisenėjimo arba dėl to, kad reikalingas vekselinei teisei apsaugoti veiksmas nebuvo laiku padarytas, tai jie lieka vekselio laikytojui tiek pasižadėjusiais, kiek jie bus su žala jam praturtėję. Toks ieškinys įsiseni per 3 metus ir jis negali būti keliamas indosantams, kurių vekselinė prievolė pasibaigusi.

Dėl žyminio mokesčio paprastųjų vekselių palikta veikiančioji sistema. Paprastieji vekseliai turi būti apmokėti žyminiu mokesčiu jau jų sudarymo metu. Kitaip jie neturės vekselio galios. Tas pat taikoma ir įsakytiniams vekseliams, jeigu norima, kad jiems būtų pripažinta priverstinai vykdomo akto kokybė ir padariniai.

* *
*

Pradėjus studijuoti čekio institutą, atsiveria visas jo sudėtingumas. Trumpas čekio aptarimas galėtų skambėti šiaip: čekis yra aktas, kuriame yra besąlyginis pavedimas išmokėti tam tikrą pinigų sumą. Bet koks yra juridinis čekio pagrindas? Tuo klausimu žinovų tarpe sutarimo nėra. Vienų nuomone, čekis yra pagrįstas sutartimi, antrųjų — jis yra vienašališkas pažadėjimas. Vieni mano, kad čekio juridinis pagrindas yra įgaliojimas ar pavedimas (mandat), kiti, kad tai emisija, dar kiti, — kad tai delegacija, pasižadėjimas už kitą, nurodymas mokėti. Tų visų teorijų mes nenagrinėsime, tatai peržengtų šio darbo ribas, nors juridinio čekio pagrindo nustatymas turėtų didelės praktiškos reikšmės. Žiūrint to, kurį pagrindą čekiui priskirsime, atatinkamai pareitų čekio davėjo, mokėtojo ir laikytojo savitarpio santykiai, jų prievolės ir teisės.

Čekio sudarymo ir čekio cirkuliacijos tikslas yra mokėjimas; jam neturėtų būti suteikiami kredito instituto tikslai. Šis nors ir gana aprėžtas čekio tikslas ekonomikoje atlieka svarbų, realų patarnavimą, kurio naudingumas negali būti ginčijamas. Jisai leidžia bankams susidaryti dideles depozitų sumas. Jis pašalina reikalą laikyti kasoje gyvus pinigus. Jisai pašalina pinigų pametimo, pavogimo ir sudeginimo pavojų. Tuo būdu pinigai koncentruojasi bankuose, kurių tik maža dalis paliekama kasoje eventualiems pareikalavimams, kita gi, dides-

nioji dalis, sunaudojama prekybos ir pramonės kreditavimui. Kapitalas yra ištraukiamas iš stagnacijos, mokant nedidelį nuošimtį indėlininkui, jis yra sunaudojamas krašto ūkiui pakelti. Pats kapitalo savininkas savo kapitalą čekiu visuomet gali disponuoti. Kad čekio funkcionavimas duotų naudos, reikia sudaryti jam pasitikėjimo ir patogumo sąlygas, kuriose jis galėtų klestėti. Toms sąlygoms sudaryti reikėtų, kad bankininkai nenukryptų nuo tam tikros linijos, siekiančios palaikyti čekio autoritetą ir patikimumą, kad teismas ginčuose dėl čekio neiškreiptų čekio funkcijų ir kad įstatymų leidėjas išleistų aiškų, trumpą ir praktišką čekių įstatymą. Tokio įstatymo projektą Lietuvos, Latvijos ir Estijos juristų biuras svarstė savo konferencijose, padėdami pagrindan Ženevos 1931 metų Tautų Sąjungos ekonomistų konferencijos paruoštąjį projektą.

Šio projekto struktūra yra ta pati, kaip ir vekselių įstatymo projekto. Pagrindinio teksto kai kuriuos nuostatus leidžiama išbraukti arba pakeisti tam tikra prasme. Dėl tų rezervų vienodo panaudojimo, o taip pat dėl vienodos redakcijos dalykų, kurie Ženevos projektu paliekami valstybės vidaus įstatymui savarankiškai tvarkyti, buvo tartasi tiek Talino, tiek Kauno konferencijose. Lietuvai yra lengviau likti prie pagrindinio teksto, nes Lietuvoje, išskyrus Klaipėdos kraštą, rašytų įstatyminių normų dėl čekių nėra.

Pagal tą projektą čekiai gali būti suskirstomi į bendruosius (atvirus) čekius ir specialinius čekius. Specialinių čekių kategorija apimtų baruotuosius čekius, atsiskaitymo čekius, emisijos bankų ir viešųjų kredito įstaigų čekius.

Bendrieji čekiai jų cirkuliacijos ir perledimo atžvilgiu skirstomi į tris rūšis: 1) čekis duotas tam tikram asmeniui su teise perleisti, 2) čekis duotas tam tikram asmeniui be teisės perleisti ir 3) čekis laikytojui. Antrame punkte nurodyti čekiai gali būti perleidžiami, bet ne čekio perleidimo tvarka — indosamentu, o paprastos — cesijos tvarka ir padariniais.

Čekių įstatymo projektas nesprendžia klausimo, kas galėtų duoti čekį. Asmens teisei žadėtis čekiu kiekvienai valstybei palikta nustatyti jos bendrais civiliniais įstatymais. Bet už tai projektas nustato, kam čekis gali būti duodamas mokėti. Iš trijų sistemų: 1) prancūzų — kuri leidžia duoti čekį kiekvienam civiliai pilnateisiam asmeniui, 2) italų, — kuri leidžia

duoti čekį pirkliams ir bankininkams ir 3) anglo-saksų ir vokiečių, — kuri leidžia duoti čekį tik bankininkams, Lietuvos, Latvijos ir Estijos juristų konferencijose buvo pasirinkta paskutinioji. Tos sistemos pasirinkimo motyvai, galima spėti, bus buvę šie: čekis yra mokėjimo būdas. Asmuo, kad nereikėtų su savim nešiotis pinigų, sudeda juos tam tikroje vietoje, kuri juos išmoka tik pristačius iš sudėjusio raštelį. Tik duodant mokėti į bankus, čekiai gali palengvinti ekonominę padėtį pinigų stokos arba jų brangumo atveju, nes jeigu leisti duoti čekius kiekvienam asmeniui, tai, kad čekis būtų sumokėtas, mokėtojas turi laikyti jo dispozicijoje kiekvienam pareikalavimui pinigus ir tuomet jis negali jų sunaudoti kitiems tikslams, kaip tatai padarytų bankininkas. Rekvizito, kad čekis gali būti duotas mokėti tik bankininkui, sankcija yra labai griežta. Čekis, duotas mokėti nebankininkui, neturi čekio galios. Bankininku šiuo projektu laikomos visos kredito įmonės, kurios jų veikimą tvarkančiais nuostatais atlieka pinigų priėmimo ir svetima sąskaita mokėjimo operacijas.

Čekio instituto esminis dalykas, tai yra jo padengimas (provizija). Čekis turi būti sumokėtas tuoj jį pristačius, kitaip jis tampa ne mokėjimo, bet kredito instrumentas. Padengimo reikalavimas čekio pristatymo metu yra neginčytinas čekio rekvizitas. Ne kitaip sprendžia tą klausimą ir projektas. Klausimas tik, ar nevertėtų reikalauti, kad padengimas būtų sudėtas pas mokėtoją čekio sudarymo metu? Šiaurės Amerikos Jungtinės Valstybės, Prancūzijos ir visos eilės kitų valstybių čekių įstatymai reikalauja, kad čekio padengimas būtų jau jo sudarymo metu. Anglijos ir visos eilės kitų valstybių čekių įstatymai pasitenkina reikalavimu, kad būtų padengtas čekis pristatymo metu. Pirmoji sistema suteikia čekiui daugiau tikrumo ir yra logiškesnė, nes čekio davėjas disponuoja turimas banke lėšas, o ne būsimas. Pagal antrąją — ligi čekio mokėtojas atvyks į mokėjimo vietą, čekio davėjas per tą kelionės laiką sunaudoja padengimui skirtus pinigus kitiems reikalams ir tik paskutiniu momentu perveda padengimą į tą banką, į kurį yra išdavęs čekį. Bet pasitaiko, kad čekio laikytojas vyksta lėktuvu, ko nebuvo numatęs čekio davėjas ir... pristatytas čekis lieka neapmokėtas. Antroji sistema bankams yra praktiškesnė, nes kitaip arba bankai turi iš anksto sudėti rezervus ar susitarti visuose kituose bankuose eventualiems čekiams apmokėti

arba jie turi atsisakyti išduoti čekius savo klijentams į tuos bankus, kuriuose jie nėra sudėję iš anksto padengimo.

Jeigu čekio davėjas nesudėjo padengimo arba sudėjo jo nepakankamai, tai jis atsako čekio laikytojui už visus nuostolius, gautus dėl čekio nesumokėjimo laiku: Be civilinės atsakomybės gali būti dar ir baudžiamoji.

Pasitikėjimui čekiu sustiprinti čekių įstatymo projektas leidžia, čekio davėjui pareikalavus, įrašyti bankininkui duotame į jį mokėti čekyje patvirtinimo pastabą (Bestätigungsvermerk). Tokia pastaba bankininkas pasižada laikytojui sumokėti čekį; jis yra atsakingas už sumokėjimą čekio davėjui ir indosantams. Tokia pastaba gali sudaryti pavojaus, kad krašte atsiras dviejų rūšių čekiai: labiau patikimi ir mažiau patikimi. Pirmieji turės tendencijos sumažinti pasitikėjimą antraisiais. Bet, antra vertus, tokie garantuoti čekiai išplečia čekio funkcionavimą net tokioms mokėjimo kategorijoms, kur paprastojo, be ypatingos garantijos, čekio neužtektų, pav., nejudomojo turto pirkimo-pardavimo sandėriuose, pirkėjas, užuot sumokėjęs pinigais, sumoka patvirtintu čekiu, kuris priimti pardavėjui irgi yra naudos.

Tokią patvirtinimo pastabą bankininkas gali įrašyti tik esant padengimui.

Patvirtinto čekio negalima atsisakyti mokėti net ir tuo atveju, kai nuo čekio išdavimo dienos iki jo sumokėjimo čekio davėjo turtui yra paskelbtas konkursas.

Bankininko pasižadėjimas čekio patvirtinimo pastaba nustoja galios, jeigu čekis per aštuonias dienas nuo jo sudarymo nebuvo pristatytas mokėti. Vadinasi, patvirtinimo pastaba pilnai takoma tik vidaus čekiams, nes užsienio čekiams, kurių pristatymo terminas yra 20 ar 70 dienų, patvirtinimas gali likti be galios, nors čekio pristatymui paskutinė diena ir nebūtų dar suėjusi.

Tokį patvirtinimą, pagal projekto nuostatus, gali padaryti kiekvienas bankas; tai nėra, kaip, pav., Vokietijoje, tik emisijos banko išimtinoji privilegija. Praktika nustatys, kurio banko patvirtinimas turi pasitikėjimo ir vertės ir kurio — ne.

Čekis yra sumokamas jį pristačius. Iki šiolei mūsų čekių praktikoje pristatymas nebuvo aprėžtas jokiu terminu ir būdavo atsitikimų, kad čekis pristatomas apmokėti suėjus dau-

geliui metų po jo sudarymo. Šitokia praktika iškreipia čekio funkcionalinę esmę ir padaro jį kredito aktu. Projekte čekiui pristatyti numatyta gan neilgi terminai, prie kurių priprasti mūsų čekio naudotojams bus sunku. Čekis išduotas ir mokamas Lietuvoje turi būti pristatytas mokėjimui per 8 dienas nuo jo išdavimo dienos. Tiek laiko visai pakanka nuvykti iš vieno Lietuvos teritorijos krašto į kitą tos teritorijos kraštą. Ir didesnėse valstybėse, kaip Vokietijoje, pristatymo terminas yra tas pats. Trumpi terminai pagrįsti tuo, kad pinigai nebūtų ilgai laikomi neaiškioje padėtyje. Čekiams, duotiems į užsienį arba iš užsienio į Lietuvą, pristatymo terminas — 20 dienų, o jeigu tas užsienio kraštas yra kitame kontinente, tai net 70 dienų.

Nuošimčių sutarimas čekyje negali būti įrašomas. Bet čekio nesumokėjus, čekio laikytojas gauna 6 procentus nuo nesumokėtos sumos ir $^1/_3$ procento komiso.

Čekis jo davėjo gali būti atšauktas tik suėjus pristatymo terminui. Tam terminui suėjus, bankininkui nedraudžiama sumokėti čekį, jeigu čekio davėjas nėra jo atšaukęs. Mūsų sąlygose ši taisyklė praktiškai kiek sušvelnins tą griežtą perėjimą nuo neaprėžto termino į 8 dienų terminą.

Čekiuose, kaip ir vekseliuose, galima įrašyti mokėjimo svetima valiuta pastabą (efektyvinio mokėjimo klauzulė). Bet ir čia, esant nepaprastoms aplinkybėms, vyriausybė gali tokios pastabos veikimą sulaikyti.

Čekio nesumokėjus, kad galima būtų kelti reikalavimus, tas nesumokėjimas turi būti konstatuotas. Tas nesumokėjimo konstatavimas gali būti padarytas 3 būdais: 1) autentišku aktu (protestu); mūsų krašte tai yra klasiškas konstatavimas, bet kituose Vakarų Europos kraštuose, kur tarpusavis pasitikėjimas yra didesnis, tokie konstatavimai yra daromi be valdžios įstaigų intervencijos. Pagal projektą protestą gali sudaryti notaras arba kuris kitas tam įgaliotas valdininkas. Vokietijoje be notaro protestai gali būti sudaromi pašto organų; Lenkijoje — teismo organų. 2) Nesumokėjimo konstatavimą gali padaryti pats mokėtojas, įrašydamas čekyje pareiškimą, kad čekis nesumokamas. 3) Atsiskaitymo Rūmų pareiškimas, kuris konstatuoja, kad čekis buvo įteiktas reikiamu laiku ir kad jis nėra apmokėtas.

Be to, dėl čekių, kaip ir dėl vekselių, yra 2 atsitikimai, kada tokio konstatavimo nereikia daryti, tai: 1) kai čekio davėjas yra įrašęs čekyje pastabą „be protesto“ arba „grąžinti be išlaidų“, ir 2) ištikus nenugalimai kliūčiai pristatyti, kuri užsitęsė ne mažiau kaip 15 dienų po paskutinės termino dienos.

Protestas ar tolygus jam konstatavimo aktas turi būti padarytas iki paskutinės pristatymo termino dienos. Tuo atveju, kai čekis buvo pristatytas paskutinę termino dieną, protestas ar tolygus aktas turi būti padarytas rytojaus dieną.

Tiek dėl čekio dingimo, tiek dėl praturtėjimo be pagrindo, tiek dėl protesto atitinkamai taikomi vekselio įstatymo nuostatai.

Savo turiniu bei redakcija šie projektai yra vieni tobuliausių. Jų paruošimui dirbo geriausi pasaulio juristai, ekonomistai, bankininkai. Kiekvienas nuostatas gerai ir vispusiškai apsvarstytas; formulės bendros, lanksčios, pritaikytos įvairiausiems gyvenimo atsitikimams. Be to, juos priimdami mes einame į bendravimą ne tik su Latvija ir Estija, bet ir su visa eile kitų pasaulio valstybių, kurios jau yra prie Ženevos konvencijų prisidėjusios.

Konstantinas Račkauskas.

Susitaikinimai baudžiamosiose bylose.

Ligi 1933 m. rugsėjo 15 dienos buvo leidžiama taikintis tais pačiais pagrindais, kaip ir rusų teismuose. Bet kadangi pas mus veikė naujasis baudžiamasis statutas, o susitaikinamas buvo numatytas senajame bausmių statute, todėl tekdavo atitinkamus baudžiamojo statuto straipsnius lyginti su senojo bausmių statuto nuostatais, dėl ko kildavo kai kurių neaiškumų. Praktikoje teismai dažniausiai vadovaudavosi neoficialia A. Krikščiukaičio, J. Bylos redakcija, kuri su labai mažais pakeitimais (kaip, pav., B. St. 356 str.) liko paversta įstatymu, kaipo Baud. Teis. Įst. pakeitimas, papildant 5 straipsnį (V. Ž. 424).

Pakeitime yra pravesti du dėsniai. Viena grupė nusižengimų bei nusikaltimų numatyta tokia, kur bylas kelia tik

nukentėję asmenys ir kuriose leidžiama taikintis, o antros grupės bylos keliamos tik nukentėjusiųjų asmenų, bet jau iškeltose bylose taikintis nebegalima.

Pirmiausia noriu pasisakyti dėl antrosios grupės bylų kėlimo. Pirma, dėl bylų kėlimo. Paimkime Baud. Stat. 522 str. 2 d. Nusikaltimas įvyksta tada, kai būna pavartotas asmens smurtas arba grasymas padaryti galą, labai sunkią arba sunkiąją kūno žalą jai pačiai arba jos šeimos žmogui, jei toks grasymas galėjo sukelti grasomajam vykdymo baimės. Vadinas, nukentėjusi arba buvo smurtu priversta pasiduoti, arba jos valia buvo paralyžuota baustinuoju grasymu. Tai įvyko nusikaltimo metu. O po to reikia pasiskųsti atitinkamiems teismo organams. Kokia gi gali būti garantija, kad ta pati nukentėjusioji, kuri dėl baimės įvykdyti grasomąjį dalyką pasidavė išnaudojimui, nebus tos pat baimės priversta atsisakyti nuo pasiskundimo? Kai kada grasymas gali būti to momento, pav., gali grasyti tuojau užmušti, bet grasymas gali būti ir vėliau padaryti kūno žalą arba nužudyti, juo labiau, kad įstatymas čia numato grasymą jai pačiai arba jos šeimos žmogui. Jeigu jau turima reikalo su žiauriu nusikaltėliu, tai nukentėjusioji gali pabūgti ir tos rūšies grasymo, kaip, pav., sudeginti trobesius, jeigu dėl to bus pasiskųsta atitinkamoms įstaigoms.

Baud. Stat. 520 str. 2 p. numato tokią moteriškę, kuri negali numanyti savumo ir reikšmės to, kas su ja daroma, arba valdyti savo elgesio dėl nesveiko savo dvasios suirimo, dėl proto nesubrendimo. Jeigu nusikaltimo metu nenumano savumo ir reikšmės to, kas su ja daroma, tai tos nuovokos negalės įgyti ir tuojau po nusikaltimo įvykdymo. Šitokiems asmenims kaip tik juo labiau turėtų ateiti į pagalbą viešieji valstybės organai, kada reikia iškelti baudžiamoji byla nusikaltėliui. To pat straipsnio 1 dal. numato nepilnamečius nuo 14 iki 16 metų amžiaus. Aplamai valstybė nepilnamečiais rūpinasi, steigdama jiems globą. Todėl nebūtų tikslu ir čia atsisakyti valstybei nuo iniciatyvos iškelti nusikaltėliui bylą, kada pats nukentėjusis to negali padaryti dėl savo jauno amžiaus, o tėvų bei paskirtu globėjų neturi. Juk mes kaimuose turime ištisą eilę mažamečių našlaičių, tarnaujančių pas svetimus žmones, kuriems tik šios mažametės darbo jėga tėra reikalinga, o jos gerovė nė kiek nerūpi. O kai kada gal tokios mažametės nukenčia nuo savo darbdavių ir aplamai bijo pasiskųsti. O viešieji saugumo organai,

tai patyrę, galėtų iškelti baudžiamąsias bylas ir nusikaltėlius nubausti. Tad šiais atsitikimais, atrodo, ne visai tikslu bylų kėlimo iniciatyvą palikti vien nukentėjusiems asmenims bei jų atstovams.

Iš kitos pusės, ir dėl susitaikinimo galimybės reikia čia padaryti kai kurių išimčių. Turiu omenyje Baud. Stat. 522 str. 2 ir 3 dal. Šiaip ar taip čia nukenčia moteriškės garbė. Jai pačiai rūpi, kad toji garbė būtų atitaisyta. Vien teismo sprendimu, kuriuo nusikaltėlis nubaudžiamas, moters garbė nebus visai atitaisyta; vis tiek visuomenės akyse liksis tam tikras įspūdis dėl nukentėjusios, ir jai bus sunkiau ištekėti, jeigu tai netekėjusi mergaitė. Todėl čia būtų visai racionalu leisti baudžiamąjį persekiojimą nutraukti nukentėjusios prašymu, kada nusikaltėlis su ja susituokia. Kai kada suaugusios mergaitės pasiskųsdamos kiek perdeda tuo metu būdamos įpykusios. O būna ir taip, kad nukentėjusioji savo kiek palaidu elgesiu paskatina nusikaltėlį prie savo pikto darbo, o vėliau jį skundžia, keršydama už jo atsimetimą ar kokį kitą jai nepatinkamą veiksmą. Bet jeigu juodu paskum susitaikina, nusikaltėlis atitaiso mergaitės garbę imdamas ją už žmoną, tai visiškai būtų netikslu jį už tai bausti. O norinčių susitaikinti ir susituokti praktikoje pasitaiko nemažai. Bet jeigu vyriškis uždaromas keleriems metams į kalėjimą, tai, suprantama, per tokį laiką dėl jo kalėjimo ir kai kurių teisių netekimo ir moteriškei praeina noras už jo ištekėti.

Nagrinėdami pirmąją anksčiau paminėtų nusikaltimų grupę, prieisime išvadą, jog galima būtų susitaikinimo galimybę išplėsti labiau, negu kad dabar leidžia Civ. Teis. Įst. 5 str. papildymas. Gal tik tektų atsisakyti nuo to principo, kad galima taikintis tik tose bylose, kurios keliamos nukentėjusiojo asmens, jo atstovo ar įgaliotinio skundu, ir leisti tam tikrais atvejais susitaikinti ir tokiose bylose, kurios iškeltos ir viešųjų organų iniciatyva. Apie tuos atsitikimus čia ir noriu pakalbėti.

Plačiausia dirva susitaikinti yra kūno sužalojimų srityse, o čia ryškiai ir beveik nuosekliai pravestas dėsnis, jog galima taikintis tik tada, kai yra padarytas ne sunkesnis, kaip lengvas sužalojimas, ir jeigu nukentėjo privatiniai asmenys. Ir tai dar ne visai. Padaryta viena stambi išimtis, ir reikia pasakyti, labai krintanti į akis. Tai Baud. Stat. 471 str. numatytas leng-

vas kūno sužalojimas motinai, teisiniam tėvui ar kitam aukštesniam giminaičiui. Atimti tėvams galimybę dovanoti savo vaikams už lengvą kūno sužalojimą yra labai netikslu, ir tai gali neigiamai atsiliepti į tolimesnius tokios susipykusios šeimos santykius. Čia reikia atsiminti, jog seni tėvai esti nervingi, greit supyksta, kasdieniniame gyvenime visada išeina šiokių nesusipratimų, bet dėl to jie nenustoja savo tėviškos širdies ir dažniausiai vaikams atleidžia. Atsitinka, kad pas teismo tardytoją atėjęs tėvas skundžiasi, jog jį sūnus primušė, ir toliau bekalbėdamas pasisako, jog jis noris sūnų tik pabauginti, kad tardytojas jį pasikviestų ir pabartų.

Toliau, žiūrėdami į sužalojimus, pastebėsime, jog pravedimas ribos tarp lengvų ir sunkių sužalojimų neretai esti irgi labai nepakankamas pagrindas leisti ar neleisti taikintis. Teismai, žinoma, turi su tuo formaliu nuostatu skaitytis. Bet žiūrėdami dalyko esmės, turėsime pripažinti, kad riba tarp sunkaus ir lengvo kūno sužalojimo ne visada būna ryški ir teismų praktikoje sukelia didelių abejonių. Mūsų teismų praktika net svyruodavo tuo klausimu, ar reikia žiūrėti sužalojimo sunkumo jo padarymo metu, ar atsižvelgti į jo pasekmes. Iš tikrųjų, pastaroji nuomonė turi daug racijos, bet šiuo metu, kada vyriausiasis tribunolas tuo klausimu yra galutinai pasisakęs, žinoma, ginčų nebegali būti. Net dėl labai sunkaus sužalojimo žymių kyla abejonių, kada svarstomas klausimas, ar tai „sudarė pavojaus gyvybei“, nes ir lengvas kūno sužalojimas tam tikromis sąlygomis gali būti gyvybei pavojingas.

Be to, mes turime Baud. Stat. 474 str. 1 dalį, kurioje numatyti sunkūs arba labai sunkūs sužalojimai iš neatsargumo. Tiesa, čia bausmė nedidelė, bet jei nukentėjusis supranta, jog jam padaryta žala ne piktos valios padaras, o gal dar ir artimo žmogaus, tai kodėl nebūtų galima leisti tokiose bylose susitaikinti.

Dar labai krinta į akis Baud. Stat. 470 str. 2 d. 2 p., kada sunkus kūno sužalojimas įvyksta nusikaltėliui susijaudinus ir jeigu tą susijaudinimą sukelia neteisus asmens smurtas ar skaudus įžeidimas, nukentėjusio padarytas. Jei nukentėjusis suprato savo kaltę, nors nebaudžiamą, tai reiktų leisti jam bent po to atleisti ir kaltinamajam, nors sunkiau nusikaltusiam, bet vis dėlto nukentėjusio prie to privestam.

Jeigu jau laikoma, kad sunkūs kūno sužalojimai yra viešo pobūdžio nusikaltimai, ir bijoma, kad dėl leidimo susitaikinti nenukentėtų visuomenės interesai, tai galima būtų pavesti patiems teismams kiekvienu konkrečiu atsitikimu išspręsti klausimą, ar galima leisti taikintis, ar ne. Tada nukentėjusiam paprašius, teismas savo nutarimu pasisakys, ar jis leidžia toje byloje susitaikinti, ar ne. O teismas, turėdamas jau tardymo surinktą medžiagą ir išklausęs abiejų šalių pareiškimus, galės orientuotis, ar dėl jų susitaikinimo kas nors nukentės, ar ne.

Įžeidimų srityje irgi galima būtų dar praplėsti susitaikinimų galimybę. Taip, pav., 532 str. 3 p., jeigu įžeistas valdininkas, einąs savo pareigas. Suprantama, jog valdininko garbė turi būti atitaisyta. Bet garbės atitaisymas bus visai ganėtinas, jeigu kaltinamasis prisipažins kaltas ir viešai šitą dalyką atšauks. Čia mes irgi turime nukentėjusį asmenį, patį žmogų, valdininką, tik tam tikra jo būklė reikalauja iš jo, kad rūpintųsi savo garbe, nes jis yra pastatytas eiti visuomenės pareigų. Tik gal išimtinais atsitikimais pasitaikytų, jog kitokiu būdu, kaip nubaudimu, negalima atitaisyti padarytos negarbės. Bet tai tik išimtys tegalėtų būti.

Vagystėse ir pasisavinimuose svetimojo turto, kada to turto vertė esti labai menka (pav., kaip mūsų įstatymuose yra viena riba — 2,5 lt.), irgi pastebime nukentėjusio asmens tam tikrą pasigailėjimą, ypačiai, jei toks pasisavinimas įvyksta dėl sunkių gyvenimo aplinkybių ar kitų šiek tiek pateisinamų sąlygų. Ir čia būtų galima tam tikrais atvejais leisti susitaikinti.

Kiekvienos bylos iškėlimas ir tardymo vedimas iš valstybės reikalauja tam tikrų išlaidų, tardymo organų darbo ir t. t., tad galima būtų nustatyti, jog susitaikinusieji privalo atlyginti teismo išlaidas, pagal tam tikras normas nustatytas. Taikinantis paprastai esti nukentėjusiam irgi atlyginamos jo turėtos išlaidos. Ir neretai nukentėjusieji bevelija greičiau gauti nors ir mažesnę sumą, negu teistis ir nežinoti, ar pavyks priteistoji suma išieškoti.

Bet kas svarbiausia, susitaikinimu tarp šalių atstatomi geri santykiai, ir tolimesnis sugyvenimas vėl eina normalia vaga. Iš esamų bylų nebeugdomi vienų antriems keršto jausmai, nebekyla nauji nesusipratimai, o tai socialiniame gyvenime vaidina labai svarbų vaidmenį. *J. Žagrakalys.*

Kiek pažengta „Laukams prižiūrėti įstatymu“?

Mūsų įstatymų leidimo organai, leisdami įstatymus, neparuošia motyvų, aiškinančių bei išrutuliojančių atitinkamo įstatymo dėsnius. Mes nežinome, kuriais sumetimais išleistas ir „Laukams prižiūrėti įstatymas“ (Vyr. Žin. Nr. 504). Galima tiktai spėlioti, kad minimi tame įstatyme nusižengimai nutarta išimti iš teismo kompetencijos dėl perilgo bylų nagrinėjimo. Jei iš tikrųjų taip yra, tai tas motyvas vargu bau yra įtikinantis, nes atgaivinus B. Pr. Įst. 124 str. (V. Ž. Nr. 424), daugeliui bylų Apylinkės Teismas yra galutinė instancija, ir todėl tos bylos gali būti greit išspręstos.

Pavedus bylas spręsti viršaičiams, burmistrams ir apskr. viršininkams, netenkama dabar teismo garantijų. Pats įstatymo pavadinimas netinkamas, nes laukais vadinami didesni žemės plotai, kurie esti daugiausiai už miestų ar miestelių ribų; šis gi įstatymas taikomas ir nusižengimams, kad ir keleto kvadr. metrų miesto sklypeliuose padarytiems. Įstatymo 22 str. nustato, kad B. St. 633 ir 634 str. panaikinami. Tuose straipsniuose sužymėti nusižengimai, pakeitus juos ir papildžius kaikuriais naujais, įdėti į 1 str. Tačiau darant tuos papildymus ir pakeitimus, neapsižiūrėta, kad tos pačios normos yra numatytos Baudž. Statuto, ir prasilenkta su baudžiamos politikos uždaviniais. Taip, 1 str. 7, 8 ir 10 p. p. numatyti nusižengimai — (gadinęs augančius medžius, krūmus ar kitus augmenis arba jų apsaugos įtaisymus, tyčia ištepęs svetimus pastatus, inventorių ar medžiagą, nuėmęs, sunaikinęs ar sugadinęs kelrodžius arba kitus įspėjamuosius ar rodomuosius ženklus) — atitinka svetimo turto sužalojimą, numatytą B. St. 547 str. Kiek liečia įspėjamuosius ar rodomuosius ženklus, tai tą pat dalyką reguliuoja B. St. 550 str. 6 p. Susidaro dualizmas: tas pats nusikalstamasis darbas baudžiamas įvairiom bausmėm ir įvairių organų.

Naujasis įstatymas teikia menką patarnavimą visuomenei. Ligšiol skynimas arba rovimas svetimam sode, darže, lauke arba sėtinėje pievoje sodo gėlių, vaisių, daržovių ar ko kito pasėto ar pasodinto nebuvo laikoma vagyste, kai buvo pagrobta „šiektiek“ ir tuoj suvartota („kad tuoj pagrobtą suvartojus“)

(633 str. 9 p.); naujojo įstatymo 1 str. 2 p. tų dviejų rezervų nenumato. Viršaičio ar burmistro nutarimas nusižengėliams nebaisus: nė kardom. priemonės paskirti, nė kalėjimu ar areštu bausti jie negali, o pabauda iki 30 lt., turto neturint, nusižengėliams bus menkas baudas. Dabar jie galės vogti nesivaržydami nė pagrobtojo verte, nė recidyvu. Ar tos dvi sąlygos, redaguojant kalbamą punktą, buvo išleistos sąmoningai, tenka abejoti.

Naujojo įst. 1 str. 2 punktas jungia B. St. 633 str. 1 ir 9 punktus. Tačiau šių dviejų punktų turinys yra platesnis. 1 p. tarp kita ko kalbama ir apie dalykus, „kurie gali duoti naudos žemės turėtojui". Naujame įstatyme toji nauda visai neminima. Iš to išeina, kad svetimojoj žemėj skruzdžių kiaušinėlių rinkimas, laukinių bičių medaus kopimas ir t. t., kas anksčiau buvo baudžiama, dabar jau nėra nusižengimas, nes tie daiktai neatitinka vaisių ar žemės ūkio gaminių sąvokos.

Įstatymas numato dviejų dydžių baudas — ligi 20 lt. ir 30 lt. (5 str.). Ligi 30 lt. baudžiama, esant 2 str. pažymėtoms sunkinančioms aplinkybėms; šiaip, baudžiama ligi 20 lt. Tenka pasakyti, kad 1 str. numatyta sankcija — „tas yra baudžiamas pinigine bauda ligi 30 litų" — nėra tinkamai suredaguota. Juk tasai straipsnis numato visus nusižengimus bendra prasme, tiek su sunkinančiomis aplinkybėmis, tiek be jų, o be tų sunkinančių aplinkybių bausti iki 30 lt. negalima. Sunkinančios aplinkybės nevykusiai sugrupuotos. Gali pasikartoti ir toks nusižengimas, kuriame esama sunkinančių aplinkybių. Užtat reikėjo skyrium numatyti didesnę baudą už pakartojimą nusižengimo su sunkinančiom aplinkybėm, o ne pasitenkinti 2 str. 9 punktu.

Įstatyme nepasakyta, nuo kurio amžiaus mažametis baudžiamas, kitaip tariant, ar tam įstatymui taikomas B. St. 40 str. apie absoliutų mažamečio iki 10 metų nepakaltinamumą. Dabar tas klausimas yra atviras, nes 3 str. tepasakyta: „...nepilnametis iki 17 metų..." Neišlaikytas Baudž. Statuto principas, kuriuo nepilnamečiai nuo 10 iki 17 metų pinigine bauda nebaudžiami (55 str. 1 d. 3 p.). Lauk. Prižiūr. Įst. 3 str. jokių išimčių nepilnamečiams nedaro. Įstatyme nieko nepasakyta, ar galima tokiose bylose taikytis. Neaiškiai suredaguotą reikia laikyti 10 str., kuriuo apskr. viršininkas uždėtą baudą gali su-

mažinti ar padidinti. Ar iš to eina, kad apskr. viršininkas gali baudą ne tik sumažinti, bet ir visiškai nuimti. Nesuprantama, kodėl seniūno nustatytų nuostolių didumas nekeičiamas (11 str.). Juk apskr. viršininkas įsitikinęs, kad nuostolių didumas netinkamai apskaičiuotas ar jų visiškai nebūta, galėtų kitaip išspręsti šį klausimą. Nepasakyta, kur eina išieškotos baudos. Įstatymo 7 str. (Viršaičio nutarimai nubausti ar nuostolius išieškoti daromi raštu) pakiša išvadą, jog seniūno veiksmai, nustatant nusižengimą ar apskaičiuojant nuostolius, gali būti neprotokoluojami. Tat vargu bau yra tikslu ir tenka abejoti, ar įstatymo leidėjas tat turėjo galvoje, juoba esant 11 str.

Minėtos pastabos leidžia teigti, kad įstatymas peržiūrėtinas.

S. Vbs.

Moters teisinė padėtis šeimoje Latvijoje ir Lietuvoj.

Kadangi Latvijos įstatymų nuostatai, liečią moters teisinę padėtį šeimoje, veikia ir Lietuvoje, Palangos valsčiuje (čia neveikia 1921-XII-2 d. novelės, nes Palangos valsčius prijungtas prie Lietuvos 1922 metais), tai pravartu su jais kiek arčiau susipažinti.

I. Moteries asmens teisės padėtis Latvijoje.

Pabaltijo privatinės teisės 1864 m. kodekso nuostatai, kiek liečia ištekėjusios moters santykius su savo vyru, yra panašūs į X t. I d. atitinkamus straipsnius. Pabaltijo civ. įstatymais vyras gali reikalauti iš žmonos, kad ši jo klausytų ir pasiduotų jo valiai (8 str.). Šis nuostatas nėra tik deklaratyvinio pobūdžio (k. a. X t. I d. 103 str.), nes jeigu žmona santuokoje šiam nuostatui nusižengtų, kilus persiskyrimo bylai jai grėstų pavojus būti pripažinta kaltąja šalimi su visais iš to išeinančiais padariniais. Gyvenamosios vietos pasirinkimo klausimu moteris taip pat turi pasiduoti vyro valiai (str. 30), išskiriant, ži-

noma, tuos atsitikimus, kai vyras dėl neteisėtos priežasties yra apsigyvenęs tam tikroje vietoje, pvzd., pabėgęs iš kariuomenės, pasislėpęs nuo kreditorių, norėdamas išvengti skolų mokėjimo, arba iš viso pametęs savo žmoną. Šitokiais atvejais žmona atleidžiama nuo prievolės gyventi drauge su vyru ir gali pasirinkti atskirą *domicillium'ą*. Išlaikymo prievolės ar dalyvavimo šeimos išlaidose atžvilgiu, vyras ir žmona Latvijoj veikiančiųjų įstatymų nuostatų nelygiai traktuojami. Vyras turi išlaikyti savo žmoną pagal savo uždarbį ir turto padėtį, vis tiek, ar žmona įnešė jam kraitį, ar ne. Žmona gali reikalauti iš vyro išlaikymo, net ir turėdama savo atskirą turtą. Visiškai kitokia yra žmonos prievolė vyro atžvilgiu: jai vyro išlaikymo našta tenka tik tada, kai vyras skursta (Pabaltijo civ. įst. 8 str. 3 p.). Jei žmona negyvena drauge su vyru, ji gali reikalauti iš jo išlaikymo tik tada, kai atskiras josios domicillium'as buvo jos pasirinktas dėl vyro kaltės, pavyzd., kai vyras savo elgesiu ir veiksmais ją privertė tai daryti. Tokia yra Latvijos teismų praktika; įstatymų nuostatų, reguliuojančių šį klausimą, nėra*).

Žmonos veikslumas taip pat yra aprėžtas. Pabaltijo civ. įst. 8 str. 4 p., vyras laikomas žmonos teisėtu atstovu tiek teisme, tiek kitose įstaigose; jokio žmonos įgaliojimo vyrui nereikia. Vyras taip pat turi teisę savo vardu iškelti baudžiamąją bylą dėl nusižengimų ar nusikalstamųjų darbų, padarytų prieš jo žmoną, nes šiuo atveju jis laikomas nukentėjusiu. Pagaliau per vedybas vyras tampa savo žmonos globėju (11 str.). Taigi, iš šių nuostatų matome, kad moteries (žmonos) asmens teisės šeimoje Latvijoje yra suvaržytos vyro naudai.

II. Moteries turtinės teisės šeimoje Latvijoje.

Ir turtinės teisės ištekėjusios moteries šeimoj yra suvaržytos. Visų pirma, vyrui priklauso valdžia ir valdymo teisė visam, tiek jo, tiek ir žmonos įneštam turtui, o taip pat ir kiekvieno iš jų atskirai ar abiejų bendrai santuokoje įgytam turtui (Pabalt. civ. įst. 12 str.).

Pagal Liflandijoj veikiančius specialius nuostatus, žmona neturi teisės užrašyti testamentu net savo turtą be vyro suti-

---

*) Žiūr. *Berent*, Das Eherecht Lettlands, Leske-Loewenfeld, Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr, pusl. 546—554.

kimo (Pabalt. įst.1991 str.). Kuršiuose vyro sutikimo nereikalaujama (1992 str.).

Savo nekilnojamajam turtui parduoti žmona turi gauti vyro pritarimo bei sutikimo. Rašytiniai pasižadėjimai šiuo reikalu turi būti pasirašyti vyro; priešingu atveju žmona gali tų pasižadėjimų nevykdyti, nebent vėliau bus gautas vyro sutikimas (29 str.). Pagal Liflandijoj, kur galioja susituokėlių turto bendrumas, veikiančius nuostatus, žmona turi išgauti savo vyro sutikimą prekybos ir kitiems santoriams daryti, ir tada už josios skolas atsako vyras bendru jų turtu (92 str.).

Bet vyras turi pripažinti visus jo žmonos veiksmus, liečiančius naminio ūkio vedimo reikalus, nes čia žmona yra visai savarankiška (56 str. p. 1).

Kai dėl susituokėlių bendro pobūdžio turtinių santykių, tai Latvijoje ligi šiol veikia 6 įvairios turto santykių sistemos.

Tuo būdu, Latvijos moters teisinė padėtis turto atžvilgiu įvairiose valstybės vietose yra skirtinga, tačiau visur ji yra pagrįsta žmonos nelygybe ir jos priklausomumu vyrui. Nenuostabu todėl, kad Latvijos teisininkai jau seniai susirūpino šiuo reikalu, ir 1921 bei 1934 m. įstatymų projektuose, sudarytuose dalyvaujant žymiam teisininkui prof. Bukovskiui, mėginta pašalinti tą moters nelygybę.

III. Moters teisinė padėtis šeimoje pagal Latvių įstatymų projektus.

Latvių projekto pagrindan dedamas lyčių lygybės principas.

Einanti iš vedybų susituokėlių prievolė — moterystės ištikimybė, bendras gyvenimas ir tarpusavio globa — aprėžiama ta prasme, kad vienas iš susituokėlių atleidžiamas nuo pažymėtų prievolių ir gali atskirai gyventi, jei tolesnis bendras gyvenimas sukelia pavojų jo gyvybei ar sveikatai, o taip pat, jei jis pagal įstatymą gali reikalauti persiskyrimo.

Šis nuostatas yra labai svarbus. Gyvenime būna atsitikimų, kai vienas iš susituokėlių negali laukti, kol jisai bus įstatymų nustatytu keliu perskirtas. Savo gyvybei ar sveikatai gelbėti jis turi rasti tam tikras priemones iš susidariusios padėties išeiti. Tatai galima pasiekti tiktai, vienam iš susituokėlių tuojau atsiskiriant nuo antrojo kuriuo nors būdu (išvažiuojant iš bendro buto ir t. t.).

Kai dėl susituokėlių asmens santykių, tai Latvijos paskutinysis projektas (67 str.) nustato, kad abiem priklauso vienoda teisė sprendžiant šeimos gyvenimo klausimus; bet nesant vienodos nuomonės, sprendžiamasis balsas priklauso vyrui. Žmona vis dėlto gali ir nesutikti su vyro reikalavimais, jei šis piktam naudoja savo sprendžiamąjį balsą, pav., jei tatai gresia jos gyvybei ar sveikatai ir pan. (nuostatas paimtas iš B. G. B. 1354 str. 2 p.). Mūsų atitinkamieji įstatymai to nenumato.

Bendro šeimyninio gyvenimo išlaidas pakelia abudu susituokėliai pagal savo išgalėjimą (68 str.).

To paties straipsnio 2 posmas toliau reguliuoja susituokėlių tarpusavio išlaikymo prievoles atsiskyrimo atveju. Toji prievolė išnyksta, kai vienas jų atsisako be pakankamos priežasties sau užsidirbti.

Paskutiniojo projekto 71 str. pirmas posmas nustato, kad žmona turi teisę savarankiškai kelti ieškinius ir atsakyti teisme. Bet antrasis šio straipsnio posmas aprėžia šį principą, nustatydamas, kad bylose su trečiaisiais asmenimis teisėtas atstovas yra vyras. Kad vyras negalėtų piktam pasinaudoti šia teise ir pakenkti žmonos interesams, to straipsnio 3 posmas nustato, jog, vengiant vyrui ginti žmonos interesus ar sauvaliaujant žmonos ar bendru turtu, be įstatymo numatyto žmonos sutikimo, žmona turi teisę įgyvendyti savo interesus teismo keliu.

Kai dėl moters — žmonos turtinių teisių, tai Latvių įstatymo projekto autoriai pasirinko veikiančią Latgalijoj X. t. I d. susituokėlių turto atskirumo sistemą.

Ši sistema*), anot Bukovskio, yra tikresnė, teisingesnė ir visai atitinka susituokėlių lygybę. Ji nustatyta ne tik senų rusų įstatymų, bet yra palikta ir naujame rusų civilinio kodekso projekte. Anglijoj, Vokietijoj ir kitose Vakarų Europos šalyse vis daugiau ir daugiau esą pritariama šiai sistemai.

Mat, veikiančioji ligšiol didesnėj Latvijos teritorijos daly susituokėlių turto bendrumo arba vyro valdymo ir naudojimosi teisės sistema yra pagrįsta susituokėlių nelygybės principu. Vyrui pripažįstamos ypatingos teisės žmonos turtui valdyti ir juo naudotis tik todėl, kad jisai yra šeimos galva. Tatai, anot

---

*) Rigaische Zeitschrift fuer Rechtswissenschaft. 1926/1927, pusl. 247—264.

Bukovskio, yra ne teisės, o tik jėgos pagrindas: sic volo, sic jubeo. Šis principas buvo, gal būt, visiškai pateisinamas senovės laikais, bet ne dabar.

Vakarų Europos įstatymų nustatyta susituokėlių turto santykių sistema yra vyro valdymo ir naudojimosi teisė žmonos turtui. Tačiau ši sistema yra sušvelninta tuo, kad, pavyzd., vokiečių B. G. B. arba šveicarų Z. G. B. numato dar susituokėlių susitarimą turto klausimais. Vedybų sutartys, turto santykių rejestrai — visi šie institutai leidžia susituokėliams sutvarkyti savo turto santykius visai kitaip, nekaip kad įstatymų nustatyta.

Visiškai teisingai nurodo p. Bukovskis į tą aplinkybę, kad mūsų valstybėse susituokėliai retai sudaro vedybų sutartis; jiems tatai yra dar svetimas institutas. Kas tinka Vakarų Europos sąlygoms, netinka specifinėms rytų Europos sąlygoms, kur moteris tik pamažu pradeda iškovoti sau lygias teises ir tampa aktingu šeimos nariu, tiek materialinės, tiek procesualinės teisės atžvilgiu. Turint visa tat galvoj, prieinama išvada, jog mūsų sąlygoms geriausiai tinka susituokėlių turto askirumo sistema.

Šiai sistemai prikišama tai, kad ji ardanti šeimos gyvenimą, galinti greit sukelti konfliktus, ir, apskritai, drumsti šeimos gyvenimo harmoniją.

Bet, kaip visai teisingai pastebi p. Bukovskis, tas motyvas vargu bau yra pagrįstas. A priori nustatytas vyro ir žmonos turtų atskirumas jokių ginčų tarp susituokėlių turto klausimais sukelti negalįs, nes kievienas jų valdo ir tvarko tik savo turtą. Tuo būdu, ginčų ir šeimos gyvenimo ardymo šmėkla à posteriori yra daug daugiau žalinga, negu apriorinis turto atskirumo nustatymas.

Štai kodėl vargiai galima sutikti su prof. Zagorovskio (Šeimos teisės kursas, 2 leidimas, Odesa 1912) nuomone, esą turto atskirumo sistema neigiamai veikia susituokėlių šeimos gyvenimą dėl to, kad turto klausimai darą artimus žmones svetimais — skolintoju ir skolininku, ieškovu ir atsakovu ir t. t.

Kilus šeimos gyvenime ginčams, turto atskirumo sistema yra kaip tik geriausia, nes ji tinkamiausiai gina abiejų susituokėlių turto interesus ir užkerta kelią visokiems neteisėtumams ir neteisingumams, dėl kurių dažniausiai nukenčia silpnoji lytis. Vyrui gali būti suteikta valdymo ir naudojimosi teisė žmo-

nos turtui, atliekant tam tikrus formalumus, kurie nieku būdu negali neigiamai veikti susituokėlių asmens santykių.

Priėję tokią išvadą, Latvijos projekto autoriai ir nustatė visą eilę dėsnių. Kiekvienas iš susituokėlių pasilieka savo, priklausiusį jam iki vedybų, turtą ir bendrojo gyvenimo metu gali įsigyti bei disponuoti turtą nepareinamai nuo antrojo (73 str.). Kad būtų užkirstas kelias neteisėtam valdymui ir naudojimui piktam antrojo susituokėlio turto, teko nustatyti, kad vienas iš susituokėlių, be antrojo įgaliojimo ar sutikimo neturi teisės valdyti, naudoti ir kitu kuriuo būdu disponuoti pastarojo turtą. Tas įgaliojimas ar sutikimas gali būti išreikštas ne tik formaliai, bet ir tyliu pritarimu.

Kai dėl apyskaitos pateikimo, tai Latvijos projekto autoriai, turėdami galvoj šeimos gyvenimo harmoniją, turto valdytoją nuo šios pareigos atleidžia, išskiriant tuos atsitikimus, kai įgaliojimo ar sutikimo valdyti turtą nėra, arba apyskaitos reikalu susituokėlių yra aiškiai susitarta.

Kiekvienas iš susituokėlių atsako tik už savo skolas.

Iš turto atskirumo principo išeinant, teko išspręsti ir kitus susituokėlių turto santykių klausimus, k. a., daiktų, esančių bendrame susituokėlių bute, nuosavybės klausimą, kraičio klausimą, vedybų sutarčių sudarymo reikalą ir t. t.

1921 m. Latvių įstatymo projektas sutvarkė iš pagrindų ir susituokėlių paveldėjimo reikalą. Jeigu, vienam iš susituokėlių mirus, lieka vaikų ar juos atstojančių kitų žemutinės linijos įpėdinių, tai našlys ar našlė gauna $^1/_4$ dalį mirusiojo turto, kai yra 3 ar daugiau vaikų, — $^1/_3$ dalį, kai yra 2 vaiku, — $^1/_2$, kai yra vienas vaikas. Likusis turtas tenka vaikams ar jų žemutinės linijos giminiečiams. Jei, vienam iš susituokėlių mirus, nelieka vaikų arba jų žemutinės linijos giminiečių, tai našlys ar našlė gauna pusę mirusiojo palikimo, o antra pusė tenka kraujo giminiečiams įstatymo nurodyta tvarka. Be nurodytos palikimo dalies našlys ar našlė, nesant žemutinės linijos įpėdinių, gauna po mirusio visus likusius baldus ir kitus namų rakandus. O jeigu, vienam iš susituokėlių mirus, nelieka nei vaikų, nei vaikaičių, nei brolių, nei seserų, arba jų žemutinės bei aukštutinės linijos giminiečių, tai visas mirusiojo palikimas tenka našliui arba našlei.

Pagaliau, Latvijos įstatymo projektas Vakarų Europos civilinių kodeksų pavyzdžiu nustato privalomos palikimo dalies in-

stitutą (Pflichtteil). Našlys po žmonos ir našlė po vyro gauna privalomąją palikimo dalį, būtent, pusę tos dalies, kuri jam (jai) tektų nuosavybės teisėmis, dalinant mirusios žmonos ar mirusio vyro palikimą visiems įstatyminiams įpėdiniams. Ši privalomoji dalis gali būti iš našlio ar našlės atimta dėl tų pat priežasčių, dėl kurių velionis, gyvas būdamas, turėtų teisę reikalauti persiskirti.

Be to, vienas iš susituokėlių netenka paveldėjimo teisės, jeigu velionis (antras susituokėlis — palikėjas) turėjo teisę reikalauti persiskyrimo dėl pirmojo kaltės ir jau buvo iškėlęs tuo reikalu bylą.

Projekto 109 str., susituokėliai netenka tarpusavio paveldėjimo teisės, kai jie buvo persiskyrę, arba, kai jungtuvės pripažintos neįvykusios.

Taigi matome, kad nauji Latvių įstatymo projekto nuostatai, kurie greitu laiku turi įsigalioti visoj Latvijoje, galutinai pašalina visus moters teisių suvaržymus ir suteikia jai lygią su vyrų padėtį.

IV. Moters teisinė padėtis šeimoje Lietuvoje.

Lietuvoj veikiančioji civilinė teisė neturi ypatingų nuostatų, reguliuojančių moters padėtį šeimoje, nes Lietuvoje moterys naudojasi lygiomis su vyrais teisėmis. Čia paliesime tiktai civilinius įstatymus, veikiančius Kaunijoje (X t. I d.).

Pagal X t. I d. vyro valdžia šeimoje pasireiškia tik susituokėlių asmeniniuose santykiuose ir tai tik aprėžtu būdu. Žmona turi gyventi drauge su vyru. 103[1] str., gyvenimas drauge gali būti pripažintas vienam iš susituokėlių nepakenčiamas, jeigu antrasis žiauriai su juo arba su jo vaikais elgiasi, skaudžiai įžeidžia ir apskritai aiškiai laužo santuoka pagrįstas pareigas, arba piktam naudoja priderančias jam dėl santuokos teises, arba negarbina ir nedorai elgiasi; taip pat, kada vienas iš susituokėlių sunkiai serga proto liga arba tokia limpama ir bjauria liga, kuri pavojinga antrojo arba jų vaikų gyvybei bei sveikatai. 107 str., žmona turi klausyti savo vyro, šeimos galvos, mylėti jį, gerbti, stengtis visaip jam įtikti ir būti prisirišusi, kaip namų šeimininkė; bet vyras savo ruožtu, 106 str., turi mylėti savo žmoną, gyventi su ja dermėje, gerbti ją ir ginti,

atleisti jos silpnybes ir lengvinti jos negalias. Jisai turi maitinti ir užlaikyti žmoną pagal savo padėtį ir išgalėjimą.

Vedybos nesuvaržo žmonos veikslumo. Žmona gali sudaryti sutartis be vyro leidimo; ji gali savarankiškai disponuoti savo turtą. Vedybos nenustato susituokėlių turto bendro valdymo: kiekvienas jųjų gali turėti ir įsigyti atskirą nuosavybę (109 str.). Taip pat žmona gali savarankiškai disponuoti savo uždarbį.

Vekselių įstatų 2 str. nuostatą, kuriuo ištekėjusios moterys, neturėdamos savo vyro sutikimo, negali pasižadėti vekseliais, jei jos nesiverčia prekyba, reikia laikyti neveikiantį, nes jis prieštarauja konstitucijos dėsniui apie lyčių teisių lygybę (§ 11).

Kai dėl išlaikymo prievolės, tai pagal civilinių įstatymų novelę (V. Ž. 85 Nr., X t. I d. 106^2 str.) žmona turi prisidėti atitinkamai savo ir savo vyro turtui prie bendrų išlaidų šeimynos išlaikymui ir net pilnai jas padengti, jeigu vyras beturtis ir neturi galimybės užsidirbti. Tokiu atveju dabar Lietuvos įstatymai numato tik tarpusavio susituokėlių alimentaciją.

Lietuvoj veikiančiais įstatymais, žmona turi lygias su vyru tarpusavio paveldėjimo teises. Moteris paveldėjimo atžvilgiu prilyginta vyrui.

Iš tos trumpos santraukos matome, kad nors apskritai moters nelygybė Lietuvos civilinės teisės novelių yra panaikinta, vis dėlto dar liko nemaža spragų bei trūkumų, kuriems esant, daugelis klausimų, svarbių moters padėčiai šeimoje nustatyti, kartais gali būti išspręsta josios nenaudai.

X t. I d. (109—118 str. str.) nustato turto atskirumo sistemą. Ji visai atitinka mūsų sąlygas ir yra priimtina tiek teisės teorijos, tiek praktikos atžvilgiu. Tačiau dedant susituokėlių asmeninių bei turtinių santykių pagrindan lyčių lygybės principą, reikia būti nuosekliam ir padaryti iš to tam tikras išvadas.

Susituokėliai yra lygūs visais atžvilgiais. Todėl jie turėtų turėti teisę susitarti dėl vienos ar kitos turtinių santykių tvarkos. Pavyzd., žmona nori savo nekilnojamąjį turtą pavesti vyrui valdyti ir naudotis, palikdama savo dispozicijoje atskirus tam tikrus daiktus. Tokiu atveju šiuos visus klausimus reikėtų leisti sutartimi aiškiai sureguliuoti. X t. I d. tokių sutarčių nenumato.

Mūsų įstatymų nėra tinkamai išspręstas gan painus susituokėlių skolų klausimas. X t. I d. 112 str., kuris šiam klausimui spręsti nurodo į prekybos procesą, žinoma, negali būti laikomas pakankamu nuostatu.

Susituokėlių paveldėjimo klausimu, X t. I d. 1148 str., Civilinių įstatymų pakeitimo ir papildymo (V. Ž. Nr. 85) yra pakeistas šiaip: „žmona gauna po vyro $^1/_4$ dalį jo nekilnojamojo ir kilnojamojo turto nuosavybėn; jeigu nėra vyro likusių vaikų ar jų tiesiosios linijos (1127 str.) įpėdinių, žmona gauna po vyro kitas $^3/_4$ dalis iki gyvos galvos arba ligi jai ištekėsiant". Tas nuostatas maždaug atitinka Latvijos įst. projekto 102 ir 106 str. str. nuostatus, bet šie skiriasi štai kuo: Latvijos įstatymo projektas nustato našliui ar našlei ketvirtą dalį palikimo, kai yra trys ar daugiau vaikų, bet likus 2 vaikam, jam (jai) tenka tik trečdalis, o vienam vaikui likus — pusė. Mes matome, kad Latvijos įstatymo projektas modifikuoja įvairius atsitikimus, ir todėl jis yra daug praktiškesnis, negu X t. I d. nuostatas. Latvijos projektas, kaip jau aukščiau buvo nurodyta, taip pat modifikuoja paveldėjimo būdą tuo atveju, kai vienam iš susituokėlių mirus, nelieka nei vaikų, nei vaikaičių. X t. I d. to nežino.

X t. I d. visai nėra nuostatų apie našlio ar našlės teisę valdyti bei naudotis palikimu tol, kol vaikai taps pilnamečiais; taip pat nėra numatytas privalomosios palikimo dalies institutas (Pflichtteil).

Kas liečia veikiančius buv. Suvalkų gubernijos plote civinius įstatymus, tai anksčiau pažymėto civilinių įstatymų pakeitimo ir papildymo yra panaikinti asmeninių ir turtinių teisių susiaurinimai, numatyti 1825 m. Civiliniame Kodekse, pvzd., 32 str. (žmona turi gyventi visokiais atvejais su vyru) 66, 67, 78 str. str., 182—190 str. str. nuostatai, kurių aiškiai aprėžtos žmonos, kaipo veikslaus subjekto, teisės.

Pakeistas 201 str. nuostatas dėl išlaikymo prievolės (panašiai, kaip 1062 str.).

Susituokėlių turtinių santykių buv. Suvalkų gubernijos plote pagrindan buvo padėta vyro valdymo ir naudojimosi žmonos turtu sistema. Tačiau 1825 metų Civilinio Kodekso 191 str. pakeistas šiaip (V. Ž. 85 Nr.): „susituokusiųjų turto santykiai, jeigu jie nenustatyti sutartim, tvarkomi taip: susituokusių

turtas yra atskiram kiekvieno jų valdyme atskira kiekvieno nuosavybe, dėl kurio kiekvienas jų turi teisės daryti nepriklausomai nuo antro susituokusių visokias civiline teise numatytas sutartis". Vadinasi, šio nuostato susituokėlių turtiniai santykiai yra sureguliuoti maždaug taip, kaip Latvijos įstatymo projekto, t. y. 1) jo nustatyta turto atskirumo sistema, 2) jis leidžia susituokėliams nustatyti turto santykius tarpusavio sutartimis. Bet, 1825 m. civ. kodekso 107 ir 108 str. str. numato dar priešvedybinių sutarčių institutą, kurio Latvijos įstatymo projektas visai nežino. Ryšy su civilinių įstatymų pakeitimu ir papildymu, daug straipsnių, liečiančių vedybinėmis sutartimis nustatomus turto santykius, yra panaikinta, o kitų nuostatų jų vieton nėra. Pasidarė tam tikra spraga, ir visa susituokėlių sutartimis nustatomų santykių sistema yra sugriauta.

Visa eilė klausimų, k. a., turto santykių sistemos, kurios leidžiamos nustatyti sutartimis, susituokėlių skolos, esant vienai ar kitai sistemai, ir kt. visiškai nėra išspręsta. Pagaliau ir susituokėlių paveldėjimo klausmai nėra tinkamai išspręsti 1825 m. civ. kod. 231—235 str. str. ir jie privalo esminio peržiūrėjimo, ypač ryšy su anksčiau pažymėtu X t. I d. 1148 str. pakeitimu.

Suglaudus visa, kas pasakyta, prieinama išvada, jog veikiantieji Lietuvoj civ. įstatymų nuostatai, liečią moters padėtį šeimoj, yra labiau pagrįsti lyčių lygybės principu, nekaip kad Latvių *leges lata,* tačiau Latvių *leges ferenda* iš pagrindų pertvarko moters teisinę padėtį šeimoje, visiškai sulygindama ją su vyru.

M. Rutenbergienė.

Privatinė teisė ir nacionalsocializmas.

Nacionalsocialistinė revoliucija daugiausia pasireiškė politiniame gyvenime, o teisės srity — radikaliam viešosios teisės pertvarkyme. Tačiau ir privatinėj teisėj jau padaryti žymesni pakeitimai.

1933 metų rugsėjo 29 d. Reicho įstatymas apie paveldėtinius ūkininkų dvarus (Reichserbhofgesetz) „drąsiu sumanymu pašalino iš ūkininkų nekilnojamojo turto nuosavybės individualistinės žemės teisės didžiausią klaidą, būtent tą, kad žemės nuosavybė buvo nužeminta, padaryta preke, spekuliacijos objektu, ir nuo baudžiavos paliuosuoti ūkininkai buvo paversti kapitalistinių nuošimčių vergais. Šita klaida tapo nusikaltimu tautai; nes ją būtinai turėjo sekti ūkių skaičiaus nuolatinis mažėjimas ir tuo pačiu gresė pavojus, jog išseks svarbiausias sveikai vokiečių tautai palaikyti šaltinis. Įstatymas apie paveldėtinius ūkininkų dvarus, nustatęs principinį ūkininkų dvarų nedalomumą, neparduotinumą ir neapsunkinamumą, padarė žemę vėl tokią, kokia ji buvo pagal seną vokiečių teisę, ir vėl nustatė, nenutraukiamą ryšį tarp žemės ir kraujo. Be to, žymiai rūpintasi naujų ūkininkų dvarų kūrimu, apgyvendinimo įstatymdavystę išvysčius".

Charakteringas yra kaimynų teisės susiaurinimas, kuris yra pritaikytas nacionalsocialistinei pasaulėžiūrai.

„Vokiečių BGB suteikė dvarų savininkui, einant to kodekso atsiradimo laiku viešpataujančia individualistine pažiūra, būtiną teisę reikalaut pašalinti bet kurį trukdymą, triukšmą, kvapą ir kitokį iš kaimyninių ūkių pusės kylantį kliudymą, kiek tatai jį žymiai varžo ir peržengia vietos sąlygomis priimtą normą. Šitas principas negali būti pravestas valstybėje, kuri subordinuoja atskiro individo interesus tautos (Volksgemeinschaft) interesams, tokių institucijų atžvilgiu, kurių palaikymas, kaip tai yra su sporto aikštėmis, šaudymo vietomis ir kit., būtinai prašosi atsižvelgti į tautos sutvirtinimo reikalą (Volksertüchtigung). Šita mintimi buvo vadovautasi, išleidžiant 1933 metų gruodžio 13 d. įstatymą apie kaimynų teisių suvaržymą tokių įstaigų atžvilgiu, kurios turi ypatingą reikšmę tautos sutvirtinimui".

Vokiečių tautos sveikatingumui pakelti tarnauja „Paveldėtinai sergančiam prieaugliui išvengti įstatymas, numatąs

žemos vertės tautiečių sterilizaciją, kai jie turi paveldimuosius ypatumus, kurie, kaip štai proto silpnumas, duoda pagrindo laukti, jog tų asmenų įpėdiniai bus tokios pat žemos vertės".

Pasižadėjimų teisės srity daugiausia pasikeitė darbo teisė. „Čia iš pagrindų viską pakeitė 1934 m. sausio 20 d. įstatymas tautiniam darbui sutvarkyti. Vieton klasinės kovos prieštaravimo tarp darbdavių ir darbėmių atsiranda tautine bendruomene pagrįsti pasitikėjimo santykiai tarp vado ir vedamųjų. Vieton savarankiškai ginančios grynai darbėmių interesus profesinės sąjungos iškilo tai įmonei tarnaujanti ir įmonės vado pirmininkaujama pasitikėjimo taryba. Kur įmonėje kylantieji sunkumai nesiduoda sprendžiami arba kur yra reikalo turėti bendrus atlyginimo dėsnius, pašalinus profesines sąjungas, vieton tarifinių kovų atsiranda autoritatyvinis darbo Treuhänder'io išsprendimas, kuris ypač gali išleisti tarifinius nuostatus, atliekančius tuos pačius uždavinius, kaip pirma buvusios tarifinės sutartys. Kartu su pašalinimu klasių kovos ir gryno biznio momento iš darbo sutarties, tautiniam darbui sutvarkyti įstatymas, norėdamas žymiai pabrėžti naujos valstybės idealines vertybes, iškelia aukštai įvertinamą socialinę garbę, kuriai apsaugoti įsteigti specialūs socialinės garbės teismai".

Šeimos teisės srity, be Niurnbergo įstatymų, yra pažymėtini šie trys įstatymai:

1) „1933 m. lapkričio 23 d. įstatymas kovai su santuokos ir įsūnijimo naudojimu piktam (RGBl I, 979 pusl.) siekia, kaip matyti iš jo pavadinimo, socialiai etinių tikslų. Jau seniai buvo pastebėta, kad vyrai su gerai skambančiomis, daugausia aristokratinėmis, pavardėmis įsigyja pajamų tuo būdu, kad „parduoda savo pavardę", t. y. veda už atlyginimą moterį, kuriai nerūpi bendras sugyvenimas, o vien tik noras tapti gerbiamos šeimos nariu, dažnai tam, kad ji tuo būdu galėtų nuslėpti tamsius veiksmus (abejotinų „pensionatų" ir lošiamųjų klubų laikymas, tarptautinė suktybė, paleistuvystė ir t. t.). Panašūs dalykai vyko ir adopcijoje. Čia stambesnius kapitalus turintieji žmonės įsigijo skambų vardą tuo būdu, kad buvo senų bajoriškų giminių narių už tam tikrą pinigų sumą arba pensiją įsūnyti; tuo keliu jie įgijo, priešingai prieškarinei teisei, ir priėmusio bajorišką titulą.

Įstatymas energingai panaikino tuos veiksmus, kurie jau per ilgai grėsė valstybės autoritetui. Jis (§ 1325a BGB) laiko negaliojančiomis visas tas vedybas, kurios sudarytos išimtinai arba daugiausia su tikslu duoti žmonai galimybę naudotis vyro pavarde, neįeinant į bendrą santuokinį sugyvenimą (nuolatinis susituokusių bendras gyvenimas, tarpusavis išlaikymas, santuokinės ištikimybės saugojimas). Susituokusiems vėliau pakeitus savo nedorovingą sumanymą, negaliojimas pašalinamas. Jeigu esančiomis aplinkybėmis negali būti sukurtas bendras sugyvenimas, pav., su mirštančiuoju, bet dėl jungtuvių sudarymo akstinų negali būti abejojama (meilės santykio sankcionavimas, iš jo atsiradusio pavainikio vaiko legitimacija), tai šis įstatymas netaikomas. Jungtuvių naikintinumas gali būti įvykdytas, einant bendrais nuostatais, tik pasiremiant įsiteisėjusių jungtuvių naikintinumo nutarimu; skundą iškelti turi teisės tikslingumo sumetimais tik prokuroras, o ne pačios „susituokusios šalys arba vyro giminės (pastarieji turi duotuoju atveju kreiptis su atitinkamais paraginimais į prokurorą). Naikintinumo pareiškimas veda prie to, kad iš tokių vedybų kilusieji vaikai (praktiškai čia turimi omenyje tik prieš jungtuves gimusieji, vyro legitimuoti žmonos vaikai) laikomi pavainikiais. Norint apimti ir tuos atsitikimus, kai § 1325a numatytos nedorovinės vedybos iširo dėl vyro mirties arba dėl persiskyrimo, tokiais atvejais turi būti leidžiama kelti skundą dėl jungtuvių naikintinumo prieš žmoną, o po pastarosios mirties prieš jos vaikus; naikintinumo nutarimui įsiteisėjus, kaltinamieji nustoja teisės vadintis vyro pavarde. Šitas įstatymas gali būti taikomas tam tikrose ribose ir pirmesniems atsitikimams (prieš 1918.XI.9 d. sudarytoms jungtuvėms).

„Nedorovingosios įsūnijimo sutartys persekiojamos panašiomis priemonėmis. Naujos redakcijos BGB § 1754 uždraudžia į įsūnijimo sutarties patvirtinimą, „kai yra pamatuoti abejojimai dėl to, ar priėmimu bus nustatytas tėvų ir vaikų santykius atitinkąs šeimyninis ryšys". Tokie abejojimai tankiai kils sąryšy su išorinėmis aplinkybėmis, pav., savo turtų netekusiems bajoriškos kilmės asmenims įsūnijant pilnamečius ir gerose sąlygose gyvenančius asmenis.

„Be minėto naujoviškumo, valstybė dar reikalauja sau teisių ir kitu atžvilgiu daryti m a t e r i a l i n į a d o p c i j o s

tikslo patikrinimą. Taip jis įpareigoja patvirtinimo teisėją atsisakyti tvirtinti priėmimo sutartį ir tuo atveju, kai „šeimos ryšių nustatymas tarp sutarties dalyvių yra nepageidaujamas dėl svarbių motyvų iš priėmusio asmens šeimos pusės arba viešojo intereso sumetimais". Šiuo vaikų priėmimo teisinė institucija daugiau negu iki šiol įtraukiama į viešosios teisės sritį; tatai atitinka mūsų šių dienų teisinę pažiūrą, kuri nesutinka su tuo, kad šeimos santykiai būtų pagrįsti vien civilinės teisės sumetimais. Nepageidaujamas iš priėmusio asmens šeimos pusės bus, kaipo taisyklė, priėmimas vaikų, kilusių iš kūno, dvasios arba moraliniu atžvilgiu mažavertės šeimos (girtuokliaujančios šeimos nariai, paveldėtinai sergančių asmenų arba įprastinių nusikaltėlių vaikai). Viešojo intereso sumetimais priėmimą tenka kaipo taisyklę uždrausti, kai priėmusis ir tas, kuris turi būti priimtas, priklauso visiškai kitoms rasėms; tai yra principialiai nesuderinama su esme adopcijos, turinčios būti tikrųjų tėvų ir vaikų santykių atspindžiu, kai svetimos rasės asmens įstos į tarp tėvo ir sūnaus esančius santykius. Taip pat turi būti kiek galint vengiama užtemdyti rasinę priklausomybę.

„Kad užtikrintų tikslų atsižiūrėjimą į visus šitus momentus, įstatymas numato reikalo užklausti kiekvienos adopcijos atveju aukštesnės valdymo įstaigos patvirtinimo, teismui tarpininkaujant; šita įstaiga turi teisės tuojau apskųsti įvykusį patvirtinimą".

2) 1934 m. gegužės 31 d. įsakymu suvienodinti kompetencijai šeimos ir paveldėjimo bylose (RGBl. I 472 pusl.) ir jam išleistomis 1934 m. liepos 27 d. vykdyti taisyklėmis (ten pat 738 p.) buvo padarytas galas labai dideliam susiskaldymui, kuris iki šiol viešpatavo vad. vedybų paliuosavimo bylų srityje, paliuosavimo nuo įsūnijimui reikalaujamo amžiaus, gimusių teisėtumo srity ryšium su įstaigų daiktine ir vietine kompetencija, procedūra ir apskųsti reikalingomis išlaidomis, ir vedė prie publikos bei įstaigų nereikalingų apsunkinimų; šiuo įstatymu taip pat pašalinta šiam laikui nepritinkanti kraštų rezervatų liekana. Kompetencija minėtoms priemonėms taikyti jau principialiai nepareina nuo priklausymo tam tikram kraštui resp. nuo pirmykščio priklausymo kraštui (plg. § 1322 BGB), o nuo dalyvavusiųjų nuolatinės arba laikinos gyvenamosios vietos.

„Bet ne tiktai kompetencijos klausimui, o taip pat ir paliuosavimo bei kitokių prašymų esminio nagrinėjimo atžvilgiu įvestas suvienodinimas naujų valstybės principų prasme. Dabar šalys privalo principialiai mažiausia per vienerius metus, persiskyrimo nutarimui įsiteisėjus, „apsitikrinti" (bewähren), ypač privalo išimtinai kaltas vyras teikti laisva valia savo buvusiai žmonai ir vaikams per ilgesnį laiką pagal savo pajėgumą išlaikymą ir kiek galėdamas aptikrinti jiems pragyvenimo galimumą ateity. Be to, šalys turi įrodyti savo kilmę iki senelių ir paveldėtinų ligų nebuvimą; panašūs nuostatai galioja ir kitiems paliuosavimo atsitikimams. 1933 m. lapkričio 23 d. įstatymo nuostatai apie viešojo intereso respektavimą adopcijos atveju turi būti atitinkamai pritaikyti ir pareiškimui dėl gimusiųjų teisėtumo; tuo ir tokiais atsitikimais principialiai neleidžiamas teisinio ryšio nustatymas tarp įvairių rasių asmenų".

3) „1935 m. sausio 24 d. įstatymas vokiečių teisei pritaikyti vedybų perskyrimo atvejais (RGBl I 48 pusl.) liečia tarpvalstybinės privatinės teisės atskirą atsitikimą, kur ligšiolinis reguliavimas jau seniai pasirodė nepatenkinamas. Einant EGBCB 17 str., jungtuvių perskyrimo prileidimas ir sąlygos principialiai traktuojamos pagal tos valstybės įstatymus, kuriai priklausė vyras skundo dėl perskyrimo iškėlimo metu. Dabar visa eilė valstybių arba visiškai nežino jungtuvių perskyrimo (Italija) arba jo nežino tik tam tikros jungtuvių dalies atžvilgiu, vad. katalikų jungtuvių (pav. Austrija, buv. austrų ir rusų kraštai Lenkijoje, vidurinės ir pietų Amerikos valstybės); taigi vokietė, kuri buvo ištekėjusi už vieno minėtų kraštų piliečio, anksčiau negalėjo persiskirti nei tame krašte, nei — dėl 17 str. — Vokietijoje. Tatai dažnai pasireiškė dideliais žiaurumais žmonos atžvilgiu, būtent tada, kai vyras padarė sunkius santuokos sulaužymus, kurie pagal kitų, ne Vokietijos, kraštų įstatymus būtų, be abejo, pateisinę jungtuvių panaikinimą; ypač sunkiai tai būdavo jaučiama todėl, kad žmona negalėdavo pasiekti savo tikslo ir tuo atveju, kai ji grįždavo į savo seną tėvynę ir vėl įgydavo Reicho pilietybę. Šitos teisinės padėties pakeitimas nebuvo galimas dėl ilgą laiką trūkdžiusių tarpvalstybinių sunkumų. Vokietija buvo iki praeitų metų Hagos susitarimo dėl jungtuvių perskyrimo narys; to susitarimo nuostatai bendrais bruožais atitinka Vokietijos vidaus valstybinę teisę. Kadangi pagal bendrus dės-

nius sutarčių teisė eina pirm valstybės vidaus įstatymų, Vokietija, ir pakeitusi savo teisę, būtų buvusi priversta ir toliau taikyti susitarimo nuostatus santykiuose su susitarusiomis valstybėmis, visų pirma su Italija ir Lenkija; todėl esant normų lygybei, daugumoje atsitikimų nebūtų įvykęs jos pagerėjimas.. Bandymai padaryti 6-oj Hagos privatinės teisės konferencijoje (1928 m.) moderniškus jungtuvių persiskyrimo susitarimo pakeitimus neprivedė prie jokių praktiškų rezultatų. Tokiomis aplinkybėmis Vokietijos vyriausybė nutarė, po Šveicarijos precedento ir sykiu su Švedija, atsisakyti nuo sutarties; tad 1934.VI.1 d. Vokietija išstojo iš susitarusių valstybių tarpo. Tokiu būdu nebuvo jokių kliūčių Vokietijos vidujinę teisę pakeisti aprašytų žiaurumų pašalinimo prasme. 1935.I.24 d. įstatymas (RGBl, II, 26 pusl.) duoda galimybės, priešingai 17 str. principui, tais atvejais, kai vyro tėvynės teisė neleidžia santuoką panaikinti, Vokietijos pilietybę turinčiai žmonai (t. y. naujai įgijusiai tą pilietybę po vedybų sudarymo arba dar kartą ją įgijusiai) pasiekti persiskyrimo Vokietijoje pagal vokiečių įstatymus. Tuo būdu suteikiama galimybė daugybei buv. Vokietijos piliečių, gyvenančių nelaimingoj santuokoj su svetimšaliais, nusikratyti tais pančiais ir iš naujo susituokti savo tėvynėj su vokiečiu; tačiau ir tos vokiečių kraujo moterys, kurios anksčiau nebuvo Reicho pilietėmis (austrės, Pabaltės vokietės), gali, jeigu vyro tėvynės teisė nežino jungtuvių perskyrimo, pasiekti persiskyrimo Vokietijoje pagal vokiečių įstatymus. Tam reikia, kad žmona būtų skundo iškėlimo metu Vokietijos pavaldinė. Tam skundui yra kompetentingas tas Vokietijos Landgerichtas, kurio apygardoje žmona turi savo laikiną arba nuolatinę gyvenamą vietą. Kai (svetimšalio) vyro bendras teismingumas yra Vokietijoje, lieka galioje Civ. Proc. Įst. 606 § bendras reguliavimas. Naujas kompetencijos nuostatas, be to, turi būti taikomas ir tokiais atvejais, kai su svetimšaliu susituokusi vokietė ir galėtų pagal materialinę vyro tėvynės teisę reikalauti persiskyrimo, tačiau turėtų iškelti skundą užsieny dėl atitinkamos Vokietijos teismo vietos stokos.

„Tuo atsitikimu, kai nutraukiamos vedybos su svetimšaliu, kurio šalies įstatymai nežino persiskyrimo, tenka skaitytis su tuo, kad svetima valstybė ir, tur būt, kitų valstybių dauguma nepripažins tokio nutarimo. Kadangi, antra vertus, atsižiūrint į vokiečių teisę ir į persiskyrusios žmonos padėtį bei susi-

tuokusių šalių tarpusaves teises ir prievoles, veiks pagal vokiečių įstatymus su vedybų perskyrimu surištos pasekmės, tai duotuoju atveju yra galimi netikslingumai ir supainiojimai, tačiau su jais siekiamo tikslo dėliai, turi būti skaitomasi. Tai, kas turėjo būti atsiekta, buvo vokiečių moterų paliuosavimas nuo svetimųjų negarbingo jungo. Jeigu tatai negali būti atsiekta pagal vyro tėvynės teisę, tai valstybė, kuriai vyras priklauso, negali jaustis skriaudžiama, kai žmonos tėvynės valstybė atidaro jai kelią į laisvę".

Įdomu, kaip Sovietų juristas įvertina šiuos Vokietijos privatinės teisės srity įvykusius pakeitimus:

„Nacionalsocializmo pagrindinis uždavinys: apginti visomis priemonėmis kapitalistinę santvarką, kapitalistinę privatinę nuosavybę į gamybos įrankius ir priemones, visuomenės paskirstymą klasėmis, sustiprinti ir pagilinti klasinę nelygybę ir klasinę eksploataciją. Nacionalsocializmas neįneša principinių pakeitimų į buržuazinę civilinę teisę. Bet jo reguliavimo formos šiek tiek keičiasi dviem kryptim. Iš vienos pusės, civilinė teisė pasirodo labiau plikoj formoj, kaipo eksploatacijos teisė; iš kitos pusės, dailesniu būdu naudojasi demagogine frazeologija, kurios uždavinys — taip ar kitaip išnaudoti buržuazinės demokratinės išsivystymo epochos liekanas, dar neišrautas iš masės sąmonės.

Šių laikų nacionalsocializmo teisinės teorijos pagrindinė filosofinė idėja, būtent, teisės socialinės funkcijos idėja, suformuluota dar prieš nacionalsocialistų įsigalėjimą. Autorius buvo ne kas kitas, kaip prancūzų sindikalistas *Duguit*, idėjos išdirbimas sudaro „istorinį nuopelną" austro marksisto Karolio *Rennerio*, o jos išvertimas į įstatymo kalbą ir įtraukimas į Veimaro Konstitucijos tekstą atliktas *Kautskio, Šeidemano* ir kitų vokiečių socialdemokratų".

„1919 m. Vokietijos Konstitucijos garsusis 153 str. dėl to, kad „nuosavybė įpareigoja", yra dabar „juridinio fronto" veikėjų mėgiamas objektas citatoms teisininkų pratimuose".

„Klasinių ir rasistinių momentų susipynimą mes matome ir 1933 m. lapkričio 23 d. įstatyme apie piktnaudojimą susituokiant ir įsūnijant vaikus. Šitas įstatymas, esą, turįs tikslo kovoti su „vardo prekyba", bet iš tikrųjų jis nukreiptas prieš

„žemesnio luomo“ moterį ir prieš jos vaiką, gimusį iš „kilmingo“ tėvo. Įstatymas turi įspėti apie svetimų rasinių elementų įsiskverbimą į vokiečių tautos sąstatą po vokiškos „daug sakančios“ pavardės skraiste. Šitas įstatymas įtrauktas į vokiečių Civilinį Kodeksą, kaipo 1325[a] straipsnis. Visos priemonės kilmingoms pavardėms apsaugoti nuo plebėjinio arba, kas dar baisiau, nearinio kraujo priemaišos, apgalvotos su nepaprastu punktualumu ir nuoseklumu. Bet ne vien tiktai jungtuvės gali prikrėsti kilmingus luomus. „Žemi“ luomai gali įsiskverbti į „kilmingas“ šemas ir įsūnijimo keliu. Todėl dabar įsūnijimo sutartys įgys galios tik patvirtinus jas atitinkamoj „Administracijos įstaigoje“.

„Rasinės ideologijos įdiegimas pastato nacionalsocialistinius juristus prieš visą eilę naujų „problemų“. Prie tokių „problemų“ priklauso šis klausimas: ar nacionalsocialistų valdžios paėmimas Vokietijoje sudaro pagrindo panaikinti jungtuves, žinoma, ne jungtuves apskritai, bet jungtuves tarp arijo ir nearijės arba tarp nearijo ir arijės. Pagal įstatymą „profesionalinei valdininkijai atstatyti“ neprileidžiami prie valstybinių tarnybų asmens, susituokę su nearinės kilmės asmenimis. Valdininkas, vedęs ne ariją, tuojau turi būti pašalintas.

„Bet ar reikia palikti galiojančias jau sudarytas maišytas jungtuves? Griebtasi Vok. Civ. Kodekso 1333 ir sek. str. str. nuostatų, numatančių jungtuvių panaikinimą tuo atveju, kai jos buvo sudarytos suklydus to asmens atžvilgiu, su kuriuo susituokta. Nurodoma į tolesnius atsitikimus, kai aukščiausias teismas pripažino klaidas santuokos šalies asmenybės atžvilgiu esminėmis ir sankcionavo jungtuvių panaikinimą. Taip, atidengtas nepajėgumas lytiškai sugyventi, jeigu kita šalis apie tai nežinojo iki jungtuvių sudarymo, laikomas pagrindu jungtuvėms panaikinti. Arba kitas atsitikimas, kai vyras sužinojo, kad žmona turėjo iki jungtuvių sudarymo lytinius santykius su įvairiais asmenimis.

„Kadangi pagal nacionalsocialistinės ideologijos tvirtus pagrindus rasinė žmogaus priklausomybė sudaro nepaprastai esminę jo ypatybę, tai ir klaida tuo atžvilgiu turi sudaryti nemažesnį pagrindą jungtuvėms suardyti, kaip kad suklydimas tame, ar sugeba susituokęs lytiškai sugyventi. Teismai, į kuriuos buvo kreiptasi panašiais ieškiniais, iš pradžių nesiryžę

jų patenkinti dėl to paprasto sumetimo, kad duotuoju atveju nebuvo suklydimo, nes nearijas neslėpė jungtuves sudarydamas savo neariškumo. Todėl čia negali būti kalbos dėl klaidos. Tada atėjo pagalbon šitoks juridinis triukas: Nesvarbu, ar arijas žinojo ar ne apie kitos susituokusios šalies neariškumą, bet svarbu tai, ar jis žinojo apie neariškumo reikšmę, o tat negalima preziumuoti, ligi iškilo naujas Hitlerio atradimas, kad žydas sudaro nepaprastą kontrastą palyginus su ariju. Šito dalyko nežinojimas ir yra esminė klaida, pateisinanti jungtuvių panaikinimą. Toliau, iki nacionalsocialistinio perversmo nežinota, kad maišytos jungtuvės su žydu veda prie atsitolinimo nuo tautos. Argi galima prileisti, kad garbingas vokietis, tatai žinodamas, galėtų ryžtis vesti neariją. To nežinojimas prilygsta žmogaus fatališkam suklydimui kitos susituokusios šalies asmenybėje, ir todėl jis negali gyventi su tokiu asmeniu. Pagaliau, iki nacionalsocialistinio perversmo mažai žinota apie tai, kad iš maišytų vedybų kyla mažavertė karta. Dabar visi turi tuo patikėti. Žinoma, nežinojimas tos nelaimės, kurios susilauks žmogus, pasmerktas tapti nešvaraus kraujo vaikų tėvu (pav., koks nors Puškinas, kilęs iš giminės, kurios kraujuje buvo ariškumo ir neariškumo mišinys), eina užtenkamu pagrindu jungtuvėms panaikinti".

„Į civilinį procesą vokiečių nacionalsocializmas taip pat žiūri visų pirma išeidamas iš finansinio kapitalo atviros diktatūros aptikrinimo.

„Ir civilinis teismas turi būti laisvas nuo paskutinės epochos liekanų ir visų pirma nuo liberalizmo ir demokratijos. Teismo valdžia — vienas iš buržuazinės diktatūros svarbių įrankių — turi būti lygiai aktyvi, atlikdama buržuazijos klasinius reikalus tiek baudžiamose, tiek ir civilinėse bylose. Praėjo laikai, kai galima buvo atskirti politiką nuo ekonomikos, viešąją teisę nuo privatinės teisės, baudžiamąjį procesą nuo civilinio proceso, kaipo siekiančių pagal savo prigimtį įvairių tikslų ir uždavinių. Todėl reikia ko greičiau panaikinti liberalizmo ir demokratijos liekanas civiliniam procese, ypatingai jo rungtynių principą. Nėra tokių bylų, kurios būtų valstybei nesvarbios. Ne šalys yra civilinio ginčo šeimininkės, o teismas turi būti pripažįstamas jo neaprėžtu viešpačiu. Bet savo veikime teismas civilinėse bylose neturi pasiduoti „magnetizuojamas", turi veikti tikslingai, greitai ir griežtai. Tiktai teismas, esąs nacionalso-

cialistinės disciplinos visiškoj įtakoj, gali „Trečiojoj Imperijoje“ kurti teisėtumą, todėl iš teismo turi būti išvaryti visi nepatikimi elementai — marksistai, žydai ir kt. Tik valdninkų teismas gali apsaugoti nuo nenacionalsocialistinių idėjų įsiskverbimo į teismo praktiką, todėl reikia visokiais būdais apriboti trečiųjų teismų teismingumą ir praktiką.

„Kartu su žvėriško nacionalsocialistinio valstybingumo, kaipo dūminės uždangos, išplatinimu taikoma kilni socialinė demagoginė frazeologija apie teisėtumą, liaudiškumą, visumos interesus, apie kovą su savanaudišku individualizmu, apie kapitalistinės, turginės dvasios išrovimą ir t. t. Normos, nukreiptos į sunkiausią dirbančių masių eksploataciją, išreikštos priešingo turinio žodžių formulėmis, kalbančiomis apie teisėtumą, liaudį ir t. t.

„Kaip jau aukščiau buvo nurodyta, visi daugiau ar mažiau svarbūs įstatymai dabar įvestu papročiu prasideda išpūstomis politinėmis įžangomis. Taip ir yra publikuotas nauja laida 1934 m. vokiečių civilinio proceso įstatymas, sudarąs beveik nepakeistą senojo kodekso pavidalą, tiktai šiek tiek ištaisytas pagal naujus nacionalsocialistinius principus proceso ir teisės srityje, su šiokiu įvadu:

„Liaudžiai artima tiesa galima tik esant tokiam procesui, kuris yra liaudžiai suprantamas ir garantuoja tikrą ir greitą teismo apsaugą.

„Šalys bei jų atstovai turi pripažinti, kad justicija tarnauja ne tik jiems, bet sykiu ir daugiausia visiškos liaudies teisių apsaugos reikalui.

„Nei viena iš šalių negali suklaidinti teismo neteise arba piktnaudoti jo darbu, tyčia ar neatsargiai užtęsdama procesą. Kiekvienam asmeniui priklausančią teisę į teismo apsaugą atitinka prievolė proceso teisių ir rūpestingu vedimu palengvinti teisėjui surasti teisingą sprendimą.

„Teisėjo uždavinys yra tas, kad jis, ryškiai vadovaudamasis civiliniu procesu ir artimai bendradarbiaudamas su šalimis, stengtųsi pasiekti to, jog kiekvienas ginčytinas reikalas būtų po rimto preliminarinio paruošimo išaiškintas ir išspręstas, jei galima, per vienintelį posėdį. Jis turi vengti bylos atidėjimų, iššaukiamų neesminio būtinumo, ir kliūdyti bylos užtęsimui dėl pavėluoto medžiagos patiekimo.

„Tiktai tokiu būdu galima pasiekti žodžiu vedamu ir betarpišku procesu pagrįstos teisenos, kuri duoda teisėjui tikrą galimybę iškelti tiesą ir kurios eigą šalys gali sekti su pilnu suvokimu ir pasitikėjimu.

„Šitam tikslui pasiekti turimoms teisėtoms priemonėms padidinti ir kitiems būtiniems proceso patobulinimams pravesti, Vyriausybė patvirtino šiokį įstatymą".

Pagrindinės naujenybės, įtrauktos į 1934 m. laidos civilinio proceso įstatymą, liečia sekančius klausimus:

1. prievolę būti teisingam prieš įstatymą (Wahrheitspflicht);
2. procedūrai suprastinti ir sutrumpinti priemones;
3. teismo proceso betarpiškumą;
4. priesaiką;
5. kasaciją;
6. bylų peržiūrėjimą naujai atsiradusiomis aplinkybėmis;
7. teismo išlaidų aptikrinimą;
8. neturto teisę;
9. trečiųjų teismus;
10. pašalinimą asmenų, nepriklausančių advokatų luomui, nuo šalių atstovavimo".

„Vienas iš esmingiausių įstatymų, aiškiai rodančių vokiečių nacionalsocializmo socialinės politikos charakteringus bruožus, yra paveldėtinių dvarų įstatymas (Rechserbhofgesetz). Šitas įstatymas išleistas 1933 m. rugsėjo 29 d. ir patiektas vokiečių stambiesiems ūkininkams (kulačestvo), kaip švenčių dovana 1933 m. derliaus šventės proga. Rasinė politika, ypač gyventojų skaičiaus rasinė politika, turtingųjų ūkininkų favorizavimas (stavka na kulaka), nuolatinės rezervinės darbo armijos sudarymas kaime, agrarinė protekcinė politika dvarininkų ir stambiųjų ūkininkų žemės valdymo interesų naudai, dotacijų ir subvencijų politika, autarkijos politika, kurios pagrindinis siekimas yra nugaros aptikrinimas vokiečių imperializmo uždaviniams vykdyti, — visi tie nacionalsocialistinės politikos uždaviniai išreikšti šitame įstatyme. Čia tenka pridėti reakcinį šituo įstatymu padaromą jau ir be to reakcinės vokiečių paveldėjimo teisės pakeitimą ir vergiškos moters padėties tolesnį sankcionavimą. Nauja turtinių ir asmeninių santykių sistema, įvedama šituo įstatymu žymiai ūkininkų daliai, sutvirtinama administra-

tyvinio aparato geležiniu lanku, kurio centre stovi kolosalinė galia aprūpintas ūkininkų viršininkas, turįs net teisę paskirti įpėdinį ūkininkų dvare ir ūkininkų dvarą panaikinti. Aleksandro III agrarinė politika ir jo valstiečių viršininkų sistema bei Stolypinščina galėtų pavydėti nacionalsocializmui agrarinės įstatymdavystės reakcinio nuoseklumo!

J. Robinzonas.

Dr. Erich Volkmar, Welche Umgestaltungen erfuhr das Privatrecht seit dem Siege der nationalsozialistischen Revolution?

Dr. Ernst Brandis, Die Gesetzgebung auf dem Gebiete des Familienrechts. Deutsche Justiz, 97. Jg., Nr. 10, 364—371 pusl.

F. Manfrėd, Fašizm i germanskoje graždanskoje pravo, 1935, rosud. izd.

Nereikalingas baudž. bylų stabdymas - vilkinimas apylinkės teismuose.

Teisėjas nutarė: bylą sustabdyti ir pavesti policijai surasti kaltinamąjį.

Šitoks šabloniškas nutarimas mūsų apyl. (taikos) teismų daromas visada, kai kaltinamajam neįteiktas šaukimas, siųstas esančiu byloje adresu. Dauguma b. bylų su tokiais nutarimais ilgainiui paduodama teisėjui padaryti dar trumpesnį nutarimą: „B. St. 68 str. ir B. Teis. Įst. 16 str. bylą dėl pasenėjimo nutraukti" *(B. St. 71 str.? — Red.)*. Įvykdžius B. Teis. Įst. 52^2 str. reikalavimą, byla siunčiama į archyvą.

Tokių b. bylų, laukiančių pasenėjimo, yra kiekviename apyl. teisme. Ypač daug jų yra miestų teismuose, nes miestuose daugiau yra neturtėlių, be pastovaus darbo, be savo pastogės, nuolat kaitaliojančių savo gyv. vietas, gyvenančių neįsiregistravus vietos policijoj. Kauno Apyl. Teisme tokių b. bylų skaičius siekia maždaug 2000. Skaičius ypač padidėjo nuo 1933 m. rugsėjo mėn. 15 d., kada buvo paskelbtas B. Teis. Įst. 180^9, ^{11}, ^{13}, ^{14} str. str. pakeitimas, paskebtas Vyr. Ž. 104 Nr. (Vyr. Žin. 424). Atstatytu 180^{11} str., teismo įsakymu nepatenkintieji (policija, valdžios įstaiga ar nubaustasis) gali per 7 dienas nuo įsakymo nuorašo gavimo prašyti teisėją spręsti

bylą posėdyje bendra tvarka, o 180[14] str. pažymėta, kad kaltinamajam neatvykus į teismo posėdį be pateisinamų priežasčių, arba neatsiuntus savo gynėjo, kai byla sprendžiama vien kaltinamojo prašymu, teisėjo sprendimas n e l a i k o m a s u ž a k i ų s p r e n d i m u. Bet ir šiose, kaip ir visose kitose bylose, kaltinamasis šaukiamas teisman rašytu raginimu (54, 581 str.), o pranešti jam apie bylos išžiūrėjimo laiką yra būtinas įstatymo reikalavimas (157 str.). B. Teis. Įst. 57 str. nustato: „Raginimas įteikiamas pačiam šaukiamajam; jeigu jo nėra namie, tad atiduodamas vienam jo namiškių, geriausiai vyresniajam, arba namų šeimininkui, arba kiemsargiui, arba vietos seniūnui, arba pagaliau policininkui“.

Įstatymas nenumato padarinių, kai priėmusis raginimą šaukiamajam jo neįteikia arba įteikia, jau praėjus reikalui. Bylose dėl nusikalstamųjų darbų, įstatymų baudžiamų lengvesne, negu kalėjimo bausme, reikia pasitenkinti tuo, kad kaltinamajam raginimas buvo pasiųstas ir jis kam nors iš pažymėtų 57 str. asmenų buvo paliktas. Gi bylose dėl nusikalstamųjų darbų, įstatymų baudžiamų kalėti, kaltinamajam pabėgus, arba jo gyv. vietos nesuradus, teisėjas įsako policijai jį surasti, o nesuradus, gali paskelbti jo paieškojimą spaudoje (59[1] str.). Kai kaltinamasis, šaukiamas pats stoti, neatvyksta be pateisinamosios priežasties, tai teisėjas įsako policijai varu jį atvaryti (61 str.). Pačiam kaltinamajam įstatymas uždeda pareigą rūpintis, kad teismas žinotų, kur jam raginimą siųsti. Tat B. Teis. Įst. 76 str. įsakmiai nustatyta — „kaltinamieji, keisdami savo gyv. vietą, turi apie tai pranešti Taikos Teisėjui, kuris sprendžia bylą“.

Miestų, o ypatingai Kauno Apyl. Teisme didžiausį skaičių b. bylų sudaro bylos, iškeltos policijos protokolais, už įvairius nusižengimus viešajai tvarkai, kaip triukšmavimas, pasirodymas girtu viešoje vietoje ir t. t., už kuriuos įst. numato piniginę baudą arba areštą. Tokių b. bylų kaltinamieji kaip tik dažniausiai ir nesurandami jų pačių nurodytoj policijai vietoj, o B. Teis. Įst. nėra atsakymo į klausimą, ką gi teisėjas turi daryti, kai kaltinamasis nesurastas? Ir šiuo atveju, kaip ir bylose dėl nusikaltimų, įst. baudžiamų papr. kalėjimu, teisėjai patys savo praktika užpildo įst. spragą tais pačiais šabloniškais nutarimais: — „bylą sustabdyti, pavesti policijai surasti kaltinamąjį“, nors B. T. įst. 27 ir 41 str. str. pažymėti atsitikimai, kada b. byla stabdoma. Įstatymas nereikalauja, kad kalti-

namasis atvyktų posėdin, sprendžiant bylą dėl nusikaltimo, įst. baudžiamo lengvesne, negu papr. kalėjimo bausme. Jei toks kaltinamasis ir pasislėptų, jis neieškomas, nes B. Teis. Įst. 59^{1} ir 61 str. str. taisyklė taikoma tik bylose dėl nusikaltimų, už kuriuos gresia papr. kalėjimo bausmė.

Daugelis sustabdytų b. bylų kaip tik ir yra policijos protokolais iškeltos bylos, kuriose kaltinamieji, nubausti teismo įsakymais, yra padavę prašymus svarstyti bylas viešame posėdyje bendra tvarka, matyti, ne tiek ieškodami tiesos, kiek norėdami skirtos bausmės vykdymą atitolinti. Savo prašymuose jie nurodo gyv. vietas; bet po mėnesio ar kito pasiuntus tuo adresu raginimas, jie ten jau nebesurandami. Sunku atspėti, ar kaltinamasis iš tikrųjų suspėjo per tą laiką savo gyv. vietą pakeisti, ar tyčiom, tiek policijai rašant protokolą, tiek ir savo prašyme svarstyti bylą posėdyje, jis nurodė netikrą gyv. vietą, kad jo nesurastų. Turint galvoje, kad įst. įpareigoja patį kaltinamąjį, keičiant savo gyv. vietą, pranešti apie tai teismui, o teismas įpareigotas tik raginimą pasiųsti, nėra jokio reikalo bylą stabdyti ir nubaudimą vilkinti. Padarytas sprendimas neturi būti laikomas už akių, o įsiteisėjusis turi būti vykdomas. Kaltinamasis negali atsikalbinėti, nežinojęs apie tuos raginimus, kurie buvo jam siunčiami į jo paties nurodytą vietą, kaip tatai nustatyta Civ. Teis. įst. 67^{2} str.

Taip elgiantis, sumažėtų sustabdytų bylų skaičius, o teisėjų sprendimai greičiau atsiektų savo uždotį.

K. Navasaitis.

Išpasoginimas.

Civiliniuose įstatymuose panaikinus tuos nuostatus, kurie leido valstiečiams paveldėjimo srityje vadovautis vietos papročiais, sunkiai priprantama prie naujos paveldėjimo tvarkos tais atsitikimais, kada į paveldėjimą reiškia pretenzijas ištekėjusi sesuo, ar išėjęs ūžkuriomis brolis, kurie jau savo laiku yra gavę tam tikras dalis. Mūsų žmonėms dabar sunku suprasti, kaip vieną kartą „savo dalį“ atsiėmus, begalima antrą

kartą jos ieškoti. Ir teismų praktika negalėjo nesiskaityti su šitokiu žmonių galvojimu. Pradžioje, jeigu tėvas būdavo miręs po 1922 m. balandžio 22 d., tuokart papročių nebetaikydavo. Vėliau buvo nusistatyta, kad dėl papročių taikymo ar netaikymo reikia imti išpasoginimo laikas, o ne palaikų palikėjo mirties diena. Žinoma, juo toliau, juo mažiau bebus tokių atsitikimų, kad išpasoginimai būtų įvykę prieš 1922 m. Tada mes dar daugiau pasigesime papročių, kurie tiek laiko vyravo mūsų kaime, su kuriais mūsų žmonės buvo labai susigyvenę ir laikė juos teisingais paveldėjimo santykiams normuoti.

Pažiūrėkime, kiek teisingas yra socialiniu atžvilgiu dėsnis, kad išpasogintas šeimos narys nustoja teisės gauti savo tėvo ar motinos palikimą.

Sakysime, tėvas turi keletą vaikų ir dar gyvas būdamas išleidžia vieną dukterį už vyro. Ištekėjusi mergaitė nueina į savo vyro ūkį, tenai sukuria savo atskirą šeimą, nuneša į vyro ūkį gautą iš tėvo pasogą, kuri sunaudojama vyro ūkio reikalams. Ji jau turi sau pragyvenimo šaltinį naujame ūkyje. O likusieji broliai ir seserys dirba tėvo ūkyje kartu maitindami iki mirties tėvus, juos išlaikydami, ligoje slaugydami ir t. t. Jie visą laiką dirba tėvo žemę, o kartais net patys uždirba tuos pinigus, kuriuos tėvas atidavė išpasogintai dukteriai. Likusieji namie dar neturi sau materialinio pagrindo. Todėl visai teisinga, kad jie gautų ir tėvo visą palikimą. Mūsų įstatymai žino labai teisingą senėjimo dėsnį: kas per dešimtį metų savininko teisėmis valdė turtą, tas lieka ir jo savininku. Namie likusieji vaikai taip pat dirba savo jėgomis ūkyje, rūpinasi juo kaip savu turtu, čia įdeda daug darbo jėgų, tik negali senėjimu užgyventi dėl grynai formalios priežasties: „ūkio savininku skaitėsi tėvas, pagal jo nurodymus vaikai dirbo, tėvas dar ir į turgų nuvažiuodavo, jo vardu rašėsi valsčiuje žemė“ ir t.t. Tai nėra socialinis faktorius, kuris turėtų bet kokios įtakos žmogaus darbo pajėgoms, todėl su juo netenka daug skaitytis.

Bendras dėsnis turėtų būti įvestas, jog išpasoginti vaikai nebegauna tėvo palikimo. Bet šis dėsnis gali kartais privesti prie neteisingumo kitai pusei: tiems, kurie išeina anksčiau iš ūkio, gaudami vadinamą pasogą. Paimkime, 20 ha ūkyje tėvas turi sūnų ir dukterį. Suaugus dukteriai, pasitaiko jai patinkamas vyriškis, 2—3 ha žemės savininkas, už kurio duktė užsimeta ištekėti. Tėvas nelabai nori leisti, bet jeigu jau labai

duktė nori, tai duoda jai karvę, kokią kumelaitę, ir visa jos dalia. O brolis po tėvo mirties liekasi 20 ha ūkyje ūkio savininku, nieko iš jo nebeduodamas savo seseriai.

Todėl iš vienos pusės turi būti nustatytas procentinis pasogos dydis, palyginus turto vertę tėvo mirties dieną su gautąja pasoga ir tenkančia išpasogintajam dalimi, iš kitos pusės atsižvelgiama į išpasogintojo ar jo kurio šeimos nario turimą turtą.

Gautoji pasoga galėtų būti ir pusės vertės tos turto dalios, kuri tektų išpasogintam šeimos nariui, jeigu jis būtų namie buvęs ir neatidalintas. Ar nustatytos tam tikros ribos, ar minimumas. Tada bus išvengta tos žalos, kuri veikiant papročiams dažnai susidarydavo menkai išpasogintam šeimos nariui, išėjusiam iš gerų namų. Dėl to dažniausiai ir būdavo daroma priekaištų, dėl to dažnai ir pagrįstai nusiskųsdavo moterys, kad jos yra skriaudžiamos šiuo atveju, nes dažniausiai iš namų išeina, išteka moterys, o vyrai pasilieka ūkiuose.

Kita vertus, kada išėjusieji iš namų turi geresnį gyvenimą, reiktų laikyti jų išpasoginimą galutiniu atidalinimu.

Šiuo atveju reikia prisiminti labai dažnai pasitaikąs dabar vaikų išmokslinimas. Kartais patys tėvai išleidžia į mokslus savo vaikus, o kartais vyresnieji broliai savo jaunesniuosius brolius ar seseris išleidžia gimnazijas, universitetą, specialines mokyklas, arba išmoko šiaip kokio amato. Šių dienų sąlygomis paprastai valdininkai, laisvų profesijų žmonės, o nemaža dalis ir šiaip amatininkų, ypačiai prekybininkai, daug geriau gyvena už ūkininkus. O vienok pasitaiko, kad tokie išleisti į mokslus asmenys naudojasi dar įstatymo teikiama teise ieškoti tėvo palikimo.

Imant socialiniu atžvilgiu, toks ieškojimas yra aukščiausios rūšies neteisingumas. Todėl tais atsitikimais irgi reikalinga įstatymo apsauga tų, kurie dirba žemės ūkyje. Juo labiau dabar tenka susirūpinti ūkių apsauga, kada patys ūkiai yra gana susmulkėję ir turi didelės tendencijos dar smulkėti. Čia turiu omenyje buv. Kauno ir Vilniaus gub. sritis, ypačiai tas vietas, kur ir dabar jau labai nestambūs ūkiai. O kai juos dar labiau suskaldo, tai iš vidutinių pereina į smulkius, iš stambių į vidutinius. Negalima nesiskaityti ir su besireiškiančia mūsų kaimiečiuose tendencija nesugyventi bendrai. Todėl ir dėl ūkių apsaugojmo nuo per didelio susmulkėjimo turime siaurinti iš-

pasogintųjų teises į jų tėvų palikimą, juo labiau, kad tai galima padaryti be jokios skriaudos išpasogintiesiems. Tiesa, čia tėvai gali sutvarkyti savo palikimą testamentais. Bet ne visi nori testamentus rašyti, arba ne visi ir suspėja testamentus parašyti. Tad tiesiausias kelias yra įstatymo keliu sunormuoti išpasogintųjų ar išmokytųjų brolių bei seserų teises į palikimą.

J. Žagrakalys.

Mirusių bevaikių asmenų piniginių indėlių likimo klausimas (Civ. įst. X t. I d. 1144 ir 1145 str. str.).

Civ. Įst. X t. I d. 1144 ir 1145 strapisniais, piniginiai kapitalai, įdėti į kredito įstaigas ir jose po bevaikių indėlininkų mirties likę be jokio jų teisėto surikiavimo, tėvams reikalaujant ir pristačius reikiamus teismo liudijimus, tampa jų visiška nuosavybe, jei jų pristatytuose teismo liudijimuose bus pažymėta, jog tie piniginiai kapitalai pripažinti jiems prklausančiais ir iš jų tekusiais jų vaikams (1144 str.). O jeigu teismo įstaigų išduotuose jiems liudijimuose bus pažymėta, kad tie kapitalai ne iš jų yra tekę jų vaikams, bet pačių jų vaikų buvo įsigyti, tad tėvams teduodama ligi gyvos galvos tų kapitalų nuošimčiai (1145 str.).

Toks šio klausimo sutvarkymas yra netikslus, ir net neteisingas. Visuomenės įsitikinimas, kuris dažniausiai esti artimesnis teisingumui, diktuoja visai ką kitą. Štai, pav., vienas iš daugelio atsitikimų: buvo neturtingi tėvai. Jie turėjo tik vieną sūnų. Būdami jauni, jie dar pajėgė užsidirbti šiaip taip pragyvenimui, užaugino jie tą savo sūnų, ir dar išmokė jį kurios nors specijalybės. Vėliau tas jų sūnus, versdamasis savo profesija, uždarbiauja ir dalį savo pajamų skiria pragyvenimui sau, dalį siunčia pašalpos reikalingiems seniems tėvams ir dalį jų atideda, kaip žmonės sako, „juodai dienai“. Jis tampa kurios nors kredito įstaigos indėlininku. Kiek sutaupęs kapitalo, jis staiga miršta viengungis, nepalikęs jokio testamento,

Iš giminių po jo mirties teliko tėvai ir gal dar kuris nors šalutinės linijos giminietis. Taigi, seni tėvai, beturčiai, netenka vienintelio jų maitintojo.

Po kiek laiko jie sužino, kad jų miręs sūnus, būdamas taupus, paliko tam tikroje kredito įstaigoje ne visai mažą indėlį, kurio jiems, taupiai gyvenant, gal ir pakaktų ramiai pabaigti savo neperilgiausią amžių. Bet Civ. Įst. X t. I d. 1145 str., jie neturi teisės tą indėlį paimti, nes kapitalas yra įsigytas paties jų sūnaus, o ne jam iš tėvų tekęs. Įstatymas teduoda jiems teisę naudotis indėlio nuošimčiais. Tačiau tokia teisė mažai ką bepadės, ypač jokio turto bei pajamų neturintiems ir dar seniems bei fiziniai nesveikiems tėvams. Be to, retai kas tąja teise naudojasi, o stengiasi paimti patį kapitalą. Civil. Įst. (X t. I d.) 1134 straipsniu, paveldėjimo teisė pereina į šalutines eiles, kai po mirusio turėtojo nelieka žemutinių giminiečių. Todėl tėvai ir pradeda daryti įvairias kombinacijas su mirusiojo sūnaus šalutinės eilės giminiečiais, kad tik tuos kapitalus paimtų, nors ir tenka pereiti sunkų, ilgą bei brangiai kaštuojantį kelią.

Taigi, toks šio klausimo sutvarkymas yra nevykęs ir pagaliau, kaip jau buvo sakyta, neteisingas. Juk visuomenėje nuo seniausių laikų viešpatauja toks nusistatymas (dėsnis), kad tėvai turi savo vaikus ne tik užauginti, bet tinkamai išauklėti ir išlavinti, o vaikai, esant jau tėvams seniems ir iš šalies pašalpos reikalingiems, turi būtinai juos užlaikyti. Šis dėsnis atsirado kartu su šeima ir yra seniausias už bet kurį kitą žmonijos parašytą įstatymą.

Todėl ir tenka prieiti išvadą, kad veikiančius pas mus Civ. Įst. X t. I d. 1144 ir 1145 straipsnius reikia būtinai keisti nors kiek artimesne didesniam teisingumui linkme.

J. Kairys,
dipl. sociol. ir teisin.

Latvių civilinio proceso naujenybės.

Neseniai Latvijoje įgijo galios visa eilė labai svarbių pakeitimų civiliniame procese. Nekalbant jau apie teismo mokesčių pakėlimą, ypač persiskyrimo bylose (kad tuo sumažintų skaičių persiskyrimo bylų, dažnai keliamų neapgalvotai ir iš įkarščio), reikia visų pirma pažymėti vieną svarbią novelę latvių civ. procese, kuri turi tikslą pagreitinti bylų eigą. Norint užkirsti kelią bylos užvilkinimui iš blogos valios, civ. proceso 93^2 str. bylininkai privalo nevėliau kaip per pirmą rungtinę bylininkų ginčyseną, svarstant bylą iš esmės, nurodyti visas aplinkybes, kuriomis parems savo reikalavmus ir prieštaravimus, ir suteikti visus esančius jų žinioje įrodymus, arba privalo pasiremti tais įrodymais, kurių jie tuojau pristatyti negali. Taikos Teisėjas privalo nurodyti į bylos užvilkinimo pasekmes. Tačiau, jei nepaisant to, bet kuris iš bylininkų pasiremtų naujomis aplinkybėmis arba įrodymais, praslinkus numatytam laikui (t. y. po pirmo teismo posėdžio iš esmės), nors jis turėjo galimybę tai anksčiau padaryti, tai Taikos Teisėjas, pripažinęs, kad sąryšy su tuo — dėl bylininko kaltės — byla užsitęsė, turi teisę nubausti kaltąjį bylininką pinigine bauda valstybės iždo naudai nuo 5 ligi 25 latų (t. y. maždaug nuo 10 iki 50 litų). Šis nuostatas, be abejo, paveiks nesąžiningus bylininkus, kurie dažnai visokias galimybes išnaudoja, kad tik užvilkintų bylą, antrajai šaliai tuo pridarydami nuostolių.

Toliau, pagal latvių civilinio proceso novelę sutrumpintas apeliacijos skundams paduoti laikas iki 2 savaičių (vieton ligšiolinio vieno mėnesio). Tai taipogi padaryta, kad bylos neužsitęstų. Mat, dažnai būna, kad nesąžiningieji bylininkai tyčia prašo jiems atsiųsti į gyv. vietą motyvuotą sprendimą kelias dienas prieš terminui pasibaigiant. Teisėjas, žinoma, per tokį trumpą laiką negali motyvų paruošti ir tada bylininkas, gavęs motyvus apeliacijos terminui pasibaigus, prašo jam atnaujinti terminą apeliacijos skundui paduoti. Termino atnaujinimo klausimui išžiūrėti skiriamas posėdis, dažnai tik po mėnesio prašymą gavus; be to, turint galvoj, kad apeliacijos skundui paduoti tokiais atvejais duodama 2 savaitės laiko, išeina, kad apeliacija patenka antrai instancijai beveik po pusės metų. Štai latviai ir sutrumpino tą terminą iki 2 savaičių, tačiau jei

per tris dienas nuo rezoliucijos paskelbimo bylininkams vienas jų paduoda prašymą atsiųsti jam motyvus, tai apeliacijos terminas baigiasi tiktai už mėnesio po rezoliucijos paskelbimo.

Bylų pagreitinimui taip pat skirta ir kita latvių civilinio proceso novelė, būtent: jeigu atsakovas vengia priimti rezoliucijos nuorašą byloje, išspręstoje už akių, tai ieškovas gali prašyti Teisėją paskirti atsakovui gynėją, kuris, kaip žinoma, yra numatytas tik dėl teismo sprendimų vykdymo prieš atsakovus, kurių gyvenamoji vieta nėra žinoma (967^1, 967^{14}). Tuo duota galimybė sąžiningam ieškovui užbaigti savo bylą prieš blogos valios atsakovą, kuris stengiasi visokiais būdais sutrukdyti bylos normalią eigą.

Svarbi latvių proceso novelė neturto teisės reikalu. Kaip žinoma, teismas kiekvienu atskiru atveju turi šiuo klausimu daryti nutarimą, remdamasis bylininkų pristatytais liudijimais šiuo reikalu. Latvių civilinis procesas specialiame straipsnyje dėl neturto teisės (tuo tarpu pas mus šie nuostatai išmėtyti įvairiose proceso vietose) numato tris atvejus, kai atskiro nutarimo dėl pripažinimo neturto teisės nereikia, būtent: 1) bylose dėl nesumokėto darbo atlyginimo, 2) ieškiniuose, paremtuose įstatymu dėl apdraudimo nuo nelaimingų atsitikimų ir profesionalinių ligų, 3) bylose, kylančiose iš ligonių kasų nutarimų.

Tai, be abejo, yra didelis palengvinimas bylininkams — darbininkams ir tarnautojams. Tiesa, ir mūsų novelė prie civ. proc. įst. 200^7 str. numato pirmąjį čia atpasakotų atvejų, tačiau pas mus tai liečia vien tik darbininkus ir be to reikalaujama, kad jų samdos sutartyse arba atsiskaitymo knygelėse būtų darbo inspektoriaus pažymėta, kad alga ar kompensacija neišmokėta. Tokių formalumų latvių procesas nereikalauja.

Iš mažiau esminių latvių civilinio proceso pakeitimų reikia dar paminėti naują nuostatą, pagal kurį ir valstybės bei savivaldybės įstaigos, kurios ligi šiol buvo atleidžiamos nuo teismo ir kitų mokesčių, dabar turės juos mokėti bendrais pagrindais. Tuo, matyti, norima sumažinti nereikalingų bylų skaičių, nes valdžios įstaigos, keldamos bylas, turės rimtai apsvarstyti, kiek tos bylos pagrįstos ir ar apsimoka jas vesti. Toliau, nustatyta, kad baudžiamosiose bylose, kur yra iškeltas ir atiteistas nukentėjusiam civilinis ieškinys, iš nubaustojo atiteisiami ir išieškomi valstybės iždo naudai teismo mokesčiai, pagal civil. proceso

nuostatus. Šiuo nuostatu, žinoma, siekiama padidinti iždo pajamas, bet iš kitos pusės, civ. ieškovo interesai čia nieko nepaliesti, nes jam teismo mokesčių netenka mokėti. Taip pat iždo reikalams skirta latvių civ. proceso novelė, pagal kurią dabar reikalaujama teismo mokesčių (2%) bendro ir įpėdinystės turto padalinimo bylose, ko ligi šiol nebuvo.

Įdomu pažymėti dar šias reformas pačiame teismo procese. Naujuoju pakeitimu yra atmainyta pranešimo procedūra kolegialiniame teisme, kur pranešimas buvo būtina teisėjo pranešėjo prievolė. Dabar bylos pranešamos tik kuriai šaliai reikalaujant. Kiek tai yra naudinga, sunku pasakyti, tačiau tai reikšmingas nuostatas laiko taupumo atžvilgiu. Taip pat ne visai aišku, kokiais sumetimais yra panaikinti nuostatai apie nagrinėjimą uždaromis durimis bylų dėl alimentų ir pavainikių vaikų įteisinimo.

Praktiškos svarbos yra latvių civ. proc. naujas nuostatas apie tai, kad bylose dėl atlyginimo už darbą ieškovas ar atsakovs gali būti atstovaujamas įgaliotinio nuo 16 metų amžiaus (kai bendrai civ. proc. nuostatais tokiais atvejais nepilnametis negali būti tiesiogiai atstovaujamas įgaliotinio), tačiau tokiais atvejais alimentų bei persiskyrimo bylose reikalingas specialus įgaliojimas.

Tai tokie latvių civilinio proceso pakeitimai ir papildymai.

G. R.

Akcijų teisės reforma Italijoje.

Žymus prekybinės teisės profesorius italas Vivante neseniai yra paskelbęs Italijos akcijų teisės reformos projektą. Šis projektas yra rezultatas ilgo darbo specialiai tam reikalui sudarytos komisijos iš prof. Vivante, prof. De Gregorio, prof. Frè ir advokato Biamonti. Paskelbtas projektas liečia tik akcijų teisės sritį ir ne tik skiriasi nuo 1925 m. Prekybos Kodekso, šį klausimą tvarkančių normų, bet ir daugkur nesutampa su senais ir, rodos, nusistovėjusiais prekybinės teisės dėsniais.

1. Veikiančiu Prekybos Kodeksu akcinių bendrovių knygų vedimą ir balansų sudarymą prižiūri burmistrai. Naujas projektas numato specialų priežiūros teisei vykdyti institutą — nepriklausomus sąskaitybos revizorius. Revizorių skaičius aprėžtas; jie skiriami 5 metams korporacijų ministerio. Revizoriai prisaikinami; jie turi išlaikyti atitinkamus egzaminus ir įnešti užstatą. Revizorius gali būti ne jaunesnis kaip 30 metų amžiaus, aukštos dorovės ir turi turėti promovaciją atitinkamo mokslo šakoj. Jis negali būti akcininku tos akcinės bendrovės, kuriai prižiūrėti jis yra paskirtas. Revizorius griežtai baudžiamas už netikrų žinių tiekimą, už tarnybos paslapčių dėsnio pažeidimą ir paslapty laikytinų faktų panaudojimą. Įstatymų numatytas arba teismų skiriamas revizijas tegali daryti nepriklausomieji sąskaitybos revizoriai. Jei revizijos rezultatai parodo, jog bendrovės pasyvai praneša aktyvus, tai revizorius turi sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą. Jei visuotinis susirinkimas šiuo atveju atsisako papildyti kapitalą, arba jį sumažinti, arba bendrovę likviduoti, tuokart revizorius gali prašyti teismą šią bendrovę likviduoti. Revizijos išdavos pristatomos teismui su suglaustu pranešimu apie tikrą bendrovės padėtį bei paaiškinimu, ar valdyba yra patiekusi visus reikalautus dokumentus ir davusi visas žinias.

Revizoriaus tarnybinius nusižengimus bendrovė tuoj praneša revizorių tarybai.

2. Projektas nenustato bendrovėms griežtų formų; jis pasitenkina tik nurodymu, kad bendrovės narių atsakomybė turi būti aprėžta. Bendrovės kapitalas negali būti mažesnis kaip 50.000 lirų. Akcijos gali būti įvairių kainų. Dalyvavimas bendrovėj būtinai vardinis. $^3/_{10}$ nominalinės įnašų vertės turi būti įmokėta bendrovę steigiant, bet įmokėtoji suma negali būti mažesnė kaip 50.000 lirų. (Veikiantis įst. reikalauja, kad akcinis kapitalas būtų iš anksto įmokėtas). Bendrovė gali savo kapitalą sudėti į kitos bendrovės akcijas ir obligacijas tik nariams, turintiems $^3/_4$ viso kapitalo, sutinkant.

Bendrovės balansas viešai neskelbiamas, bet pranešamas tik nariams, o reikalaujant ir kreditoriams.

3. Projektas numato ir „vieno asmens bendrovę“. Ji atsiranda tada, kai steigėjas viešame dokumente paskelbia kapitalą prekybos įmonei steigti. Kapitalas sudaromas pagal akcinės

bendrovės nuostatus. Steigėjo asmeniniams kreditoriams apsaugoti, akcijos išleidžiamos tik po 2 metų. Jos pažymimos tik „Akcijų Knygoj“. Bendrovės statute turi būti nurodyta, kaip bus dalomas pelnas.

4. Akc. b-vėj balsų skaičius nepareina nuo turimų akcijų skaičiaus. Bendrovės statute gali būti pažymėtas vardinių akcijų turėtojų balsų įgijimo būdas. Jų balsai gali ilgainiui padidėti trims balsais, atsižvelgiant į laiką, kurį jie savo akcijas turi. Bebalsių akcijų gali būti iki pusės akcinio kapitalo sumos. Akcininkai, neturį balsavimo teisės, gali dalyvauti visuotiniuose susirinkimuose tik patariamuoju balsu. Kreditorinės akcijos, duodančios teisę tik bendrovės pelnui, projekto nenumatytos.

Akcininkas, kuris pasinaudojęs savo įtaka, paveikė valdančio komiteto narį atlikti kenksmingus bendrovei veiksmus arba išgavo savo naudai visuotinio susirinkimo nutarimą, atsako prieš bendrovę, kaip solidarus skolininkas, nepakenkiant trečiųjų asmenų teisėms. Pamestoms ar pavogtoms pareikštinėms akcijoms taikomas amortizacijos procesas.

5. Akc. bendrovės organai yra šie: vykdomasis komitetas (comitato esecutivo) ir taryba (consiglio). Vykdomojo komiteto ir tarybos nariai turi būti išrinkti absoliutine visuotinio susirinkmo balsų dauguma. Vyk. komitetą sudaro 1—3 asmens, bet bendrovėj, su kapitalu, didesniu kaip 20.000.000 lirų, — 5 asmens. Komitetas visus klausimus sprendžia balsų dauguma. Nuomonių skirtumus tarp komiteto pirmininko ir kitų narių sprendžia taryba. Kas 4 mėnesius komitetas praneša tarybai apie įmonės padėtį. Komiteto nariai atsako solidariai už netinkamą bendrovės reikalų vedimą. Jų atsakomybės negali panaikinti ir taryba; jie atsako net ir tada, kai bendrovės-įmonės vedimas patikėtas trečiam asmeniui — specialiam vedėjui.

Bendrovės statutas nustato, kurie b-vės sandėriai reikalingi tarybos sutikimo. Taryba tvirtina b-vės balansą, pasiremdama komiteto pranešimu ir sąskaitybos revizoriaus daviniais. Komiteto siūlymu, taryba šaukia visuotinį akcininkų susirinkimą statute numatytiems atsitikimams - reikalams svarstyti. Savo pranešime apie balansą taryba turi atsižvelgti į nuomones akcininkų, atstovaujančių $^1/_{20}$ daliai kapitalo. Visuot. susirinkimui nutarus, taryba turi teisę kelti ieškinius prieš komiteto

narius. Tarybai, arba komitetui, arba akcininkams, turintiems $^1/_4$ dalį kapitalo, reikalaujant, turi būti sudarytas revizorių teismas. Revizija gali būti paskirta, jei tatai reikalauja bent $^1/_8$ d. kapitalo turintieji akcininkai, nurodę į bendrovės valdyme didelius neteisėtumus.

6. Visuotiniai narių susirinkimai šaukiami būtinai ten, kur yra b-vės būstinė. Visuot. susirinkimas šaukiamas, $^1/_5$ dalį kapitalo turintiems akcininkams (buvo $^1/_{10}$) reikalaujant. Teismui nutarus šaukti susirinkimą, jame pirmininkauja sąskaitybos revizorius. Akcininkams (su $^1/_5$ dalim kapitalo) reikalaujant, susirinkimas gali įtraukti į dienotvarkę naujus klausimus. Atstovauti visuot. susirinkime akcininkui reikia turėti rašytinį įgaliojimą. Parduoti, įkeisti ar išnuomoti pagrindinius b-vės įrengimus galima tik vis. susirinkimui nutarus. Statutą keisti galima, sutinkant pusei visų akcininkų, jei jie turi nemažiau kaip $^1/_3$ viso kapitalo. Klausimai dėl revizijos paskyrimo arba dėl ieškinių bei skundų kėlimo prieš komitetą arba tarybą gali būti sprendžiami, ir neįtraukus jų į dienotvarkę, jei tik to reikalauja $^1/_2$ kapitalo turintieji akcininkai.

7. Akc. bendrovė negali daugiau kaip pusę savo kapitalo sudėti į kitos b-vės akcijas. Objektas įmonės tos bendrovės, kurios akcijos įgijamos, turi turėti ryšį su akcijas įgijančios b-vės įmonės objektu. Balanse turi būti pažymėta pozicija apie dalyvavimą kitoj bendrovėj, o jei dalyvaujama keliose bendrovėse, tai gautas iš kiekvienos jų pelnas.

8. Balansą liečiantieji nuostatai projekte sužymėti labai smulkiai. Nukrypimai nuo jų leidžiami tik ypatingais atvejais, ir tai sąskaitybos revizoriui prižiūrint. Yra grupė ypatingų reikalavimų, prie kurių priskiriami: reikalavimai prieš akcininkus dėl nevykdytų įmokėjmų, bankų reikalavimai, reikalavimai prieš klijentus, prieš koncernines b-ves, prieš valdančius organus. Skolų grupėj pažymėtinos yra ypač šios pozicijos: įkaitinės skolos, skolos koncernams, laidavimai ir žiro.

Projekte detaliai aptartos teisės, liečiančios nekilnojamąjį turtą, sandėlius, mašinas, žaliavą, pusiau fabrikatus, patentus, prekių ženklus ir koncesijas.

Žaliavos ir prekių įkainojimo pagrindan balansą sudarant dedama vidutinė jų kaina per paskutinius apyskaitinių metų tris mėnesius. Akcijos ir obligacijos žymimos paskutinių trijų

mėnesių biržos kurso vidurkiu. Patentai, prekių ženklai, autorinės teisės ir koncesijos vertinamos jų įgijimo kaina.

Apskritai, naujasis Italijos akcijų teisės reformos projektas yra parengtas pagal šių laikų socialinio ir ekonominio gyvenimo iškeltus reikalavimus ir įveda daug naujybių ne tik akcinių b-vių teisėje, bet ir bendroje prekybinėje teisėje.

Br. T. Dirmeikis.

Apžvalga

Vyriausiosios namų savininkų įkaitinių skolų grąžinimui reguliuoti komisijos nutarimai.

1. Iš Namų sav. skolų mok. palengv. įstatymo (V. Ž. 444 Nr.) 4 str. matyti, kad žinios apie tai, kiek turto savininkas yra įsiskolinęs, turi būti suteiktos namų savininkų skolų grąžinimui reguliuoti Komisijai, prieš jai svarstant skolininko prašymą iš esmės, būtent, kartu su skolai išdėstyti prašymu. Tokio nuostato, kad skolininkui - prašytojui būtų paskirtas atskiras terminas vekselinių ir kitų skolų sąrašui pristatyti, minėtame įstatyme nėra. **(1934. VII. 30 d. Nr. 1).**

2. Kaip matyti iš Namų sav. skolų mok. palengv. įstatymo 8, 9 ir 10 str. str., tik vienu atsitikimu įvykusios varžytynės panaikinamos (10 str.), visais kitais — jos sustabdomos, išdėsčius skolų grąžinimą. Bet kaip galėtų Komisija ligi varžytynių sustabdymo nutarti išdėstyti skolas, jei 9 str. nuostatu prašymas išdėstyti skolų grąžinimą gali būti paduotas ligi varžytynių pradžios. Aišku, įstatymas suteikė Komisijai teisę sustabdyti varžytynes ir prieš padarius nutarimą apie skolų išdėstymą, nes ir 8 str. numatytos 5 dienos prieš varžytynių dieną yra per trumpas laikas Komisijai susirinkti, padaryti įkainojimą, išklausyti be skolininko ir kreditoriaus, kurių reikalai taip pat turi būti apsaugoti (4 str.), ypač, jei įkeistas turtas yra ne tame mieste, kur yra Komisijos būstinė.

Šis įstatymas liečia tik miestų ir miestelių gyvenamuosius namus, bet ne visą nekilnojamąjį miestų turtą (kaip fabrikus, dirbtuves, sandėlių patalpas, neužstatytus sklypus ir t.t.). **(1934. VIII. 17/18 d. Nr. 2).**

3. Vyr. Komisija mano, kad Apskričių Komisijos turi prisilaikyti bent pagrindinio skundų ir ginčų svarstymo principo, išdėstyto Civ. Teis. Įst. 966 str., t. y. turi pranešti šalims posėdžio dieną, nes kitaip Komisijos negalės išpildyti 4 § reikalavimo — atsižvelgti į kreditorių reikalus. Kadangi šis įstatymas taikytinas tik įkaitinėms skoloms (1 str.), tai posėdžio dieną praneština be prašytojo tik įkaitiniams kreditoriams.

Komisija turtą įkainojo; be to, toks įkainojimas net nebuvo būtinas, nes turtas jau buvo parduodamas iš varžytynių pagal vidutinę rinkos kainą (Vyr. Žin. 408 Nr.). Jei įstatymas (V. Ž. 444 Nr.) kiekvienu atveju laikytų įkainojimą būtiną, tai neįpareigotų prašytoją pildyti 11 str. 3 p. reikalavimą. **(1934. VIII. 17 d. Nr. 4).**

4. Prašytojo lentpiūvės bei malūno rajone esantieji mediniai gyvenamieji namai yra tik priklausinys tos pramonės įmonės, tarnaująs tos įmonės reikalams; tad prašytojui, kaipo pramonės įmonės savininkui, Namų sav-kų mok. palengv. įstatymas netaikytinas. **(1934. IX. 5 d. Nr. 6).**

5. Apskrities Komisija skolininko, negyvenamojo namo savininko, prašymą išdėstyti jo įkaitinės skolos sumokėjimą atmetė teisėtai. **(1934. X. 10 d. Nr. 8).**

6. Skolininkės įgaliotinio samprotavimas, esą sustabdytos varžytynės pagal Namų sav. skolų mok. palengv. įst. 8, 9 ir 11 str. tegali būti skiriamos, tik Komisijai apie tai nutarus, nepagrįstas, nes nurodytuose šio įstatymo straipsniuose nieko apie tai nekalbama. Šioj byloj varžytynės buvo sustabdytos ne iki galutinio bylos išsprendimo, bet tik todėl, kad iki varžytynių nebuvo laiko prašymui įkait. skolą išdėstyti išžiūrėti. Iš minėto įstatymo 8 ir 9 str. str. prasmės darytina išvada, jog, neišdėsčius skolų grąžinimo, nėra pagrindo paskelbtas varžytynes sustabdyti; varžytynių sustabdymą įstatymas numato tuo atveju, kai prašymas skolą išdėstyti jau patenkintas. Šioj byloj prašymas įkait. skolą išdėstyti Apskrities Komisijos 1934. X. 30 d. nutarimu liko atmestas; tad tos pat Komisijos 1934. XI. 12 d. nutarimo padaryta išvada, kad skolininkės prašymas sustabdyti skirtas 1934. XI. 20 dieną varžytynes yra atmestinas, atitinka minėto įstatymo prasmę. Nepagrįstas taip pat skolininkės įgaliotinio samprotavimas, esą varžytynės turi būti sustabdytos ir dėl to, kad Apskrities Komisijos 1934. X. 30 d. nutarimas dar neįsiteisėjęs, — nes tame įstatyme nepasakyta, kad varžytynės negali būti skiriamos, kol skolos išdėstymo klausimas galutinai nėra išspręstas. **(1934. XI. 16 d. Nr. 26.).**

7. Pripažinimas kreditoriui nuosavybės teisės parduodamajam iš varžytynių turtui, kai antros varžytynės neįvyko, nepriklauso Komisijų kompetencijai. **(1934. XI. 28 d. Nr. 28).**

8. Pagal įstatymo 4 str. įkainojamas tik įkeistasis turtas. **(1934. XII. 5 d. Nr. 22).**

9. Įkeitimo akte, sudarytame 1933. X. 13 d., nurodyta, kad įkeičiamasis turtas niekam neįkeistas, neišnuomotas, neįskolintas, nėra jam uždėta draudimų nei suvaržymų; todėl, jei tas turtas anksčiau ir buvo įkeistas, tai dėl ankstesniojo to turto įkeitimo buvę tarp šalių juridiniai santykiai prieš sudarant 1933. X. 13 d. įkeitimo aktą jau buvo likviduoti. 1933. X. 13 d. tą patį turtą iš naujo įkeičiant, dėl šio įkeitimo tarp šalių susidarė jau nauji juridiniai santykiai, vadinasi, nauja įkait. skola, kurios, kaipo padarytos po 1933. I. 1 d., grąžinimas Namų sav-kų skolų mok. palengv. įstatymu negali būti išdėstytas. **(1934. XII. 6 d. Nr. 27).**

10. Skunde nurodytas priekaištas dėl neatidėjimo bylos įrodymams apie prašytojos įsiskolinimo dydį patiekti nesvarstytinas, nes tam pačiam skunde ir Vyr. Komisijos posėdy kreditoriaus įgaliotinis skolos išdėstymui neprieštaravo. **(1935. I. 16 d. Nr. 7).**

11. Įkaito laikytojams, perėmus įkeistąjį turtą valdyti (iki varžytynių), įkait. skolos palūkanos nuo turto perėmimo dienos prie prašytojo įsiskolinimo sumos neturi būti priskaitomos. **(1935. II. 6/13 d. Nr. 18).**

12. Nors prašytojos įsiskolinimas ir viršija įstatymo nustatytą normą, tačiau, turėdama galvoj, jog kreditoriaus įgaliotinis sutiko, kad įkait. skolos grąžinimas būtų išdėstytas, Vyr. Komisija tos skolos grąžinimą randa galimu išdėstyti kreditoriaus įgaliotinio nurodytomis sąlygomis. **(1935. II. 13 d. Nr. 9).**

13. Namų sav-kų mok. palengv. įstatymas nenumato, kad Komisija, neišsprendusi prašymo išdėstyti įkait. skolą, galėtų nustatyti mokėjimą tų skolų, kurios negali būti minėtu įstatymu reguliuojamos, ir įpareigoti skolininką apdrausti įkeistąjį turtą (pristatyti trobų draudimo polisą). **(1935. II. 20 d. Nr. 11).**

14. Vekselinės skolos pagal Namų sav-kų skolų mok. palengv. įstatymą iš viso negali būti išdėstomos. **(1935. II. 20 d. Nr. 20).**

15. Įkainodama turtą pati, be ekspertų, Apskrities Komisija nepažeidė įstatymo 4 ir 7 str. str., kurie neįpareigoja Komisijos būtinai kviesti ekspertus. **(1935. III. 13 d. Nr. 14).**

16. Įstatymas nenumato sulyginimo skolininko aktyvo su pasyvu ir skolininko įkait. skolų išdėstymo klausimo sprendimo pareinamai nuo gauto iš to sulyginimo balanso. Į skolininko aktyvą atsižvelgiama tik, įsiskolinimui neviršijant 90% įkeistojo turto vertės, jo mokamajam pajėgumui nustatyti. Skolininko nurodymas, kad jis turįs be įkeistojo dar ir kitą turtą, iš kurio pajamų galinti būti padengta dalis jo nurodytų skolų, negali būti imamas dėmesin, nes as-

meninių, ne daiktiniai apsunkinančių tą ar kitą turtą skolų ieškojimas visuomet gali būti nukreiptas į įkeistąjį turtą. Tad sprendžiant prašymą įkait. skolą išdėstyti, reikia turėti galvoj ne tik apsunkinančias įkeistąjį turtą skolas, bet visas skolininko skolas; tatai matyti ir iš įstatymo 4, 11 ir 17 str. str. prasmės. **(1935. V. 1/15 d. Nr. 25).**

17. Namų sav-kų skolų mok. palengv. įstatymo pakeitimas (Vyr. Žin. 475 Nr.), numatęs įsiskolinusiems namų savininkams iki 1933 metų padarytoms įkaitinėms skoloms išsimokėti didesnius palengvinimus, buvo paskelbtas ir įsiteisėjo bylai beeinant; todėl, sprendžiant sąryšy su šalių skundais prieš Apskrities Komisijos nutarimą šią bylą, taikytinas dabar šis įstatymo pakeitimas. Naujos bylos aplinkybės čia nėra būtinos; svarbu tik, kad prašytojas atitiktų to įstatymo 4 str. pakeitime nustatytas sąlygas ir būtų skolos išdėstymo reikalingas.

Kaip matyti iš įkeitimo akto, nekilnojamasis turtas įkeistas skolai drauge su procentais apdrausti; tad procentai taip pat sudaro įkaitinę skolą ir todėl jų mokėjimas gali būti išdėstytas lygiai taip, kaip ir pagrindinės įkaitinės skolos. **(1935. V. 8 d. Nr. 23).**

18. Skolininkų neįrašymas skolų sąrašan 1.000 litų vekselinės skolos (kurios sumą skolininkai ginčija), šiuo atveju neturi reikšmės prašymo skolą išdėstyti likimui, nes ir priskaičius visą tą sumą prie bendros skolų sąraše nurodytos sumos, skolininkų įsiskolinimas vis dėlto nesiekia įstatymo nustatytos normos. Žinių apie skolininko pajamas įstatymas neįpareigoja pristatyti. Kai dėl kreditorės įgaliotinio prašymo pagal Namų sav. skolų mok. palengv. įstatymo 14 str. panaikinti Apskrities Komisijos apskųstąjį nutarimą, tai, kadangi Vyr. Komisijos posėdy kreditorės įgaliotinis palaikė taip pat ir skundą prieš Apskrities Komisijos nutarimą, tad skolininkų skolos išdėstymo klausimą tuo pačiu jis laikė galutinai neišspręstą, o todėl minėtas kreditorės įgaliotinio prašymas panaikinti Apskrities Komisijos nutarimą, kaipo priešlaikinis, atmestinas. **(1935. V. 22 d. Nr. 1).**

19. Pagal įstatymo 4 str., Komisija gali nustatyti %% didumą, skolos grąžinimo ir %% mokėjimo terminus; vadinasi, Komisija gali spręsti ir vien tik įkaitinės skolos palūkanų sumažinimo bei išdėstymo klausimą. **(1935. V. 22 d. Nr. 28).**

20. Kadangi kreditorės įgaliotinis Vyr. Komisijos posėdy skolos išdėstymui neprieštaravo, todėl nesvarstytinas kreditorės skunde nurodymas, jog ta skola esanti nedėstytina. **(1935. V. 29 d. Nr. 30).**

21. Prašytojo įgaliotinio nurodymas, jog vekselinės skolos liečia visai kitą (ne įkeistąjį) turtą, būtent lentpiūvę, ir todėl neturinčios būti čia priskaitomos, nepagrįstas, nes nors tos skolos iš tikrųjų būtų padarytos tik lentpiūvės reikalams, vis dėlto jos turi būti prie bendros įsiskolinimo sumos priskaitytos jau vien dėl to, kad kiekvienas jų ieškojimas gali būti nukreiptas ir į įkeistąjį turtą. **(1935. V. 29 d. — VI. 5 d. Nr. 19).**

22. Prašymo panaikinti pagal Namų sav. skolų mok. palengv. įstatymo 14 str. Vyriausiosios Komisijos nutarimą Apskrities Komisija teisėtai nesvarstė, nes, kaip matyti iš to įstatymo 14 str., Komisija dėl skolos nemokėjimo, kreditoriaus prašoma, gali panaikinti tik savo nutarimą, gi šioj byloj įkait. skolos grąžinimą buvo išdėsčiusi Vyriausioji Komisija. (Apskrities Komisija prašymą skolą išdėstyti buvo atmetusi). **(1935. VI. 5 d. Nr. 32).**

23. Pagal įstatymo 13 str. turtui skolininko, kurio skolos grąžinimas Komisijos nutarimu išdėstytas, Civ. Teis. Įst. 1129 str. netaikomas. Tad, jeigu įkeistąjį turtą valdė įkaito laikytojas, skolininkė, įkait. skolos grąžinimą jai išdėsčius, galėjo pasirūpinti, kad tas turtas būtų grąžintas jai valdyti. Įkeistojo turto valdymo perdavimo reikalai Komisijos kompetencijai nepriklauso, dėl ko Komisijos nutarime apie įkeistojo turto perdavimą ir negalėjo būti nieko pažymėta. **(1935. VI. 5 d. Nr. 37).**

24. Apskrities Komisija skolininkų prašymą pakeisti įkait. skolos mokėjimo tvarką, sumažinant skolos mokėjimo sumas, atmetė tuo samprotavimu, kad skolininkų turto sudėty jokių pasikeitimų neįvyko ir dėl to įstatymo 12 str. netaikytinas. Su šiuo samprotavimu Vyr. Komisija sutinka, nes skolininkai nepatiekė rimtų įrodymų, kad skolai mokėti sąlygos nuo padavimo jų tuo pat reikalu 1935. I. 23 d. prašymo (kuris liko iš dalies patenkintas) iš tikrųjų būtų žymiai pakitėjusios. Tačiau, atsižvelgdama į skolininkų mokamąjį pajėgumą, kreditorių reikalus, į įkaitinės skolos sumą ir į tai, kad skolininkų bendras įsiskolinimas viršija 50% įkeistojo turto vertės, Vyr. Komisija, skolininkams prašant, randa galimu šioje byloje pritaikyti minėto įstatymo pakeitimą (Vyr. Žin. 475 Nr.). Kreditorių įgaliotinio prašymą panaikinti įstatymo 14 str. ankstyvesnįjį Vyr. Komisijos nutarimą šiuo metu nėra reikalo tenkinti, nes padarius naują, pagal įstatymo pakeitimą, įkait. skolos išdėstymą, prašymas panaikinti ankstyvesnis Vyr. Komisijos nutarimas tuo pačiu nustos galios. **(1935. VI. 5/12 d. Nr. 33).**

25. Vyr. Komisija randa, kad skolininkų prašymas pakeisti (Vyr. Komisijos nustatytus) skolos mokėjimo terminus dėl pasikeitusių aplinkybių (įstat. 12 str.) nepagrįstas, nes jie nepatiekė rimtų įrodymų, kad skolai mokėti sąlygos būtų pasikeitusios. Tačiau, turėdama galvoj Namų sav. skolų mok. palengv. įstatymo pakeitimą (Vyr. Žin. 475 Nr.), Vyr. Komisija skolininkų prašymą išdėstyti jų įkait. skolos grąžinimą pagal minėto įstatymo pakeitimą iki 1947 metų ir sumažinti palūkanas randa galimu iš dalies patenkinti. **(1935. VI. 25 d. Nr. 35).**

26. Namų sav-kų skolų mok. palengv. įstatymo 1 str. nurodytiems namų savininkams, jų iki 1935. I. 1 d. padarytoms įkaitinėms skoloms išsimokėti, to įstatymo 4 ir 5 str. str. pakeitimu (Vyr. Žin. 475 Nr.) numatyta didesni palengvinimai; tad šis įstatymo pakeitimas, nesant jame priešingo nuostato, taikytinas visiems minėtiems namų savininkams, kurių įsiskolinimas neviršija šio įstatymo 4 str. pakeitime nustatytos normos, kad jie ir būtų anksčiau skolos išdėstymo reikalu į Komisijas kreipęsi ir jų prašymai ligi įstatymo pakeitimo jau būtų išspręsti. Todėl prašymas įkait. skolą išdėstyti, kuris anksčiau liko atmestas, dėl to, kad prašytojo įsiskolinimas viršijo 75% įkeistojo turto vertės, dabar, pagal įstatymo pakeitimą, kuriuo leidžiama didesnis prašytojo įsiskolinimas, yra tenkintinas. Kreditorių įgaliotinio nurodymas, jog skolininko prašymas, nesant įstatymo 12 str. numatytų sąlygų, negalėjęs būti svarstomas, nepagrįstas, nes skolininko prašymas (taip pat ir Apskrities Komisijos nutarime) pasiremta ne minėto įstatymo 12 str., o to įstatymo pakeitimu. **(1935. IX. 3 d. Nr. 39).**

27. Apskrities Komisija rado, kad prašytojo įsiskolinimas viršija įstatymo nustatytą įsiskolinimo normą. Vyr. Komisijos posėdy skolininko (prašytojo) įgaliotinis, patiekdamas eilę pakvitavimų, dalies skolų sumokėjimui įrodyti, tvirtino, kad įsiskolinimas nesiekia įstatymo nustatytos normos. Vyriausioji Komisija, išžiūrėjusi bylą, randa, kad, — nesant byloje, be skolininko patiektųjų, priešingų tikrų žinių apie skolininko įsiskolinimo dydį, ir turint galvoj įstatymo 17 str. numatytą skolininko atsakomybę, skolos išdėstymo atveju, už netikrų žinių apie savo įsiskolinimą suteikimą, — tenka vadovautis skolininko suteiktomis apie savo skolas žiniomis, dėl kurių kreditorė ginčo nekėlė. **(1935. IX. 3 d. Nr. 41).**

28. Vyriausioji Komisija, išžiūrėjusi bylą, prieina išvadą, kad prašytojų 20.000 litų įkait. skolos grąžinimo išdėstymas jų kredi-

toriui būtų skriaudingas, nes kreditorius, kaip iš bylos matyti, tokią pat (20.000 litų) sumą pats yra skolingas kitam asmeniui, ir tos skolos sumokėjimo terminas jau yra suėjęs, o be to, turi kitų skolų, būtent, Žemės Bankui, nemokėtų žemės mokesčių. Todėl, sutikdama su Apskrities Komisijos nutarimo motyvais, Vyriausioji Komisija, turėdama galvoj Namų sav-kų skolų mok. palengv. įstatymo 4 str. reikalavimą atsižvelgti ir į kreditoriaus reikalus, skolininkų prašymą įkait. skolą išdėstyti ir jųjų skundą prieš Apskrities Komisijos nutarimą neranda galimu patenkinti. **(1935. IX. 14 d. Nr. 26).**

29. Apskrities Komisija, remdamasi Namų sav-kų skolų mok. palengv. įstatymu, išdėstė grąžinimą skolos pagal užstato aktą ir visos eilės kitiems kreditoriams vekselinių skolų, kurių grąžinimas, kaip teisingai vieno vekselinių kreditorių įgaliotinis skunde prieš Apskrities Komisijos nutarimą nurodo, minėtu įstatymu negali būti išdėstytas. Todėl Apskrities Komisijos nutarimas, kiek jis liečia pasiskundusį kreditorių, turi būti panaikintas. Likusioje dalyje, kitiems kreditoriams nesiskundžiant, nutarimas lieka galioje. **(1935. IX. 14 d. Nr. 62).**

30. Apskrities Komisija, kreditoriaus prašoma, 1935. VI. 8 d. nutarimu pagal įstatymo 14 str. panaikino ankstyvesniuoju savo nutarimu nustatytąjį skolos išdėstymą. Skunde prieš Apskrities Komisijos 1935. VI. 8 d. nutarimą skolininkas nurodo, kad skolos nustatytąja tvarka reguliariai mokėti nepajėgiąs dėl savo materialinės būklės; todėl prašo skundžiamąjį nutarimą panaikinti ir leisti skolą mokėti mažesnėmis ratomis.

Vyriausioji Komisija, išžiūrėjusi bylą, randa, kad skolininko skundas atmestinas, nes skunde jis pats prisipažįsta, kad skolos ratos Komisijos nustatytu terminu nesumokėjo. Jei skolai mokėti sąlygos tikrai pasikeitė skolininko nenaudai, tai jis savo laiku, prieš sueinant skolos ratai mokėti terminui, galėjo prašyti Apskrities Komisiją dėl pakitėjusių sąlygų pakeisti skolos mokėjimo tvarką, o to nepadaręs, jis negali dabar materialinės būklės pablogėjimu pateisinti nemokėjimą skolos nustatytąja tvarka. **(1935. IX. IX. 25 d. Nr. 63).**

31. Skundėjos priekaištas, jog palūkanas Apskrities Komisija neteisėtai sumažino iki $1\frac{1}{2}\%$ metams, yra rimtas, nes įstatyme nėra pasakyta, kad palūkanos galėtų būti mažinamos iki $1\frac{1}{2}\%$; iš įstatymo pakeitimo 4 ir 5 straipsnių suderinimo, kiek tuose straipsniuose kalbama apie palūkanų normų nustatymą, tenka daryti išvadą, kad įstatymas teleidžia palūkanas mažinti iki $4\frac{1}{2}\%$ metams. **(1935. XI. 13 d. Nr. 52).**

Tarptautinio Baudžiamojo ir Penitenciarinio Kongreso, įvykusio 1935 m. rugpiūčio mėn. Berlyne, priimtos rezoliucijos:

Pirmoji sekcija (Įstatymų leidimas).

I. Teisėjo kompetencija bausmių vykdyme.*

1. Sėkmingesniam visuomenės nuo nusikaltimų apsigynimui geistina svarbesnius kalėjimo bausmės vykdymo klausimus perduoti spręsti teisėjui arba prokurorui arba mišrai komisijai, kurioj pirmininkautų teisėjas arba prokuroras.

2. Pageidaujama sudaryti tokios organizacinės formos, kurios įgalintų praplėsti teisėjo arba prokuroro veikimo galią. Šis praplėtimas turėtų paliesti lygtinai nuteistuosius, priežiūros priemonių parinkimą ir jų kontrolę.

3. Geistinas baudžiamųjų teismų teisėjų ir prokurorų specializavimasis. Kad būtų pakeltas baudžiamųjų teisėjų ir prokurorų susidomėjimas kriminologiniais ir bausmės vykdymo klausimais, pageidaujama leisti jiems lankyti bausmės vykdymo įstaigas, ir, šių studijų metu, kiek tat galima, duoti jiems ten užsiėmimų.

II. Kokios priemonės rekomenduotinos vadinamosioms „didžiulėms byloms" (procès monstres) sutrumpinti?

Esminė bausmės veikimo premisa yra greitas baudžiamosios teisenos atlikimas. Todėl iš baudžiamosios teisenos turi būti išmesta visa tai, kas teisybės suradimui neturi reikšmės (svarbos).

Klausimas, kaip tą tikslą pasiekti, gali būti svarstomas tik tokiu priemonių atžvilgiu, kurios, respektuojant gynimo teisės, tinka bendrai baudžiamajai teisenai pagreitinti. Negali būti pateisintas baudžiamosios teisenos sudarymas pagal numatomą bylos dydį.

Baudžiamųjų bylų teisenai sutrumpinti Kongresas siūlo šias priemones:

1. Kad būtų išvengta perdidelio skaičiaus kalt. punktų, reikia, kiek galima, atmesti tuos kaltinimus, kurie neturi galutiniam bylos sprendimui reikšmės.

Valstybės, kurios laikosi legaliteto principo (privalomas kaltinimas), turi šį principą sušvelninti, kad įgalintų prokuratūrą nustatyti proceso dalykus.

---

*) Žiūr. „Teisės" Nr. 28, pusl. 323.

2. Valstybėse, kurių įstatymai neleidžia teisėjui atmesti nereikšmingus teisybės suradimui įrodymus, šioji teisė turi būti teisėjui suteikta.

3. Nei vienas kaltinamasis neturi teisės turėti daugiau, kaip du gynėju.

4. Teisėjui bylos sprendimo metu turi būti suteikta teisė trumpinti (aprėžti) prokuroro ir gynėjo kalbas.

5. Atskiri teismo veiksmai neturi būti skundžiami atskirai, o tik kartu su teismo sprendimu.

III. Naujo baudž. įst. įtaka anksčiau paskirtoms bausmėms.

1. Baudžiamojo įstatymo sušvelninimas turi būti taikomas vykdytiniams sprendimams ne tik tada, kada baudžiamasis pagal seno įstatymo veiksmas naujo įstatymo lieka visai nebaudžiamas, bet ir tada, kada bausmė arba bausmės rūšis žymiai sumažinta.

2. Naujas įstatymas turi nustatyti, kurio sušvelninimo pakanka, kad būtų priimtas dėmesin. Laikomi pakankami, pav., šie atsitikimai: mirties arba sunk. darbų kalėjimo iki gyvos galvos bausmės pakeitimas kuria kita bausme; penkerių ar daugiau metų kalėjimo bausmės pakeitimas bausme iki vienerių metų kalėjimo; aukščiausio bausmės laipsnio sumažinimas žemiau, kaip paskirtoji bausmė ir t.t.

3. Pilietinių teisių atėmimas ir kiti padarytojo sprendimo numatyti teisiški nuteisimo padariniai atkrinta, lygiai kaip ir bausmės padidinimas, jeigu tat naujo įstatymo nėra numatyta.

4. Aukščiau išdėstyti nuostatai neturi būti taikomi nuteistiesiems laikinaisiais įstatymais.

5. Sušvelninimas įgyja galios, tik, bylą nuteistojo prašymu ar prokuroro pasiūlymu atnaujinus.

Antroji sekcija (Administracija).

I. Ar vykdant bausmes, vartojami metodai, turį tikslo nusikaltėlius auklėti ir pataisyti, gali duoti numatytus padarinius, ir, aplamai, ar tokios tendencijos naudingos?

1. Visuomenės interesai baudžiamoje teisėje turi būti pirmoje vietoje.

2. Visuomenės interesams turi didelės reikšmės ne tik nusikaltėlio nubaudimas, kuris siekia bendrąjį įspėjimą, bet ir specialinį įspėjimą siekiąs nusikaltėlio kalėjiminis auklėjimas.

3. Platus humanizacijos priemonių, įvairių lengvatų ir progresyvinės sistemos taikymas gali iki tam tikro laipsnio turėti geros įtakos ramiam bausmės vykdymui, bet šios priemonės visai negali būti ar gali būti tik labai mažai taikomos kalinių auklėjimui.

4. Bausmės pagrindan negali būti dedamas visų kalinių pataisomojo auklėjimo reikalavimas.

Tik tam tikram apręžtam kalinių skaičiui pataisomasis auklėjimas yra naudinga bausmės vykdymo priemonė.

5. Kalinių parinkimas pataisomam auklėjimui turi būti daromas, vadovaujantis moksliškais ir praktiškais dėsniais; čia reikia turėti galvoje tiek auklėjimo tikslą, tiek ir pačią galimybę išauklėti.

6. Nereikia atimti iš pataisomojo auklėjimo bausmės pobūdį, o reikia, kiek galima, bausmės vykdymą sušvelninti ir plačiai taikyti visas lengvatas, kurios yra galimos progresyvinės sistemos ribose ir gali būti auklėjimui naudingos. Bausmė ir baudžiamasis auklėjimas turi būti derinami.

7. Vykdant taisomąsias bausmes, reikia laikytis specializacijos principo.

Šiai rezoliucijai ne visi kongreso dalyviai pritarė, ypač jos 4 ir 5 punktams, t. y., skirstymui kalinių į pataisomuosius ir nepataisomuosius. — Todėl kongresas negalėjo prieiti šiuo klausimu vieningos nuomonės, ir klausimą teko atidėti kitam kongresui.

II. Kokia yra krizės metu pramonės ir žemės ūkio nedarbo įtaka kalinio darbui?

Nedarbas laisvajame ūkyje krizės metu veikia labai nepalankiai darbo sąlygas bausmės vykdymo įstaigose — mažiau žemės ūkio, daugiau pramonės srityje. Kadangi kalinių darbas sudaro svarbiausią bausmės vykdymo priemonę, o kalinių palikimas be užsiėmimo labai neigiamai veikia jų būdą ir nusistatymą, tai būtinai reikia parūpinti kaliniams pakankamai darbo.

Todėl siūloma:

1. Apsaugoti kalinių darbą įstatymais, įpareigojant atskiras valstybines įstaigas tam tikrus valstybės darbus, pav., senos medžiagos sunaudojimo srityje, atlikti kalinių pagalba, o taip pat ir tam tikrą kiekį reikmenų, kiek jos yra ten gaunamos, imti iš bausmės vykdymo įstaigų.

2. Plačiau panaudoti kalinius viešiesiems darbams, ypatingai žemės ūkio srityje, kultyvuojant neapdirbtas žemes ir pan., tačiau šiuo atveju reikia atsižvelgti į laisvąjį darbą.

3. Pakeisti mašinų darbą rankų darbu, kiek tatai leidžia pačios įmonės ypatybės ir, kiek tat galima padaryti, nemažinant darbo produktingumo ir kalinių apmokėjimo.

4. Išimtiniais atsitikimais kaliniams sumažinti darbo valandas, kad darbas atitektų didesniam kalinių skaičiui.

Kalinių darbas pramonės srity reikia panaudoti, kiek galint, didesniame skaičiuje pramonės šakų, kad tokiu būdu būtų sumažinti konkurenciniai sunkumai.

Kur negalima aprūpinti kalinius darbu, reikia griebtis priemonių aprūpinti juos kitais fiziniais bei dvasiniais užsiėmimais; šiuo atveju patartina padidinti mokymo valandas, steigti atskirus apmokymo kursus, dažniau keisti skaitomąją medžiagą (knygas), prailginti pasivaikščiojimo laiką, daryti sporto mankštą ir pan.

Nustatant kalinių gyvenimo sąlygas, reikia atsižvelgti į laisvųjų gyventojų gyvenimo sąlygas. Todėl kalinių gyvenimas turi būti ko paprasčiausias; vienok turi būti žiūrima, kad nenukentėtų jų sveikata ir darbingumas.

III. Skirtumai bausmės ir apsaugojamųjų priemonių, susijusių su laisvės atėmimu. Progresyvinės sistemos klausimai.

1. Pagrindinis skirtumas tarp bausmės ir apsaugojamųjų priemonių, o ypač tarp kalėjimo bausmės ir apsaugojamųjų priemonių, susietų su laisvės atėmimu, glūdi jų pagrindinių idėjų skirtingume.

2. Šis pagrindinis skirtumas tiek turi būti vykdymo metu pravestas ir išreikštas, kiek tat būtų galima, nekliūdant saugumui, įvykdyti.

3. Todėl patariama apsaugojamąsias priemones vykdyti atskirtose nuo kalėjimo bei bausmės vykdymo įstaigų patalpose.

4. Internuotųjų asmenų režimas turi žymiai skirtis nuo režimo, nustatyto sunkiau nubaustiesiems kaliniams.

5. Tarp kitko skirtumai gali pasireikšti drabužiuose, uždarbio dydyj (premijose), skaitomųjų knygų parinkime ir pan.

Atsižvelgiant į internuotųjų įvairumą, nėra galima nustatyti šiam režimui bendrų privalomų dėsnių.

Iki šiol gautas prityrimas dar neleidžia atsakyti į klausimą, ar vykdant apsaugojamąsias priemones taikytina yra progresyvinė sistema.

Trečioji sekcija (Nusikaltimų įspėjimas, prevencija).

I. Kuriais atvejais ir kuriomis taisyklėmis moderniškoje baudžiamoje sistemoje taikytina sterilizacija — kastracija, vasektomijos ar salpingektomijos pavidalu?

1. Įstatymų nuostatais sterilizacijos ir kastracijos sąvokos turi būti aiškiai apibrėžtos, nes šių operacijų esmė, būdas ir veikimas yra skirtingi.

2. Teigiami preventyviniai - terapiniai kastracijos rezultatai seksualinių nukrypimų su patraukimu prie kriminalinių veiksmų atvejais turi paskatinti visas valstybes pakeisti savo įstatymus tąja prasme, kad šios operacijos, atitinkamam asmeniui reikalaujant arba jam sutinkant, būtų daromos tikslu paliuosuoti jį nuo nenormalaus lytinio patraukimo, galinčio būti seksualinio nusikaltimo akstinu.

3. Tą pat galima pasakyti ir dėl sterilizacijos, daromos, operuojamam asmeniui sutinkant, sveikatingumo ar eugeniškais sumetimais.

4. Priverstinė kastracija gali būti prilyginta kitoms, veikiančių įstatymų numatytoms apsaugojamoms priemonėms.

Priverstinė sterilizacija eugeniškais sumetimais yra patartina preventyvinė priemonė, nes ji ateityj sumažintų skaičių defektyvinių (nenormalių individų) žmonių, iš kurių dauguma nusikaltėlių kyla.

5. Sterilizacija sveikatingumo ir eugeniškais sumetimais bei kastracija pavojingų ir pakartototinių seksualinių nusikaltėlių, kaip apsaugojamosios priemonės, yra tikslios tik tada, kai jos pateisinamos rimtomis garantijomis.

6. Nusikaltėlių sterilizacijai negali būti taikomi kiti principai, negu šiaip asmenims, kuriems sterilizacija daroma sveikatingumo ar eugeniškais sumetimais.

7. Atskirų valstybių įstatymai turės visais atžvilgiais garantuoti, kad priverstinė kastracija bei sterilizacija galės būti daromos tik su didžiausiu atsargumu ir nustatyta tvarka (procedūra), kuria kiekvienas atsitikimas turės būti juristų ir medikų kolegijos sprendžiamas.

II. Ar tikslinga būtų baudž. įst. uždrausti verstis savo profesija asmenims, kurie bus nubausti už nusik. darbus, susijusius su jų profesija?

1. Jeigu yra ryšys tarp nusikaltėlio nusižengimo ir nusikaltėlio profesijos ar verslo, teismas, kuris bylą sprendžia, gali uždrausti nusikaltėliui verstis savo profesija ar verslu.

2. Šis uždraudimas turi turėti tokias sąlygas:

a) nusikalstamasis darbas turi būti padarytas, naudojant piktam savo profesiją ar verslą arba įžūliai peržengiant su ta profesija ar verslu susietas pareigas;

b) turi būti padarytas sunkusis nusikaltimas;

c) uždrausti verstis profesija reikia tam, kad visuomenė būtų apsaugota nuo tolesnių pavojų.

3. Uždraudimo padarinys turi būti toks, kad nuteistasis negalėtų savo profesija bei verslu naudotis nei pats, nei per ką kitą. Jis taip pat negali pavesti kitam asmeniui šiąja profesija ar verslu užsiimti pagal jo nurodymus.

4. Uždraudimas turi būti laikinis: jis neturi prašokti penkerių metų ir būti trumpesnis, kaip vieneri metai.

5. Savo juridine esme uždraudimas yra apsaugojamoji priemonė.

6. Uždraudimo nesilaikymas yra atskiras nusikaltimas, už kurį turi būti skiriamas kalėjimas, areštas arba piniginė bauda. Be to, turi būti taip sutvarkyta, kad policija galėtų griežtai kontroliuoti, ar laikomasi uždraudimo.

III. Ar pageidautina paleistiems iš kalėjimų asmenims steigti prieglaudas ir kuri turi būti prieglaudų organizacija?

Iš kalėjimo paleistiesiems globa reikalinga jų rehabilitacijai.

Globa turi būti vykdoma, suteikiant jiems darbo.

Visų pirma reikia pasirūpinti gauti darbo paleistiesiems laisvoje darbo rinkoje.

Jeigu to negalima, reikia pasirūpinti, kad paleistieji, bent pataisomieji ir darbingieji, būtų priimti į darbo kolonijas ar prieglaudas, kurios šelpia benamius ir pagalbos reikalinguosius.

Atskiroms sąlygoms esant, ypač kada nėra pakankamo skaičiaus mišrų prieglaudų arba, kada turime reikalo su paleistaisiais, kuriuos nebūtų tikslinga dėti į mišras prieglaudas, patartina yra steigti paleistiesiems atskiras mažas prieglaudas.

Visais atvejais nėra jokio pagrindo abejoti dėl tolimesnių bandymų steigti paleistiesiems atskiras prieglaudas.

Ketvirta sekcija (Mažamečiai). Mažamečių teismų kompetencijos ribos.

Būtų pageidaujama suteikti mažamečių teismams galią imtis priemonių ne tik moraliai pakrikusių jaunuolių, bet ir tų, kuriems dar tik gresia moralinio pakrikimo pavojus, atžvilgiu.

Atskiros socialinės globos organizacijos kiekvienoje valstybėje turi šiuo reikalu bendradarbiauti su mažamečių teismais.

Pageidaujama duoti mažamečių teismams teisę atimti mažamečius iš netinkamų tėvų arba iš globėjų, nesugebančių tinkamai eiti savo pareigas.

II. Mažamečių nusikaltėlių kardomosios priemonės klausimai.

1. Reikia vengti mažamečių kardomojo sulaikymo, nebent tik tat būtų reikalinga tardymo tikslams. Šiaip, vaikas turi būti atiduotas tėvų ar globėjų priežiūrai.
2. Suimtas mažametis turi būti laikomas valstybinėj ar privačioj įstaigoj, kuri būtų pritaikyta nusikaltusiems ar apleistiems vaikams saugoti bei auklėti.
3. Šioji įstaiga turi būti aprūpinta reikalingomis priemonėmis bei aparatais ir tinkamu personalu, kad galima būtų tirti mažamečius fiziniu, socialiniu ir dvasiniu atžvilgiais.
4. Per visą įstaigoje buvimo laiką mažametis turi joje lankyti mokyklą ar amatų dirbtuvę.
5. Iš vietų, kur panašių įstaigų nėra, mažamečiai turi būti perkeliami į geriau sutvarkytas centralines įstaigas.
6. Jeigu tačiau panašių įstaigų vietoje nėra, o perkėlti mažamečius kitur negalima, tai juos galima laikyti kalėjime. Šiais atvejais mažamečiai turi būti dedami atskirose patalpose, kurios būtų visiškai izoliuotos nuo tų patalpų, kuriose yra jau nuteisti mažamečiai arba suaugę kaliniai. Be to, susiję su šiuo izoliavimu nesmagumai, turi būti, kiek galint, šalinami, tarp kitko, parūpinant mažamečiams tinkamą užsiėmimą.

III. Kuris yra geriausias būdas moralinei ir materialinei pagalbai teikti vaikams ir jaunuoliams, teismo nutarimu atiduotiems į mokyklas, ar kitas įstaigas, kai jie iš jų išeina, ir kieno ir kaip ši pagalba turi būti teikiama?

1. Šioji pagalba (patronažas) geriausiai atsiekiama, valdžios įstaigoms bendradarbiaujant su visuomeninėmis ir pradedant šį darbą, mažamečiui dar įstaigoje esant.
2. Visur, kur tat galima, šis patronažas turi būti vykdomas pačių įstaigos tarnautojų; priešingu atveju, turi būti įsteigta speciali oficialinė organizacija arba panaudota kuri jau esanti, jaunuomenei pagalbą teikianti, organizacija. Tos organizacijos turi naudotis visuomenės savanorių - darbininkų pagalba.

3. Bandomasis laikas yra būtinas. Būtų tikslu, taikyti pusiau uždaro laikymo sistemą, arba bandomąjį paleidimą, arba, atsižvelgiant į atskiro atsitikimo ypatybes, vienkart ir vieną ir kitą. Bandomąjį laiką reikia taip tvarkyti, kad kiekvienu momentu būtų galima jį nutraukti.

4. Patronažo bendradarbis turi būti daugiau globėjas, nekaip kad prižiūrėtojas; jis turi pats veikti, o ne laukti, kol bus patarimo klausiamas. Jis turi pats rūpintis savo globojamojo gyvenimu bei darbo sąlygomis. Jis taip pat turi turėti savo žinioje piniginių sumų, kad galėtų suteikti laikinę pagalbą.

5. Viešosios socialinės globos įstaigos turi būti ko plačiausiai panaudojamos.

Estijos Respublikos svarbiausieji valstybės valdymo įstatymai ir aktai už laiką nuo 1934 m. sausio 1 d. ligi 1935 m. rugsėjo 1 d.

1. Valstybiniai - teisinė padėtis ir valstybiniai teisiniai aktai.

Pagrindinio įstatymo pakeitimai, priimti 1933 m. spalių 14, 15 ir 16 d. tautos balsavimu ir pradėję veikti 1934 m. sausio 24 d., iš pagrindų pakeitė Estijos valstybinio aparato struktūrą ir aukščiausiųjų organų funkcionavimą. Pagal 1920 m. pagrindinį įstatymą Estija buvo grynai parlamentarinė respublika. Valstybės galvos ir ministerio pirmininko institutai buvo sujungti viename asmeny. Valstybės galva buvo politiniai atsakingas prieš parlamentą ir, pareiškus nepasitikėjimą, turėjo atsistatydinti. Nors per kelerius paskutinius metus ir buvo bandyta sustiprinti vyriausybės valdžią, bet tie bandymai neturėjo bent kiek žymesnių rezultatų. Pagrindinio įstatymo pakeitimai valstybės galvos (Riigivanem) institutą iškėlė į pirmą vietą. Valstybės galvos institutas pakeistame pagrindiniame įstatyme yra pagrįstas principu monokratiškos prezidialinės (prezidentinės) sistemos, koncentruojančios visų vyriausybės valdžią valstybės galvos rankose. Nors valstybės galva vykdo valdymą tik per respublikos vyriausybę, o šioji yra reikalinga parlamento pasitikėjimo, tačiau vyriausybė visų pirmą atsako prieš valstybės galvą ir yra reikalinga jo pasitikėjimo. Parlamentui pareiškus nepasitikėjimą vyriausybei, valstybės galva gali paskelbti naujojo parlamento rinkimus, palikdamas vyriausybę prie valdžios; jis gali skelbti naujus rinkimus ir kitais valstybiniais

sumetimais. Įstatymų leidimo organas yra parlamentas, susidedąs iš 50 narių. Tačiau valstybės galva turi teisę leisti dekretus, turinčius lygią su įstatymais galią; šioji jo teisė nėra aprėžta nei dekretų išleidimo laiko nei jų turinio atžvilgiu; išskiriami tik įstatymai apie pat valstybės galvos ir parlamento rinkimus. Ši valstybės galvos teisė apima ir biudžetą, nes pagal pagrindinį įstatymą biudžetas yra taip pat įstatymas; tokį jį laikė ir buv. parlamento praktika.

Vidujiniai politiniai įvykiai pereitų metų pradžioje kėlė pilietinio karo pavojų. Tatai privertė ministerį pirmininką K. Piatsą, kuris naujuoju pagrindiniu įstatymu ligi rinkimų eina valstybės galvos funkcijas, paskelbti 1934 m. kovo 12 dieną visoj šaly, iš pradžios pusei metų, karo padėtį. Šis nutarimas 1934 m. kovo 16 d. buvo parlamento patvirtintas. 1934 m. rugsėjo mėn. karo padėtis buvo pratęsta vienieriems metams ir 1935 m. rugsėjo 12 d. — dar vienieriems metams. Buvo sudarytas aukščiausios karo vadovybės institutas, ir į šią vietą liko pašauktas generolas J. Laidoneris, kuris ją buvo užėmęs per išsilaisvinimo karą. Vyriausiasis vadas pagal karo padėties įstatymą turi plačią valdžią vidaus politikos srity. Valstybės galvos 1934 m. lapkričio 21 d. nutarimu šią valdžią vykdyti yra iš dalies pavesta vidaus reikalų ministeriui.

Kadangi pagal pagrindinį įstatymą, esant karo padėčiai, galima aprėžti visas pagrindines piliečių teises, tai valstybės galva 1934 m. kovo 19 d. išleido dekretą, kuriuo paskelbtieji valstybės galvos ir parlamento rinkimai atidedami ligi pasibaigs karo padėtis.

Pagrindinis įstatymas yra pagrįstas permanentinė parlamentarinė sistema; todėl dabartinės parlamento sudėties galia tęsiasi toliau. Bet kadangi dabartinio parlamento normalinė kadencija naujojo pagrindinio įstatymo įvedamuoju įstatymu pasibaigė 1934 m. gegužės 3 d., tai jo teisinė padėtis nuo to laiko yra aprėžta, ir jis gali susirinkti tik valstybės galvai reikalaujant.

1934 m. balandžio 24 d. valstybės galva uždarė parlamento sesiją. Tų pačių metų rugsėjo 28 d. valstybės galva vėl sušaukė parlamentą, bet 1934 m. spalių 2 d. uždarė ir tą sesiją. Mat, pasireiškę parlamento susirinkime ginčai ir partinės politikos paaštrėjimas galėtų neigiamai veikti valstybės galvos ir vyriausybės pastangas atstatyti valstybėje normalų gyvenimą. Sąryšy su tuo buvo deklaruota, kad šios sudėties parlamentas nebebus daugiau sušauktas.

Parlamentas, kaip įstatymų leidimo organas, veikė ligi 1934 m. balandžio 24 d., išleidęs savo paskutinį įstatymą 1934 m. kovo 21 dieną. Po to laiko įstatymų leidimo funkcijas vykdo valstybės galva

dekretų teisės tvarka. Pirmuosius dekretus valstybės galva išleido 1934 m. kovo 19 d.

Parlamentas turi teisę panaikinti valstybės galvos išleistus dekretus. Šia teise dėl dekretų, išleistų ligi sesijos pabaigos, parlamentas nepasinaudojo, o vėliau jis jau neturėjo faktiško galimumo.

Valstybės galva pagrindinio įstatymo suteiktąją jam valdžią vykdo visu pilnumu, visą laiką pasilikdamas to įstatymo užbrėžtose ribose.

Savo pareiškime, padarytame 1935 m. sausio 17 dieną visos valstybės valstybiniu ir savivaldybinių veikėjų susirinkime, valstybės galva paskelbė, kad veikiantis pagrindinis įstatymas negali būti ilgą laiką valstybės santvarkos pagrindu, kad turi susirinkti naujasis Steigiamasis Susirinkimas, kuris duotų valstybei naują pagrindinį įstatymą. Paruošiamuosius darbus naujam pagrindiniam įstatymui sukurti valstybės įstaigos jau yra pradėjusios dirbti.

2. Valdymo aktai.

1) Įstatymas apie valdymo santvarką. Įgyvendinant pagrindinio įstatymo pakeitimus, buvo išleistas valdymo santvarkos įstatymas. Šis įstatymas padarė svarbius pakeitimus valdymo principuose, konstitucijoje ir organizacijoje. Dabartiniu laiku yra 8 ministerijos: tautos švietimo bei socialės apsaugos, karo, teisingumo, valstybės ūkio, žemės ūkio, vidaus reikalų, susisiekimo ir užsienių reikalų. Pagal tą įstatymą tarp kita ko visi įstatymų ir dekretų sumanymai, prieš juos išleidžiant, turi būti išžiūrėti teisingumo ministerijos Kodifikacijos skyriaus.

2) Valstybės galvos rinkimų įstatymas. Juo vykdomas pagrindinio įstatymo 58 §, pagal kurį valstybės galvą renka tauta visuotiniu, lygiu, tiesioginiu ir slaptu balsavimu penkeriems metams iš piliečių, turinčių aktyvią rinkimo teisę ir nemažiau kaip 40 metų amžiaus pirmą dieną, paskirtą kandidatams į valstybės galvą paduoti. Kandidatą į valstybės galvą pateikia ne mažiau kaip 10.000 piliečių, turinčių teisę balsuoti.

3) Parlamento rinkimų įstatymas yra surašytas su nedideliais pakeitimais suomių įstatymo pavyzdžiu, pagal G. - fon Vendt'o išdirbtą sistemą. Įstatymas sujungia proporcinę rinkimų sistemą su individualine, leisdamas rinkikimas pasirinkti nuo vieno ligi trijų iš partijos pasiūlytų kandidatų, pakeičiant savo nuožiūra jų tvarką. Rinkimų rezultatų apskaičiavimas daromas pagal d'Hondt'o sistemą. Ta sistema, bet su platesniu individualinio pasirinkimo gali-

mumu, — leidžiant pasirinkti tris kandidatus ir iš įvairių partijų pasiūlytų kandidatų ir net pateikti savo naujus — buvo taikoma 1933 metais, renkant savivaldybes; ji taip pat taikoma su kaikuriais ypatumais per tam tikrą laiką renkant prekybos ir pramonės rūmus bei mažumų kultūros savivaldybes.

Dar platesnį galimumą pritaikyti individualinį pasirinkimą suteikia 1934 ir 1935 m. instrukcijos rinkimams į inžinierių, farmaceutų, veterinarų ir agronomų rūmus, nes pagal tas instrukcijas rinkikas gali pasirinkti savo nuožiūra iš visų paduotų kandidatų, ir tuo pat laiku mažumai vis dėlto yra užtikrintas galimumas pravesti savuosius kandidatus.

4) Įstatymas apie valstybės apsaugos organizaciją ir valdymą taikos metu kalba apie valstybės apsaugos organizaciją ir apie vadovybės organus, o taip pat apie vadovaujančių organų uždavinius ir ribas.

5) Valstybės Ūkio Tarybos įstatymas.

Įstatymas turi tikslą įgalinti žinovus ramiose aplinkybėse pareikšti savo nuomonę tautos ūkio ir socialės politikos klausimais.

Valstybės Ūkio Taryba yra pagalbinis ir patariamasis organas Respublikos Vyriausybei ir paskiriems ministeriams tautos ūkio organizacijos bei plėtotės ir socialės politikos srityse.

Valstybės Ūkio Taryba: 1) reiškia savo nuomonę dėl įstatymų sumanymų ir jų principinių pagrindų minėtose valdymo srityse, o atitinkamo ministerio pasiūlymu ir dėl kitų valdymo sumanymų bei priemonių; 2) remdamasi savo vidaus statutu teikia pasiūlymus atitinkamam ministeriui apie pageidaujamus žygius tautos ūkio organizacijos ir valdymo srityje, ir 3) padeda, remdamosi savo vidaus statutu, ministeriams, jiems vykdant įvairius žygius tautos ūkio organizacijos bei jo plėtotės srityje. Tokiu būdu Taryba veikia tiek valdžios įstaigų iniciatyva, tiek ir sava iniciatyva. Taryba susideda iš 25 narių, renkamų bei skiriamų 2 metams. Tarybos nariais gali būti Estijos Respublikos piliečiai, nejaunesni, kaip 30 metų amžiaus, ir turintieji teisę rinkti vietos savivaldybių atstovybes. 14 Tarybos narių renka iš savo tarpo atitinkamos profesinės ir ūkiškosios organizacijos tokiu būdu: 1) 4 narius nuo žemdirbių; 2) 1 nuo bankų, 1 nuo pramonės atstovų, 1 nuo prekybos ir prekybinės laivininkystės atstovų; 3) 2 nuo darbininkų ir 1 nuo amatininkų; 4) 2 nuo kooperacijos organizacijų; 5) 1 nuo laisvų profesijų; 6) 1 nuo namų ir nekilnojamųjų turtų savininkų. Kiekvienam nariui tos pat organizacijos renka 2 kandidatus. Išrinktus narius ir kandidatus tvirtina valstybės galva. Pen-

kioliktuoju nariu yra ex officio Estijos banko prezidentas. Dešimts Tarybos narių tautos ūkio ministerio pasiūlymu skiria valstybės galva, neatsižiūrėdamas į jų profesijos ir ūkiškos veiklos sritį.

Tarybos nariai negauna jokio atlyginimo už dalyvavimą posėdžiuose. Už specialaus darbo atlikimą galima atlyginti. Reprezentatyviniu Tarybos organu, vadovaujančiu jo darbui, yra Tarybos pirmininkas su dviems padėjėjais, kuriuos renka pati Taryba ir tvirtina valstybės galva.

Tarybos posėdžius skiria ir baigia valstybės galva. Tarybos posėdžiai yra nevieši, jie gali būti vieši tik ministerio pirmininko nutarimu.

7) Tautos kultūros ir švietimo tarybos įstatymas.

Ši Taryba yra švietimo ir socialės apsaugos ministerijos patariamoji įstaiga. Tarybos uždaviniai yra: svarstymas ir išaiškinimas visokių švietimo srities klausimų, ieškojimas naujų kelių ir priemonių tautos švietimui bei tautinei kultūrai plėtoti; derinimas tautos švietimo įstaigų ir centralinių organizacijų veiklos programų, o taip pat tų programų paruošimas; siekimas glaudaus bendradarbiavimo tautos švietimo srityje tarp paskirų įstaigų ir organizacijų, pagrįsto bendra programa ir pripažintais bendrais principais; gilinimas tautinės, kultūriniai — šviečiamos bei auklėjamosios veiklos, pagrįstos bendru suderintu darbu.

Tarybai vadovauja ministeris pirmininkas, o jos nariais yra ministerijų, savivaldybių sąjungų, universiteto, bažnyčios ir Respublikos valdžios pripažintų kultūrinių organizacijų atstovai.

8) Konjunktūros Instituto įstatymas.

Konjunktūros Institutas yra įsteigtas ūkio srities klausimams tyrinėti. Jo uždaviniai tarp kita ko yra: visapusiškai tyrinėti respublikos ūkio padėtį ir ją objektyviai vertinti; stebėti bei tirti pasaulinio ūkio reiškinius, o taip pat tyrinėti bei apšviesti jį tautos ūkio atžvilgiu; teikti tikslią ir nuolatinę informaciją valdžios įstaigoms ir privataus ūkio sferoms; organizuoti tam tikrus tyrinėjimus aktualioms ūkio problemoms išspręsti.

Institutas susideda iš nuolatinių narių, narių rėmėjų, moksliškų korespondentų ir šiaip korespondentų. Nuolatiniais nariais yra šios įstaigos: centralinis statistikos biūras, tautos ūkio, žemės ūkio ir užsienių reikalų ministerijos, Tartu universitetas, Estijos Bankas, ilgalaikis paskolų Bankas, Žemės Bankas, žemės ūkio ir prekybos bei pramonės rūmai, o taip pat ir įstaigos bei organizacijos, išrinktosios

instituto bendrame susirinkime. Instituto organai yra: bendras susirinkimas, direktorius, sekcijų tarybos ir revizijos komisija.

9) Valstybinis propagandos biūro įstatymas. Prie ministerio pirmininko, vadovaujant direktoriui, yra įsteigtas valstybinės informacijos ir propagandos biūras, kurio uždavinis yra teikti informacijas apie vyriausybės ir valdžios įstaigų darbus, o taip pat organizuoti valstybinę bei tautinę propagandą.

3. Įstatymai, liečiantieji savivaldybes.

1) Įstatymas apie laikinąjį apygardų (apskričių) valdymą. Šiuo įstatymu yra nuo 1934 m. sausio 24 dienos panaikintos, remiantis Pagrindinio Įstatymo nuostatais, apygardų savivaldybės ir sudarytos laikinosios valdybos ligi bus išspręstas klausimas dėl galutinės apygardų valdymo organizacijos.

2) Įstatymas apie miestų įstatymo pakeitimą. Šiuo įstatymu, miestų valdybų asmeninės sudėties darbštumui daugiau pakelti, 1) valstybės galva skiria Talinn'o miesto galvą ir jo padėjėją; 2) miestuose, kuriuose valstybės tvarkos apsaugos įstatymu liko panaikinta daugiau, kaip 30% atstovų mandatų, miesto galvą ir miesto valdybos narius skiria respublikos vyriausybė vidaus reikalų ministerio pasiūlymu; 3) miesto tarybos išrinktus miesto galvą ir valdybos narius tvirtina vidaus reikalų ministeris; du kartu nepatvirtinus išrinkto kandidato, miesto galvą ir valdybos narius skiria respublikos vyriausybė vidaus reikalų ministerio pasiūlymu.

Valdybos ūkiškoji veikla kontroliuojama šiuo būdu: 1) respublikos vyriausybė turi teisę skirti revizijos komisijos pirmininką; 2) vidaus reikalų ministeris tvirtina miestų biudžetą, apyskaitas apie biudžeto įvykdymą, miestų valdybų ir miestų galvų privalomuosius įsakymus.

Tokiais pat principais yra pakeisti ir įstatymai apie valsčiaus savivaldybes, su tuo tik skirtumu, kad asmeniška jų sudėtis, esant reikalui, skiriama vidaus reikalų ministerio.

3) Įstatymo apie laikinąją savivaldybių priežiūrą papildomasis įstatymas duoda respublikos vyriausybei teisę, vidaus reikalų ministerio pasiūlymu, atleisti iš tarnybos miestų galvas ir miestų valdybų narius, miestelių viršaičius ir miestelių valdybos narius, valsčių viršaičius ir valsčių valdybos narius, taip pat ir miestų, miestelių ir valsčių sekretorius, jei jų veikla yra žalinga valstybės arba savivaldybės interesams. Šie at-

leistieji valdininkai gali būti iš naujo išrinkti arba paskirti, tik valstybės galvai leidus.

Papildomuoju įstatymu: 1) savivaldybių priežiūra yra pakeista ta prasme, kad vykdanti priežiūrą įstaiga neteisėtų savivaldybės organų nutarimų neskundžia administraciniam teismui, kad juos pakeistų, o pati sustabdo neteisėtus nutarimus, ir savivaldybei lieka teisė tos įstaigos nutarimus apskųsti administracinės teisenos tvarka; 2) priežiūros įstatymas papildytas tuo, kad respubilkos vyriausybei yra duota teisė vidaus reikalų ministerio pasiūlymu sustabdyti savivaldybės valdybos veiklą tuo atveju, kai savivaldybė, atsidurus į sunkią finansinę padėtį, negali išpildyti savo finansinių pasižadėjimų. Šiuo atveju valdybos funkcijos pereina vyriausybės paskirtai miesto, miestelio arba valsčiaus valdybai; 3) vidaus reikalų ministeriui yra duota tesė pašalinti atskirus savivaldybės tarybos narius dar neišėjus tarybos kadencijai, jei jie savo veikla bus ne kartą kliudę tarybos ir valdybos darbui.

4. Profesiniai rūmai.

Iš viešosios teisės profesinių atstovybių ligi 1934 m. sausio 1 d. Estijoje veikė šios: prisiekusiųjų advokatų taryba pagal rusų Teismų Santvarkos Įstatymą, Prekybos ir Pramonės Rūmai pagal 1924 m. įstatymą, Jūrininkų Namai pagal 1928 m. įstatymą ir Žemės Ūkio Rūmai pagal 1931 m. įstatymą.

Nuo 1934 metų sausio 1 dienos ligšiol atitinkamų įstatymų yra įvesta: Inžinierių Rūmai, Farmaceutų Rūmai, Gydytojų Rūmai, Veterinorių Rūmai, Agronomų Rūmai ir Namų Savininkų Rūmai.

Paduodame trumpą turinį įstatymų apie minėtų rūmų organizaciją.

1) Inžinierių Rūmų įstatymas. Rūmų uždavinys yra ginti profesinius inžinierių, architektorių, inžinierių - chemikų ir chemikų reikalus, o taip pat prižiūrėti jų profesinę veiklą. Rūmų nariai skirstomi tikraisiais nariais ir nariais kandidatais; šie turi aprėžtą rinkimų teisę. Rūmų organai yra: bendrasis susirinkimas, taryba, valdyba, sekcijų bendrieji susirinkimai ir jų valdybos, revizijos komisija ir drausmės teismas. Sekcijos yra šios: 1) statybos, 2) mechanikos, 3) elektros, 4) architektūros ir 5) chemijos. Taryba susideda iš 20 narių, renkamų 3 metams, po 4 nuo kiekvienos sekcijos. Valdyba susideda iš išrinktųjų bendrajame susirinkime pirmininko ir atskirųjų sekcijų pirmininkų arba jų pavaduotojų. Drausmės teismą sudaro išrinktas bendrajame susirinkime 3 metams teismo pirminin-

kas ir nariai, renkami kiekvienos sekcijos po vieną vieneriems metams. Rūmų veiklą prižiūri susisiekimo ministeriją.

2) A g r o n o m ų R ū m ų į s t a t y m a s. Rūmų uždavinys tarp kita ko yra ypač: skatinti bendradarbiavimą asmenų su aukštu agronomijos mokslu; atstovauti agronomams ir ginti jų profesinius reikalus; prižiūrėti rūmų narių profesinę veiklą ir profesinę etiką; aiškinti ir užfiksuoti papročius bei garbės sąvokas agronominės veiklos srityje; reikšti nuomonę žemės ūkio klausimais ir jo organizacija; registruoti agronomus ir vesti jų sąrašus; organizuoti medžiaginę pagalbą rūmų nariams ir jų šeimoms; vykdyti pavestus rūmams uždavinius.

Tikraisiais rūmų nariais priimami agronomai su aukštu mokslu, turintieji ne mažiau, kaip trejų metų praktiką savo specialybėje, ir kandidatai po dvejų metų praktikos tikrajam rūmų nariui prižiūrėjus.

Rūmų organai yra: taryba, valdyba, revizijos komisija ir drausmės teismas. Taryba susideda iš 25 narių, renkamų 4 metams. Valdybą sudaro ne mažiau, kaip penki nariai. Drausmės teismas renkamas ketveriems metams ir susideda iš išrinktųjų pirmininko bei keturių narių. Rūmus prižiūri žemės ūkio ministerija.

3) F a r m a c e u t ų R ū m ų į s t a t y m a s. Rūmų uždavinys yra jungti farmaceutus, organizuoti ir remti jų profesinį gyvenimą, ginti profesinius reikalus, o taip pat visašališkai remti valstybines ir savivaldybines įstaigas, vykdant jiems pavestus uždavinius kalbamoje srityje.

4) G y d y t o j ų R ū m ų į s t a t y m a s. Rūmų uždavinys yra jungti visus laisvai praktikuojančius gydytojus, organizuoti jų profesinę veiklą, atstovauti jų profesijos reikalams, o taip pat visašališkai remti valstybines ir savivaldybės įstaigas, vykdant pavestus jiems uždavinius kalbamoje srityje.

Rūmų organai yra: taryba (30 narių), renkama 4 metams; valdyba (5 nariai); revizijos komisija ir drausmės teismas (9 nariai). Rūmus prižiūri tautos švietimo bei socialinės apsaugos ministeris.

5) N a m ų S a v i n i n k ų R ū m ų į s t a t y m a s įsteigė profesinės savivaldybės organą nekilnojamųjų turtų savininkams miestuose ir miesteliuose.

Drauge su rūmų įstatymais yra išleisti šie įstatymai apie profesinę veiklą: 1) Įstatymas apie inžinierių profesinę veiklą; 2) Įstatymas apie agronomų profesinę veiklą; 3) Įstatymas apie veterinarinių gydytojų profesinę veiklą.

5. Bažnyčių ir tikybinių draugijų įstatymas.

Pagrindiniu įstatymu (11 §), bažnyčia yra atskirta nuo valstybės. Šiam pagrindinio įstatymo nuostatui įvykdyti 1926 metais buvo išleistas įstatymas apie tikybines draugijas ir jų sąjungas, kuriuo tikybinės draugijos buvo prilygintos paprastoms civilinės teisės sąjungoms. Bet kadangi bažnyčia vaidina didelę rolę moraliniame visuomenės gyvenime, o antra vertus, valstybė turi turėti sprendžiamąjį žodį, nustatant bažnyčios gyvenimo linkmę, todėl jau nuo kelerių metų buvo jaučiamas reikalas pakeisti 1926 metų įstatymą. Tatai ir buvo įvykdyta bažnyčių ir tikybinių draugijų įstatymo, kuris pradėjo veikti 1934 metų Kūčių dieną.

Įstatymas tikybines sąjungos skirsto dviem rūšimis, kurios tarpusaviai skiriasi savo teisine struktūra: bažnyčios ir tikybinės draugijos. Bažnyčia turi daugiau teisių, negu tikybinės organizacijos.

Naujuoju įstatymu bažnyčių ir tikybinių draugijų įstatai tvirtinami vyriausybės, kuri turi teisę nepatvirtinti įstatų, jei randa, jog bažnyčios arba tikybinės draugijos veikla yra žalinga valstybei.

Kandidatą į aukščiausią dvasininkų vietą bažnyčios per vidaus reikalų ministerį praneša valstybės galvai, kuris gali reikalauti, kad jis būtų pakeistas kitu kandidatu. Bažnyčių ir tikybinių draugijų organų veikla gali būti sustabdyta tais atsitikimais, kada ji įgyja priešingą valstybės ir visuomenės tvarkai pobūdį. Aukščiausioji bažnyčios valdžia turi pagal įstatymą teisę pašalinti nuo tarnybos dvasininkus ir kitus bažnyčios tarnautojus arba perkelti juos į kitą parapiją.

Valstybės valdžios patvirtintų įstatų ribose bažnyčios ir tikybinės draugijos turi savivaldybės teisę. Tam tikroms sąlygoms esant, bažnyčios ir tikybinės draugijos turi teisę reikalauti narių mokesčių priverstinio, per teismą, išieškojimo tvarka.

Ginčams tikybos ir bažnyčios administravimo srityje spręsti bažnyčios turi bažnytinius dviejų instancijų teismus.

6. Tautybiniai - teisiniai nuostatai.

1) Įstatymas apie pagrindus tautybinei priklausomybei nustatyti.

Tautybinės priklausomybės pagrindan yra padėti du principai: 1) kilmė ir 2) laisvas tautybinis apsisprendimas.

Įstatymas nustato, kad Estais laikomi Estijos respublikos piliečiai: 1) kurie per tris kartas, pagal tėvo liniją, buvo įrašyti pagal-

viniuose valsčių sąrašuose, jei tik neįrodyta kita tautybinė priklausomybė (išimtį sudaro valsčiai, kurių gyventojų dauguma priklauso prie tautinių mažumų); 2) kurie priimti estų pilietybėn, kaip estai; 3) tie, kurių tėvai yra estų tautybės. Prie estų tautybės priskiriami ir visi rastinukai.

Prie tautinių mažumų priskaitomi vokiečiai, rusai, švedai, o taip pat ir kitų tautybių piliečiai, kurių respublikos ribose gyvena daugiau kaip 3 tūkstančiai.

2) Kalbos vartojimo įstatymas. Įstatymas turi nuostatus apie valstybinės estų kalbos vartojimą valstybės ir savivaldybės įstaigose, o taip pat apie svetimųjų ir tautinių mažumų kalbų vartojimą tose pat įstaigose. Valstybinės kalbos vartojimas kitose, ne valstybinėse ir savivaldybės įstaigose, įstatymo pavesta reguliuoti vidaus reikalų ministerio įsakymais.

Įstatymas nustato: valstybinė kalba Estijos respublikoje yra estų kalba. Valstybinių įstaigų ir savivaldybių kalba yra estų kalba. Kaip išimtis, vokiečių, rusų ir švedų tautinių mažumų piliečiai, nemokantieji estų kalbos, gali dėl reikalo naudos kreiptis į centralines valstybės įstaigas raštu savo tautine kalba tais reikalais, kurie priklauso atitinkamų įstaigų kompetencijai; atsakymus raštu tos įstaigos duoda jiems estų kalba. Nemokantieji estų kalbos asmens, kreipdamiesi į valstybines ir savivaldybines įstaigas žodžiu, gali dėl reikalo naudos kalbėti kuria kita valdininkui suprantama kalba.

Savivaldybėse, kur gyventojų dauguma priklauso prie tautinės mažumos, raštinė gali būti vedama tos tautybės kalba; tačiau susirašinėti su valstybinėmis įstaigomis ir kitomis savivaldybėmis turi tik estų kalba.

Tautinių mažumų kultūrinėse savivaldybėse raštvedyba atliekama tos mažumos kalba.

Teismo posėdžiuose, šalims nemokant pakankamai estų kalbos, teiseną žodžiu gali teismo paliepimu visa arba iš dalies, be estų kalbos, vykti dar teisėjams ir bylos dalyviams suprantama kalba.

Ribose savivaldybės, kur raštinė vedama tautinės mažumos kalba, tos mažumos nariai gali kreiptis į apylinkės teisėją žodžiu ar raštu savo kalba, jei tik teisėjas tą kalbą moka.

3) Nuostatai apie kalbą reikalauja, kad estų kalba turi būti padaryti: 1) visokie, iškabinti viešai naudotis, skelbimai, pranešimai, plakatai, iškabos, reklamų brošiūros ir lapeliai; 2) programos žodžiu restoranuose, kabarėtuose ir kavinėse; 3) ekrano teks-

tas viešai rodomose kino filmose, išskyrus įžengiamosios filmos dalies meniškos formos tekstą; 4) užrašai įpakavimuose ir etiketėse estų kilmės produktuose, leidžiamuose vidaus rinkoje; 5) siuntų adresai vidaus pašte. Kaikurias išimtis nuostatai daro tautinėms mažumoms ir tarptautiniame susisiekime.

4) Įstatymas apie prekybinių įmonių kalbą ir sąskaitybą įpareigoja visas prekybines įmones, kurioms knygų vedimas yra privalomas, vesti knygas, sąskaitas ir korespondenciją, susietą su sąskaityba, estų kalba, pradedant nuo 1935 m. ausio 1 d. Įmonės, kurių apyskaitiniai metai nesutampa su kalendoriniais, turi įvesti estų kalbą nuo savo apyskaitinių metų pradžios. Įstatymas numato išimtis užsieninėms sąskaitoms ir užsieninei korespodencijai.

5) Vardų ir pavardžių įstatymas duoda galimumą per 1935 ir 1936 metus pakeisti suprastinta tvarka ir nemokamai savo svetimos kilmės vardą bei pavardę, o taip pat ir estonišką pavardę, kuri nemaloniai skamba arba kuri turi vulgarišką reikšmę. Vardų ir pavardžių pakeitimą suprastinta tvarka sprendžia vidaus reikalų ministeris ir visi savivaldybės valdininkai, vedantieji šeimos sudėties aktų registraciją.

7. Viešieji vaidinimai.

Kinų įstatymas tvarko kinų įsteigimo, jų veiklos, filmų įvežimo ir išvežimo kontrolės ir filmų registracijos klausimus, o taip pat savo krašto kronikos klausimą, skatindamas tuo būdu kinus tarnauti valstybiniam kūrimui ir tautinės sąmonės ugdymui.

Atidaryti ir laikyti kiną gali: 1) savivaldybė, 2) Estijos piliečiai ir 3) juridiniai asmens, kurių valdybos nariai yra Estijos piliečiai. Savivaldybės, atidarydamos kiną, nėra reikalingos leidimo; kitiems leidimus duoda vidaus reikalų ministeris. Vidaus reikalų ministeris gali atsisakyti duoti leidimą, o taip pat panaikinti jau duotąjį leidimą, jei gavęs leidimą asmuo nevykdo įstatymo nuostatų.

Filmas savo turiniu ir meniška verte turi būti kuriamojo bei auklėjamojo pobūdžio. Neduodama leidimo įvežti ir išvežti filmams, jei jie prieštarauja įstatymams ir įsakymams, arba jei gali paveikti visuomenės nepavojumą ir rimtį, yra žalingi dorovei, įžeidžia tikybinį arba tautinį jausmą, užgauna Estijos respublikos arba jos organų orumą, o taip pat ir jos santykiavimą su svetimomis valstybėmis. Filmų kontrolę vykdo vidaus reikalų ministerija per filmų inspektorių. Filmų inspektorius gali atsisakyti duoti kontrolinį liudijimą, jei

filmas neatitinka įstatymo reikalavimų, ir gali jau duotąjį liudijimą atsiimti atgal, jei neišpildyti jo paliepimai. Skundai prieš filmų inspektoriaus veiksmus duodami filmų komisijai; o filmų komisijos nutarimai skundžiami vidaus reikalų ministeriui, kurio nutarimai yra galutini.

Kinai kiekvienoj programoj turi rodyti Estijos kroniką, atvaizduojančią žymesnius ir turinčius bendro intereso įvykius iš Estijos politinio, ūkiško ir kultūrinio gyvenimo, arba respublikos gamtos ir tautos darbo bei gyvenimo paveikslus. *(B. d.)*

Ar vokiečiai gali Lietuvos piliečiams taikyti Nuernbergo įstatymus?

Kaip žinoma, Lietuvos pasiuntinybė Berlyne kreipėsi į Vokiečių užsienių reikalų ministeriją protesto nota dėl taikymo Lietuvos piliečiui vad. Nuernbergo įstatymo apie „Rassenschaendung" (rasės išniekinimas). Nekalbant jau apie tai, ar tas faktas, dėl kurio Lietuvos pilietis buvo padėtas į koncentracinę stovyklą, yra tikras ar ne, čia įdomu išnagrinėti klausimą, ar iš viso vokiečiai gali taikyti mūsų piliečiams — vis tiek ar jie „ne arijai", „pusiau arijai" ar „pilni arijai", — Nuernberge priimtus įstatymus, kuriais Vokietijos pilietybė atimama ne tik iš nearijų, bet apskritai iš visų tų, kurie nesutinka pripažinti nacionalsocialistų mokslą „šventa evangelija" ir turi kitas pažiūras į valstybės bei visuomenės sutvarkymą, kaip tat pavyzd. atsitiko su garsiuoju vokiečių rašytoju. Nobelio premijos laureatu Tomu Mannu, iš kurio buvo atimta Vokietijos pilietybė.

Lietuvos piliečių teisinė padėtis Vokietijoj yra sutvarkyta Lietuvos - Vokietijos 1928 metų (ratifikuota 1929. II. 12 d., V. Ž. Nr. 295) prekybos sutarties atitinkamų nuostatų. Sutarties 2 str. 1 p. nustato, kad vienos susitariančios šalies piliečiai naudojasi antrosios šalies teritorijoje tiek dėl savo asmens, tiek dėl savo turto, teisių ir interesų, mokesčių, ančdėlių ir muitų, rinkliavų, kiek jos yra panašios į mokesčius, ir kitų panašių apsunkinimų atžvilgiu visais atsitikimais **tokiu pat traktavimu ir tokia pat apsauga** įstaigose ir teismuose, kaip savieji ir didžiausio palankumo šalies piliečiai. Toliau tos pačios sutarties 4 str. nustato, kad kiekvienos susitariančių šalių piliečiai naudojasi antros šalies teritorijoje teismo ir administracijos įstaigose savo asmens ir turto apsaugos atžvilgiu tokiu pat traktavimu, kaip savieji ir didžiausio palankumo šalies piliečiai.

Iš šių nuostatų aiškėja, kad Vokietijos valdžios įstaigos Lietuvos piliečius visais atžvilgiais turi traktuoti taip, kaip ir savo piliečius, t. y. kaip vokiečių „Volksgenossen". Tokiu būdu, gyvenantiems Vokietijoj Lietuvos piliečiams Nuernbergo įstatymai neprivalomi, nes tų įstatymų pagrindai yra svetimi visam civilizuotam pasauliui (neseniai juos pasmerkė ir žinomas anglų valstybės vyras Churchill'is) ir todėl jie negali paveikti Lietuvos piliečių teisinę padėtį Vokietijoj, tuo labiau, kad minėtos sutarties jų teisinė padėtis yra įsakmiai sunormuota. Jeigu dabar vokiečiai vis dėlto linkę Lietuvos piliečius kitaip traktuoti, nekaip kad savuosius, tai tat yra minėtos sutarties pacituotų nuostatų sulaužymas. Pagaliau ir tarptautinė teisė (net ir prieškarinė) nustatė bendrą savo ir svetimos valstybės piliečių lygaus traktavimo dėsnį.

Ligi šiol dar veikiančios Vokietijoje Vaimaro konstitucijos 4 straipsniu, tarptautinės teisės bendrieji dėsniai galioja kaipo vokiečių valstybės teisės nuostatai ir yra privalomi šalies viduje. Taigi, prieiname išvadą, kad tiek pagal Vokietijos bilateralinę sutartį su Lietuva, tiek pagal privalomus Vokietijos valstybės viduje bendrus tarptautinės teisės dėsnius, Lietuvos piliečiai turi būti traktuojami jų asmens apsaugos atžvilgiu, kaipo pilnateisūs Vokietijos piliečiai.

Dr. G. R.

Juridinės literatūros naujienos.

1. **Vyr. Tribunolo 1924—1933 metų civil. kasacinių bylų sprendimų rinkinys.** *Paruošė ir išleido Z. Toliušis ir V. Požėla, Kaunas, 1929—1935 metų (viso 10 sąsiuvinių su rodykle).*

Veikiantieji pas mus buv. rusų teisenos ir veikusieji teismų sutv. įstat. (Civ. Proc. įst. 815 §, Baudž. Proc. 933 §, T. Sutv. 259[1] §) reikalauja, kad visi kasacinio teismo sprendimai ir nutarimai, kuriais aiškinama tikroji įstatymų prasmė, turi būti skelbiami visų žiniai. Mūsų 1933 metų Teismų Santvarkos Įst. 95 § irgi to reikalauja. Kaip šis reikalavimas, kuriuo gyvai suinteresuoti yra ir patys teismai bei visi Teisingumo žinybos darbuotojai, iki šiol pas mus buvo pildomas? — Mūsų Vyr. Tribunolas, kaipo kasacinis teismas, pradėjo veikti 1921 m., bet tik 1924 m. pasirodė p i r m a s i s kasacinių civilinių bylų sprendimų rinkinys. Tai buvo didelis mūsų teismų gyvenimo trūkumas, atjaučiamas ir mokslo įstaigose („Sunku yra dėstyti universitetuose tam tikrą teisės

mokslo dalyką, varyti mokslo tyrinėjimus, nežinant Lietuvos teismų praktikos" — visai teisingai šiuo reikalu pastebėjo viename savo leidinyje p. Byla). Kritikuojant šitą leidinį, ne be pagrindo buvo savo laiku nurodoma, kaipo į jo trūkumus, į nepatogų formatą, neoficialų tekstą, aukštą kainą ir kt. Tačiau tai buvo pirmas ir visai savarankiškas šios rūšies darbas. Leidinio patobulinimas, kaip leidėjai sako, priklauso žymiai nuo jo pirkėjų. Ir jeigu vis tik pirmas pradėtasis ilgas septynerių metų baras buvo išvarytas ligi galo, tai čia yra (kaipo oficialiai leidėjai konstatuoja), pirmoj eilėj Vyr. Tribunolo sekretoriaus p. J. Vaidelio nuopelnas. Jis yra toje vietoje iš pat pirmųjų Vyr. Tribunolo įsikūrimo dienų ir dirba labai atsakingą, kad ir nematomą ir kartais neįvertinamą, darbą. Kiek man žinoma, p. Vaidelis ir buvo čia vienintelis tikras animus movens, ta nematomoji, bet svarbiausioji jėga, dėl kurios ir techniškai tegalima buvo tą ilgą ir kruopštų darbą atlikti (išspausdintą juk apie 2000 sprendimų). Civilinės teisės reikalai yra jau kaip ir aprūpinti, bent praktiškiesiems gyvenimo reikalams: sprendimai iki 1924 metų pradžios neturi didelės nei teoretinės, nei praktiškos reikšmės. Lieka dar pasirūpinti už praėjusį laiką baudž. teisės reikalais. Ši sritis yra kol kas visai patenkinamai aprūpinta šios srities žinovo p. J. Bylos leidiniais. Turime puikius jo redaguotus Vyr. Tribunolo 1924—1929 m. baudž. kasac. bylų sprend. rinkinius su rodyklėmis (1932 ir 1933 metų leid.). Tačiau 1930—1932 metų ir 1933 m. pusės, kol buvo pradėti spausdinti ir leisti kaipo „Teisės" priedas visi Vyr. Tribunolo sprendimai ir nutarimai, mes iki šiol neturime. Tenka dar nurodyti ir į vieną civilinės teisės srities trūkumą, būtent: neturime paskelbtų Vyr. Tribunolo nutarimų per visą laiką dėl atskirų skundų įvairiose bylose.

1924—1933 metų civ. sprendimų rinkinys, daugiau kaip 2000 pusl. didelio formato, įrištas į tris ar keturis tomus, sudaro kiekvieno mūsų teisininko knygyno reikalingą indėlį.

V. Burkevičius.

2. *Cesare Beccaria.* **Apie nusikaltimus ir bausmes** *(Dei delitti e della pena). Išvertė Romualdas Burokas. Pratartis V. Stankevičiaus. Vytauto Didžiojo U-to Teisių F-to leidinys. 1935 m. 80+XXVIII psl.*

Smagu yra konstatuoti, kad teisininkai neapsnūdo, ir, nors apkrauti bėgamaisiais darbais, jie randa laiko ir literatūriniam teisės darbui. Štai turime lietuvių kalboje ir Beccaria, kurį yra išsivertę savo

kalbosna visos kultūringosios tautos. Juk teoretinį pagrindą visai mūsų nūdienei baudž. tesei davė ne kas kitas, kaip Beccaria. Šis jo veikalas apie nusikaltimus ir bausmes buvo kelrodis teisės kūrėjams, sąžinės šūktelėjimas, sugriovęs sofizmuose ir prietaruose paskendusią tuometinę baud. teisės sistemą ir nustatęs formas, kuriose baudž. teisė turi išsiplėtoti. Daugelis minčių, daugelis b. teisės dėsnių, kuriuos mes dabar laikome aksiomomis, ne taip jau seniai, tik 1764 metais, to paties Beccaria buvo pirmą kartą pasakyta.

Ar ne paprastos yra mintys, kad „pripažinti baudžiamus mes galime tik tokius darbus, kuriais daroma aiški žala visuomenei, ir kurių baudžiamumas, be to, gali suteikti visuomenei naudos", kad „bausmės turi būti neišvengiamos ir greitos", kad „naudingiau yra nusikaltimus ne bausti, bet perspėti" — o tai vis Beccaria. Kiek žmoniškumo jis reiškia nusikaltėlio asmeniui; kiek jame išminties; kaip išdidus ir pasitikįs žmogumi jo šūkis: „klausk patarimo žmogaus širdyje".

Šis vertimas yra didelis palengvinimas studijose. Akademinis jaunimas šitoje knygoje ras atsakymą, kodėl mūsų baudžiamoji teisė yra tokia, kokią mes ją šiandien turime, būtent, pagrįsta logika, mokslu ir žmoniškumu, tobulėjanti, švelnėjanti, žengianti pirmyn į gražesnį rytojų, kurį matė Beccaria prieš keletą šimtų metų.

Knyga gražiai išleista, o be to ją puošia graži prof. Stankevičiaus pratartis apie Beccarią, jo gyvenimą ir jo veikalo įtaką mūsų baudž. teisei. Pratartis pavadinta „Cesare Beccaria, jo veikimas ir reikšmė"; ji labai praturtina patį vertimą.

Išvertė p. Burokas tą veikalą sklandžia, gyva kalba. Vieną ką galima knygai prikišti, tai nors ir nedaug, bet vis dėlto pasitaikančios korektūros klaidos.

3. **Das litauische Straf - Prozess - Gesetz.** *Aus dem Litauischen übersetz und herausgegeben von G. Gronau, Dolmetscher bei der Staatsanwaltschaft in Memel. 1934 m. 288+56 psl.*

Kaip pats vertėjas pasisako knygos įžangoje, baudžiamąjį procesą į vokiečių kalbą išvertė iš 1930 metais išėjusio iš spaudos prof. Krikščiukaičio ir J. Bylos to proceso vertimo lietuvių kalbon. Knyga yra dailiai išleista, išspausdinta gražiame popieryje ir yra tokio pat formato, kaip ir lietuviškasis leidinys. Vieną tenka vertimui prikišti, kad jame neįdėtos b. proceso novelės, išleistos 1930—1934 metų lai-

kotarpyje, k. a.: b. proceso 5 str. papildymas, 124 str. atgaivinimas, 180[9],[11],[13],[14] str. atstatymai ir pakeitimai (Vyr. Žinių 424 Nr.) ir pan., o ta aplinkybė daro vertimą, nors jis ką tik išėjęs, — jau kiek pasenusiu.

Bet iš viso, manau neapsiriksiu pasakęs, lietuviai teisininkai teigiamai įvertins p. Gronau kruopštų darbą, kaip mūsų teisės propagavimą svetima kalba.

4. *Č. Butkys, Vyriausiojo Tribunolo Teisėjas,* **Suvalkijos civiliniai įstatymai.** *Kaunas, 1935 m. 38 psl., „Teisės" priedas.*

Tai bene bus pirmas lietuvių kalba parašytas rašinys, apžvelgiąs, nors bendrais bruožais, visą Suvalkijoje veikiančių civilinių įstatymų sistemą.

Užnemunės civilinės teisės konstrukcija, ne tik eiliniam piliečiui, bet ir teisininkui, dirbančiam šiapus Nemuno teisinį darbą ir neturėjusiam progos praktikoje susidurti su Napoleono civiliniu teisynu, yra beveik *terra incognita.* Tatai ir nenuostabu, nes mūsų universitete, kuriame išsimokslino jaunoji Lietuvos teisininkų karta, Suvalkijos civiliniai įstatymai teoretiniai nenagrinėjami — nedėstomi. Mūsų teisininkai teoretinius pagrindus civilinėje teisėje yra gavę, nagrinėdami tą civilinį gyvenimą, kurį tvarko X tomas. Todėl šio rašinio nauda yra neabejotina.

Rašinys suskirstytas 9 skyriais: 1. Šeimos teisė, 2. Globa ir rūpyba, 3. Nuosavybės teisė, 4. Nuosavybės teisių įgijimas, 5. Turto dalybos, 6. Įgaliojimai, 7. Žala ir nuostoliai, 8. Sutartys ir 9. Ipoteka.

Įžangoje autorius pasisako, kad rašinio tikslas yra atžymėti svarbiausius ir pačius esminius skirtumus tarp civilinių įstatymų, surašytų X tomo 1 dalyje ir Napoleono Kodekse. Autorius pasirinko visai tinkamą dėstymo sistemą, būtent: laikydamas skaitytoją gerai besiorientuojantį Civ. įst. X tomo 1 dalyje, jis paliečia tik esminius skirtumus, kurie charakterizuoja Napoleono Kodeksą, bei bendrais bruožais tuos institutus, kurių X tome visiškai nėra (pav., Ipoteka). Rašinio mintys ir sąvokos išdėstytos paprasta, lengva ir švaria kalba.

Be kita ko, reikia pastebėti, kad tas pats rašinys yra įdėtas 1935 metais išėjusiame „Ūkininko advokate", kuris išleistas, kaip „Ūkininko patarėjo' priedas.

Dz. Toliušis.

5. *Dr. jur. Martynas Anysas*, **Klaipėdos Krašto Konvencija ir Statutas.** *(Einant Nuolatinio Tarptautinio Teismo 1932 m. rugpiūčio mėn. 11 d. sprendimu), 33 puslapiai.*

Autorius daro įsidėmėtiną bandymą išvesti iš Hagos Tribunolo sprendimo eilę svarbių principų bendram Statuto funkcionavimui.

J. R.

4. Žurnalai lietuvių kalba.

1. KRIMINALISTIKOS ŽINYNAS.

Br. Kalvaitis, Reformuojamosios naujos nacionalsocialistinės baudžiamosios teisės pagrindai; *Med. dr. K. Oželis*, Kraujo grupių reikšmė ekspertyzų reikalams; *Prof. J. Vabalas - Gudaitis*, Kriminogeniniai motyvai bei tikslai; *Priv. doc. Dr. Vl. Lazersonas*, Hipnozė ir nusikaltimas; *Vytautas Jurgutis*, Pavojingųjų recidyvistų režimas Belgijoje; *V. S. D. Ident. Sk. V-kas A. Klemas*, Kaip pagal įvykio vietoje rastą tūtelę išaiškinti nusikaltėlis; *Vyr. vald. Stasys Variakojis*, Netikri pinigai; *Ao Onni Takko*, Šis tas iš Suomijos Krim. Policijos darbų; Baudžiamosios teisės ir kalėjimų kongresas; *Doc. Med. Dr. Pulk. K. Oželis*, Kraujo kiekio suradimas.

2. POLICIJA.

S. Vorobjovas, Vyriausiojo Tribunolo išaiškinimas dėl administracinių pabaudų (Nr. 19, p. 337—338); *A. Jakobas*, Žmonių sveikatos apsaugos reikalu (Nr. 20, p. 355); *Br. Matulaitis*, Viešaisiais keliais judėjimo įstatymui vykdyti taisyklių belaukiant (Nr. 21, p. 376—377); *K. L.*, Kada policija turi teisės eiti į piliečio butą? (Nr. 21, p. 379); *Vl. Juodvalkis*, Dėl pranešimų - skundų priiminėjimo (Nr. 21, p. 382—383); *A. Jakobas*, Teismų sprendimų vykdymo klausimu (Nr. 22, p. 394—395).

3. SAVIVALDYBĖ.

Lietuvos savivaldybininkų laikraštis (mėnesinis), 1935 m. (XIII); pirmųjų 8 numerių (sausio — rugsėjo) įsidėmėtini straipsniai:

L. Kahkra, Estijos savivaldybių santvarka (Nr. 1, p. 16—18); *A. Jakobas*, Teisių aprėžimo klausimu (Nr. 1, p. 22—23); *A. Merkys*, Administracinis Lietuvos padalinimas (Nr. 1, p. 1—3); *A. Jakobas*, Savivaldybių mokesčių ieškojimo klausimu (Nr. 1, p. 7—8); *Dr. Maciūnas*, Beturčių gydymas pagal veikiančius įstatymus (Nr. 1, p. 8—9); Vidaus Reikalų Ministerio nutarimai savivaldybių reikalais (Nr. 1, p. 10—11); Butų mokesčio įstatymas (Nr. 1, p. 15); *J. Č-kis*, Latvijos savivaldybių teisiniai pagrindai (Nr. 2, p. 9—11); *E. Sudikas*, Juridinės pagalbos teikimas beturčiams (Nr. 2, p. 11—12); *E. Sudikas*, Neturto liudijimų išdavinėjimo reikalu (Nr. 2, p. 13—14); *J. Markūnas*, Kredito įmonių įstatymo projektas (Nr. 3, p. 3—4); *E. Sudikas*, Savivaldybių tarnautojų tei-

sės ir pareigos (Nr. 3, p. 4—5); *A. Jakobas*, Areštuotųjų išlaikymo klausimu (Nr. 3, p. 5—6); *A. Jakobas*, Netikinčiųjų metrikacijos klausimu (Nr. 4, p. 3—4); *Pr. Brk.*, Naujos vieškeliams tvarkyti taisyklės (Nr. 4, p. 5—6); *E. Sudikas*, Savivaldybės ir naujas judėjimo įstatymas (Nr. 4, p. 7—8); *S. Z-s*, Savivaldybinių mokesčių reformos reikalu (Nr. 4, p. 9—10); *A. Jakobas*, Netikslumai kelių taisymo prievoles skirstant (Nr. 5, p. 11); *A. Merkys*, Lietuvos miestų teisinė konstrukcija (Nr. 6, p. 1—4); *Pr. B.*, Žemės ūkio darbininkų samdos reikalai kitur (Nr. 7, p. 2—4); Po Kauno konferencijos (Nr. 7, p. 5—8); *A. Jakobas*, Žemei pirkti leidimų davimas (Nr. 7, p. 8—9); *J. B.*, Dėl gyventojų įsirašymo ir išsirašymo tvarkos (Nr. 7, p. 10—11); *J. Č.*, Socialinių konfliktų reguliavimas kituose kraštuose (Nr. 8, p. 6); Italijos savivaldybių santvarka (Nr. 8, p. 8—10); Miestų savivaldybė Latvijoje (Nr. 8, p. 11—12); Socialė apsauga Estijoje (Nr. 8, p. 15—18); *Inž. Pr. Drąsutis*, Prancūzijos ugniagesybos įstatymas (Nr. 8, p. 18—19).

7. Knygos ir žurnalai svetimomis kalbomis.

1. *Octavian Stefanovici*, Le Régionalisme en droit international public. Paris, Sirey, 1925.

   — plačiame fone regionalinių susitarimų svarsto (p.p. 201—212) Pabaltijo antantės juridinį pobūdį.

2. *Le Problème de la Baltique*. Bulletin Nr. 8—9. 1934. Publications de la Conciliation internationale.

   — rinkinys paskirtas Pabaltijo problemoms. Susideda iš įvairių autorių straipsnių.

3. *Pusta, C. R.* Samarbeidet mellen de Baltiske Stater Nordisk Tidskrift V, 3—19.

4. *Pusta, R.* La Statut de la Baltique. L'Esprit International 1934, 54—63.

5. * * * L'intesa dei paesi baltici. Revista di studi politici internazionali 1934, 443—462.

6. *Senior*, Валтийская антанта и ее правовые задачи, Закон и Суд № 48, 1673—1678.

   — pasisako už teisės unifikaciją trijų Pabaltijo valstybių, nurodydamas ir jos įvykdymo sunkenybes.

7. *Dr. Gregory Rutenberg*, The Baltic states and the Soviet Union (American Journal of International Law, Volume 29, Number 4, October, 1935, p.p. 598—615).

   — nuodugni analizė kontraktualinių santykių tarp Pabaltijo valstybių (ypač Lietuvos) ir Sovietų Unijos su ypatingu susidomėjimu neutraliteto klausimu.

8. *Camille Piccioni*, Memel. Dictionnaire Diplomatique II, 61—64.

   — ten pat. Konvencijos tekstas II 64—65, trumpas išdėstymas Hagos sprendimo II 65—66. Visų priedų tekstas II 66—70.

9. *Gál (László)*, Hatásköri itélet a Memel-Statutum ügyében (Tri-

bunolo sprendimas, liečiantis kompetenciją Klaipėdos Statuto reikalais); (Nemzetközi Jog Tára, 1933, janv.—févr.—mars, p. p. 21—24).

10. *Gál (László)*, Érdemi itélet a Memel-Statutum ügyében (Esminis Tribunolo sprendimas, liečiantis Klaipėdos Krašto Statutą). (Nemzetközi Jog Tára, 1933, oct., p.p. 44—48).

11. *Torsten V. Kalijarvi*, Betrachtungen eines Aussenstehenden zum Memelprozess in Kowno (Europäische Revue, 1935, April, 229—232; svarbiausios vietos: Kulturwehr 1935, Nr. 5, 565—568).

— bando, išeidamas iš dalinai teisingų juridinių sumetimų, įrodinėti, kad subjektyvinės kaltės byloje negalėjo būti. Straipsnyj yra daug faktiškų klaidų.

12. *Lawrence, A.*, The Memel problem. Nineteenth century 118: 385—397, October 1935.

13. *Meyer R.*, La question du statut de Memel. Affaires étrangères 5: 401—417, juillet 1935.

14. *Wahl im Staate Memel.* Neues Tagebuch 3: 905—906, 20. September 1935.

15. *Hans Schmidt* u. *Paul Adam*, Der Zivilprozess im Memelgebiet. Allgemeine ständliche Wegweiser durch den memelländischen Zivilprozess nebst Mustern von Gerichtsbefehlen. 1935. S. 71.

16. *Lapradelle - Scelle*, La question de Vilna. Dictionnaire Diplomatique II, 1072—1088 (bibliographie abondante).

17. *Rutenberg, G.*, Den faste Domstol for mellemfolkelig Retsplejes Afgrelse af 15. october 1931 i de litausk - polske stridigheder (123—142).

— aptariamas ir komentuojamas Nuolatinio Tarptautinio Tribunolo sprendimas dėl lietuvių - lenkų ginčo geležinkelio klausimu.

18. *Henri de Monfort*, Le Droit Constitutionnel des noveaux Etats de la Baltique orientales (Annales de l'Institut de Droit comparé de l'Université de Paris, I, 1934, Paris, Recueil Sirey, 41—74).

— Suomijos, Estijos, Latvijos ir Lietuvos konstitucinės teisės raidos apžvalga.

19. Конституции буржуазных стран. Т. I. Великие державы и западные соседы СССР. М. Л. 1935 Госиздат.

— p. p. 259—270, 1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos (V. Ž. 275) vertimas rusų kalbon.

20. Фридштейн, К вопросу о коллизионных нормах при наследовании в Литве, Закон и Суд. № 58, 3014—3018, № 59, 3047—3052.

J. R.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai:

Nr. 499 (1935.IX.27 d.): Svetimšalių samdos įstatymas. Vytauto Didžiojo Universiteto statuto pakeitimas. Civilinių įst. pakeitimas. Akcinių bendrovių įst. pakeit. Baudžiamojo statuto pak. Baudžiamosios teisenos įst. pakeit. Laik. įst. apie namus suimtiesiems pakeit. Karo įst. rinkinio XVII knygos pak. Ipotekos įstaigų įst. Civilinio proceso įstatymo pakeit.

Nr. 500 (1935.IX.29 d.): Klaipėdos Krašto Seimelio rinkimų įstatymo pakeitimas.

Nr. 501 (1935.X.1 d.): Užsienio valiutos operacijoms tvarkyti įstatymas.

Nr. 502 (1935.X.9 d.): Notaro pajamų ir pereinamųjų sumų sąskaitybos bei atskaitomybės taisyklės.

Nr. 503 (1935.X.16 d.): Kariuomenės drausmės statutas. Karo įstatų rinkinio XXII knygos pakeitimas. Dvasininkų, kurie atleidžiami nuo karinės prievolės, sąrašo pakeitimas. Valstybės žemės sklypui su trobesiais Šiauliuose perleisti įstatymas.

Nr. 504 (1935.X.21 d.): Laukams prižiūrėti įstatymas. Civilinių įstatymų pakeitimas.

Nr. 505 (1935.X.24 d.): Medžioklės įstatymas. Darbo rūmų įstatymas. Baudžiamojo statuto pakeitimas. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos įstatymo pakeitimas. Geležinkelių tarifų įstatymo pakeitimas.

Nr. 506 (1935.X.25 d.): Vytauto Didžiojo Universiteto statuto pakeitimas. Karių pensijų įstatymui vykdyti taisyklės.

Nr. 507 (1935.X.31): Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo pakeitimas. Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo pakeitimas. Civilinio proceso įstatymo pakeitimas.

Nr. 508 (1935.XI.13 d.): Valstybės stipendijų ir paskolų įstatymo pakeitimas. Teisingumo Ministerijos etatų pakeitimas. Privatinių savininkų miškams prižiūrėti ir valdyti taisyklių pakeitimas.

Nr. 509 (1935.XI.14 d.): Užsenio valiutos operacijoms tvarkyti taisyklės.

Nr. 510 (1935.XI.16 d.): Spaudos įstatymas. Spaustuvių ir spausdinimo reikmenų įstatymas. Knygynų įstatymas.

Nr. 511 (1935.XI.21 d.): Prancūzijos ir Lietuvos prekybos modus vivendi pakeitimas.

Nr. 512 (1935.XI.25 d.): Apskričių Viršininkų ir policijos tarnautojų susisiekimo priemonių įstatymo pakeit.

Nr. 513 (1935.XII.6 d.): Naturalinių karo prievolių įstatymas. Užmiesčių elektro stočių fondo įstatymas. Įstatymas V. D. Un. Anatomijos institutui lavonais aprūpinti. Lietuvos valstybės ordinų, medalių ir kitų pasižymėjimo ženklų įstatymo pakeitimas. Susisiekimo įstatymo pakeitimas. Bendro naudojimo kelių ir tiltų įstatymo pakeitimas. Muitinių įstatų pakeitimas.

Nr. 514 (1935.XII.14 d.): Akcizo patentų tarifų įstatymas. Akcizo tarifų įstatymo pakeitimas. Ligonių kasų įstatymo pakeitimas. Tiesioginių mokesčių įstatų pakeitimas. Įvežamųjų prekių muitų tarifo pakeitimas.

Nr. 515 (1935.XII.17 d.): Taisyklės teismo mediciniškiems sužalojimų ir lavonų tyrimams daryti.

Nr. 516 (1935.XII.18 d.): Estijos, Latvijos ir Lietuvos konvencija dėl savitarpio pirmesniojo teistumo pripažinimo. Estijos, Latvijos ir Lietuvos konvencija dėl savitarpio pripažinimo ir vykdymo civilinių bylų teisminių sprendimų. Smulkiojo kredito įstaigų įstatymo pakeitimas. 1818 m. ipotekos įstatų pakeitimas. Civilinio proceso įstatymo pakeitimas. Notariato įst. pakeitimas. Žyminio mok. įst. pakeitimas. Akcizo tarifų įst. pakeitimas. Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įst. pakeitimas.

Nr. 517 (1935.XII.24 d.): Radio susisiekti įstatymo pak. Mokestinių liekanų ieškojimo iš kilnojamojo turto išlaidoms padengti taisyklės.

II.

Respublikos Prezidento Įsakymai.

Paskirti:

1. Šiaulių Apygardos Teismo Prokuroras Genrikas Nutautas — Apeliacinių Rūmų Prokuroro Padėjėju nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 802).

2. Šiaulių Apygardos Teismo Teisėjas Motiejus Piliponis — Šiaulių Apygardos Teismo Prokuroru nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 803).

3. Šiaulių Apylinkės Teisėjas Lionginas Vrubliauskas — Šiaulių Apygardos Teismo Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 804).

4. Apeliacinių Rūmų Prokuroro Padėjėjas Adolfas Paulavičius — Kauno Apygardos Teismo Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 806).

5. Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroras Antanas Mikaila — Apeliacinių Rūmų Prokuroro Padėjėju nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 807).

6. Apeliacinių Rūmų Prokuroras Jonas Valtys — Vyriausiojo Tribunolo Prokuroru nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 809).

7. Kauno Apygardos Teismo Skyriaus pirmininkas Klemensas Arminas — Apeliacinių Rūmų Prokuroru nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 810).

8. Kauno Apygardos Teismo kandidatas Stasys Žentelis — Kauno Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 812).

9. Šiaulių Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Jonas Mielis — Šiaulių Apygardos Teismo Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 836).

10. Biržų Apylinkės Tardytojas Petras Maželis — Kelmės Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 837).

11. Naumiesčio Apylinkės Tardytojas Silvestras Šimulionis — Biržų Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 838).

12. Molėtų Apylinkės Teisėjas Aleksandras Juncevičius — Varnių Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 839).

13. Kauno Apygardos Teismo kandidatas Juozas Stanaitis — Molėtų Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 840).

14. Kauno Apygardos Teismo kandidatas Edvardas Petkevičius — Šakių Naumiesčio Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 841).

15. Vyriausiojo Tribunolo sekretorius Pranas Zabielskis — Utenos Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 842).

16. Kauno Apygardos Teismo kandidatas Stasys Sagatys — Radviliškio Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 843).

17. Šiaulių Apygardos Teismo kandidatas Jurgis Kregždė — Rokiškio Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 844).

18. Panevėžio Apygardos Teismo kandidatas Jonas Stanišauskas — Linkuvos Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 845).

19. Kretingos Apylinkės Tardytojas Feliksas Matusevičius — Zarasų Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 996).

20. Vilkaviškio Apylinkės Tardytojas Juozas Skrinska — Kretingos Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 997).

21. Kauno Apygardos Tardytojas Aleksandras Sokolovas — Vilkaviškio Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 998).

22. Kauno Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Pranas Baranauskas — Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroru nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 (įsak. Nr. 999).

23. Kėdainių Apylinkės Teisėjas Stasys Šimoliūnas — Šiaulių Apygardos Teismo Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 1000).

24. Apeliacinių Rūmų sekretorius Povilas Pakarklis — Kauno Apygardos Teismo Prokuroro padėjėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 1001).

25. Apeliacinių Rūmų Teisėjas Mykolas Mataitis — Kauno Apygardos Teismo Skyriaus Pirmininku nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 1007).

26. Kauno Apylinkės Teisėjas Adolfas Ronkus — Apeliacinių Rūmų Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 1008).

27. Viršetatinis teismo kandidatas diplomuotas teisininkas Povilas Beleckas — Kauno Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 1009).

28. Kalvarijos Apylinkės Teisėjas Antanas Ankudavičius — Šiaulių Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 10 d. (įsak. Nr. 1050).

29. Utenos II Apylinkės Tardytojas Adomas Ambraziejus — Šilalės Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 10 d. (įsak. 1051).

30. Šilalės Apylinkės Tardytojas Jonas Valenta — Utenos II Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 10 d. (įsak. Nr. 1052).

31. Skaudvilės Apylinkės Teisėjas Liudas Andrijauskas — Kėdainių Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 25 d. (įsak. Nr. 1135).

32. Vyriausiojo Tribunolo teismo kandidatas Antanas Diržys — Kalvarijos Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 25 d. (įsak. Nr. 1136).

33. Laikinai einantis Jurbarko Apylinkės Teisėjo pareigas Edmundas Korzonas — to pat Teismo Teisėju nuo 1935 m. lapkričio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 1137).

Atleisti iš tarnybos:

1. Apeliacinių Rūmų Prokuroro Padėjėjas Vladas Rantenas nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 801).

2. Kauno Apygardos Teismo Teisėjas Jonas Nikolskis — nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 805).

3. Vyriausiojo Tribunolo Prokuroras Jurgis Kalvaitis nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. 808).

4. Kauno Apylinkės Teisėjas Jonas Giedraitis nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 811).

5. Šiaulių Apygardos Teismo Teisėjas Stasys Bardauskas nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įak. Nr. 813).

6. Utenos Apylinkės Teisėjas Lachmelis Bermanas nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 814).

7. Kelmės Apylinkės Tardytojas Antanas Šukšta nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d (įsak. Nr. 815).

8. Radviliškio Apylinkės Teisėjas Genrikas Radvilavičius nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 816).

9. Varnių Apylinkės Teisėjas Petras Liseckis nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 817).

10. Linkuvos Apylinkės Teisėjas Mykolas Staškevičius nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 818).

11. Rokiškio Apylinkės Teisėjas Kazimieras Grinkevičius nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 819).

12. Šiaulių Apygardos Teismo Teisėjas Leontėjus Prušakevičius nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 835).

13. Zarasų Apylinkės Tardytojas Juozas Krukauskas nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 995).

III.

Teisingumo Ministerio Įsakymai.

Priimti į advokatus:

1. Viršetatinis teismo kandidatas prie Marijampolės Apygardos Teismo — diplomuota teisininkė Aleksandra Bulotienė — nuo 1935 m. spalių mėn. 1 d. su gyv. vieta Marijampolėj (įsak. Nr. 296).

2. Etatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo — diplomuotas teisininkas Balys Širvinskas — nuo 1935 m. spalių mėn. 1 d. su gyv. vieta Kaune (įsak. Nr. 305).

3. Diplomuotas teisininkas Aleksandras Kamantauskas — nuo 1935 m. spalių mėn. 1 d. su gyv. vieta Kaune (įsak. Nr. 317).

4. Etatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo — Marija Jokavickaitė-Digrienė — nuo 1935 m. lapkričio mėn. 10 d. su gyv. vieta Kėdainiuose (įsak. 361).

5. Teismo kandidatas prie Panevėžio Apygardos Teismo — Leonidas-Leiba Krasauskas — nuo 1935 m. lapkričio mėn. 10 d. su gyv. vieta Šakiuose (įsak. Nr. 362).

6. Diplomuotas teisininkas Leontijus Prušakevičius — nuo 1935 m. lapkričio mėn. 15 d. su gyv. vieta Alytuj (įsak. Nr. 369).

7. Diplomuotas teisininkas Vladas Rantenas — nuo 1935 m. lapkričio mėn. 15 d. su gyv. vieta Kaune. (įsak. Nr. 370).

8. Diplomuotas teisininkas Petras Stankevičius — nuo 1935 m. lapkričio mėn. 15 d. su gyv. vieta Kaune (įsak. Nr. 371).

9. Diplomuotas teisininkas Jonas Nikolskis — nuo 1935 m. gruodžio mėn. 1 d. su gyv. vieta Kaune (įsak. Nr. 399).

Paskirti:

1. Diplomuotas teisininkas Povilas Beleckas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 323).

2. Diplomuotas teisininkas Bronius-Tomas Dirmeikis — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 338).

3. Diplomuotas teisininkas Juozas Jančiukas — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 339).

4. Viršetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Eustakijus Protas — etatiniu teismo kandidatu prie to pat teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 341).

5. Diplomuotas teisininkas Napoleonas Paulavičius — viršetatiniu kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. 342).

6. Diplomuotas teisininkas Antanas Makauskas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 343).

7. Viršetatinis teismo kandidatas prie Šiaulių Apygardos Teismo Stasys Perminas — etatiniu teismo kandidatu prie to pat teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 344).

8. Diplomuotas teisininkas Ignas Morkevičius — viršetatiniu teismo kandidatu prie Panevėžio Apygardos Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 345).

9. Diplomuotas teisininkas Antanas Gailius — viršetatiniu teismo kandidatu prie Apeliacinių Rūmų nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 346).

10. Diplomuotas teisininkas Vytautas-Alfonsas Valiulis — viršetatiniu teismo kandidatu prie Apeliacinių Rūmų nuo 1935 m. lapkričio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 347).

11. Ats. j. ltn. Jonas Basevičius — teismo antstoliu prie Žem. Naumiesčio Apylinkės Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 378).

12. Antanas Juozupaitis — teismo antstoliu prie Kalvarijos Apylinkės Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 25 d. (įsak. Nr. 389).

Atleisti iš advokatų:

1. Rafaelis Rabinavičius — nuo 1935 m. spalių mėn. 1 d. (įsak. Nr. 309).

2. Augustinas Janulaitis, Kazys Šalkauskas, Tadas Petkevičius ir Antanas Tamošaitis (įsak. Nr. 310).

3. Antanas Merkys (įsak. Nr. 311).

4. Antanas Kazlas — nuo 1935 m. spalių mėn. 15 d. (įsak. Nr. 318).

Atleisti iš tarnybos:

1. Viršetatinis teismo kondidatas prie Panevėžio Apygardos Teismo Jokūbas Chajetavičius, jam pačiam prašant, nuo 1935 m. rugpiūčio mėn. 21 d. (įsak. Nr. 303).

2. Viršetatinį teismo kandidatą prie Kauno Apygardos Teismo Joną Dainauską, jam pačiam prašant, nuo 1935 m. spalių mėn. 10 d. (įsak. Nr. 322).

3. Viršetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Kostas Karpus, jam pačiam prašant, nuo 1935 m. spalių mėn. 19 d. (įsak. Nr. 348).

4. Teismo Antstolis prie Kalvarijos Apylinkės Teismo Julius Butauskas nuo 1935 m. lapkričio mėn. 14 d. (įsak. 365).

5. Teismo Antstolis prie Šiaulių Apylinkės Teismo Valentinas Žalkauskas nuo 1935 m. lapkričio mėn. 10 d. (įsak. Nr. 376).

6. Teismo Antstolis prie Žem. Naumiesčio Apylinkės Teismo Vytautas Verbyla, kaip paskirtas Teismo Antstoliu prie Šiaulių Apylinkės Teismo nuo 1935 m. lapkričio mėn. 20 d. (įsak. Nr. 377).

7. Etatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Bronius-Tomas Dirmeikis, jam pačiam prašant, nuo 1935 m. lapkričio mėn. 11 d. (įsak. Nr. 379).

8. Viršetatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Bronius Bieliukas, jam pačiam prašant, nuo 1935 m. gruodžio mėn. 3 d. (įsak. Nr. 408).

Išbraukti, kaip mirę:

1. Kalvarijos Notaras Viktoras-Jonas Kuraitis nuo 1935 m. lapkričio mėn. 8 d. (įsak. Nr. 394).

IV.

Teisingumo Ministerio aplinkraštis.

Nr. 175. Visiems Notarams.

Viešaisiais keliais judėjimo įstatymas (V. Ž. 480 N.) nustato, kad keleivio ir krovinio vežiojimu verstis tegalima Susisiekimo Ministeriui leidus.

Pasitaiko, kad gavę leidimus perleidžia eksploatacijos teisę kitiems asmenims. Teisių perleidimo aktai sudaromi ir pas notarus.

Tai yra neleistina spekuliacija leidmais. Susisieikmo Ministerija pasiryžusi ją panaikinti, bet tam Susisiekimo Ministerijai reikia turėti tokių sutarčių nuorašus arba išrašus iš Notarų knygų.

Todėl, pasirėmęs Not. Įst. 1 str. pastaba, siūlau visiems Notarams: 1) pasiųsti Susisiekimo Ministerijai išrašus iš notarinių knygų apie visus tokius perleidimus iš vienų rankų į kitas, pradedant nuo 1933 m. pradžios, ir 2) ateityje, surašant tokias sutartis, siųsti jų nuorašus.

(pas.) St. Šilingas.
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1935 m. rugsėjo mėn. 24 d.

Redaktorius Jurgis Byla